

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı

KUŞAKLARARASI ANNELİK BİLİŞLERİ, KİŞİLİK ÖZELLİĞİ, YAŞAM DOYUMU
ve
ÇOCUK YETİŞTİRME HEDEFLERİ

Meltem GÜLER

Danışman

Prof. Dr. Ünsal YETİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2007

TEŞEKKÜR

İlk olarak her koŐulda bana yardım eden, yapıcı eleŐtirileriyle bana yol gosteren, bilimsel yaklaŐımından çok Şey öğrendiğim ve özellikle de hoŐgörüsü nedeniyle büyük rahatlık duyduğum hocam Prof. Dr. Ünsal Yetim'e teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca, ihtiyaç duyduğumda yardım ve bilgilerini esirgemeyerek bana yardımcı olan hocam Yrd. Doç. Dr. Nalan Yetim'e ve çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Mehmet Harma'ya çok teşekkür ederim.

Uzun bir yol yürüdüm ve bu yolda Şu anda adını sayamayacağım pek çok insan; ailem, arkadaşlarım, çalışmaya katılan kişiler hem akademik hem de kişisel gelişimime katkıda bulundular. Hepsine teşekkür ederim.

Sevgili eşim Özgür ve sevgili çocuklarım, Cem ile Emre'ye onlardan çaldığım tüm zamanlar için göstermiş oldukları sabır, anlayış ve destekleri için müteŐekkirim.

Son olarak canım annem ve canım babam, iğne oyası işler gibi beni yetiŐtirirken gösterdiğiniz çaba ve verdiğiniz emek için teşekkür ederim.

Meltem Güler

ÖZET

Araştırmanın amacı, ülkemizde en önemli rolü annelik ve eş olmaya dayandırılan kadınlarımızın; annelik rolü ile ilgili yeterlilik değerlendirmeleri, annelikten aldıkları doyum düzeyi, anneliğe yaptıkları yatırım düzeyi, diğer rolleri ve annelik arasında kurdukları denge düzeyi ve çocuk yetiştirmede öne aldığı hedefler gibi özelliklerini, onların kişilik özellikleri ve yaşamdan aldıkları doyum bakımından yordayabilmektir. Araştırmamızın ikinci amacı da, ele alınan ilişkilerin kuşaklararası değişimini incelemektir.

Araştırmaya katılanlar Mersin merkez sınırları içinde yaşamaktadırlar. Katılımcıları anneler ve yine kendileri de anne olan kızları oluşturmaktadır. Bu şekilde anne-kız çiftler ile çalışma yürütülmüştür. Anne olan birinci kuşak, 150 kişidir ve çalışmada anneanne adı ile anılmaktadır. Onların kızları olanlar da ikinci kuşak olarak 150 kişidir ve çalışmada anne adı ile anılmaktadır. Anneanne ve anne olarak anılan toplam katılımcı sayısı 300'dir.

Çalışmada bireylerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarını ölçmek için Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA), yaşam doyumlarını ölçmek için Yaşam Doyumu Ölçeği, kişilik özelliklerini ölçmek için Çok Boyutlu Kişilik Envanteri-kısa form ve çocuk yetiştirme hedeflerini ölçmek için de Çocuk Yetiştirme Hedefleri Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde çoklu regresyon, hiyerarşik regresyon ve bağımsız iki örnek t testi istatistiksel teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmamızın sonucuna göre; kişilik özellikleri ve yaşam doyumunu her iki grupta da kendilik algısı fonksiyonlarını yordarken, ocuk yetiştirme hedefleri iki kuşakta farklılaşmaktadır. Kendilik algısı fonksiyonları, anneanne grubunda başkaları tarafından sevilen ocuk yetiştirme hedefini anne grubunda ise kendini bilen bağımsız ocuk yetiştirme hedefini yordarken diğer hedeflerle ilgili bulgu elde edilememiştir. Araştırmamızın diğer bir bulgusu da birinci kuşakta olan annelerin rol dengeleme kendilik algısı fonksiyonlarının yüksek olmasının ikinci kuşak olan kızın annelik rolü kendilik algısı fonksiyonunda yer alan yatırım boyutunun yüksek olmasını yordadığıdır.

ABSTRACT

The main role of women in our country is to be a wife and a mother. The purpose of this study is to anticipate their perception about role satisfaction, competence, investment and role balance of their motherhood, child rearing goals, within the context (frame) of personality and life satisfaction. Secondary purpose of this study is to investigate the intergenerational transmission of self perception of motherhood.

To test hypothesises of the research, 150 dual pair participants was recruited on Mersin sample. 150 of them were first generation grand mother and 150 of them were second generation of their daughters.

There were four different scales to take dependent variable measurements. Self perceptions of parental role scale was used for measuring self perception of parenting role. Life satisfaction scale was used for measuring quality of life variable.

NEO five-factor inventory (short form) was used for measuring personality. For measuring child rearing patterns, child rearing goals scale was used. Multiple regression, hierachical regression and independent sample t-test were computed to analyse data.

Results show that, personality and life satisfaction predict self perception of parental role in the groups of mother and grandmother. While the child rearing goals differentiate from grandmother to mother, independent and popoular child rearing goals were predicted by self

perception of parental role. Another finding of our study was high score in self perception of role balance of grandmother predict, high score in self perception of investment of daughters.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	x
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
I.1.1. Anelik Kavramına Bilimsel Bakış.....	6
I.1.2. Aneliğin Tanımlanması.....	9
I.1.3. Kadın ve Anelik.....	11
I.1.4. Türk Kadını ve Anelik.....	13
I.2. EBEVEYN BİLİŞLERİ.....	15
I.2.1. Anelik Kendilik Algısı.....	19
I.2.2. Anelik Kendilik Algısı Fonksiyonları.....	22
I.2.2.1. Yeterlilik.....	22
I.2.2.2. Doyum.....	24

I.2.2.3.Yatırım.....	27
I.2.2.4.Rol Dengeleme.....	29
I.3. EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISINI ETKİLEYEN ÖZELLİKLER.....	30
I.3.1. Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı.....	31
I.3.1.1. Dışadönüklük (İçedönük-Dışadönük)	34
I.3.1.2. Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik (Dikbaşlı-Yumuşakbaşlı)	34
I.3.1.3. Özdenetim/Sorumluluk (Düşük Öz Denetim-Yüksek Öz Denetim)	35
I.3.1.4. Duygusal Tutarsızlık (Tutarlı Duygusal Durum-Değişken Duygusal Durum)	36
I.3.1.5.Gelişime Açıklık (Somut Pratik/Gelişime Açık)	37
I.3.2.Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	38
I.4. ÇOCUK YETİŞTİRME HEDEFLERİ.....	40
I.5. EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISININ KUŞAKLARARASI GÖRÜNÜMÜ.....	43
II. BÖLÜM YÖNTEM.....	48
II.1. Amaç.....	48
II.2. Örneklem.....	50
II.3. Veri Toplama Araçları.....	53
II.3.1. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği.....	53
II.3.2. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	59

II.3.3. Çok Boyutlu Kişilik Envanteri	59
II.3.4. Çocuk Yetiştirme Hedefleri Ölçeği.....	60
II.4. İşlem.....	60
II.5. Verilerin Analizi.....	61
III. BÖLÜM BULGULAR.....	62
III.1. Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	62
III.1.1. Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısı	62
III.1.2. Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısı.....	64
III.1.3. Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısı.....	66
III.1.4. Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Dengeleme Algısı.....	68
III.2.1. Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısı.....	70
III.2.2. Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısı.....	72
III.2.3. Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısı.....	74
III.2.4. Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Dengeleme Algısı.....	77
III.3. Tüm Değişkenlerle Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin İncelenmesi.....	79
III.3.1. Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu ve İtaatkar Çocuk Yetiştirme Hedefi.....	80
III.3.2. Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik	

Özellikleri, Yaşam Doyumu ve Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk	82
Yetiştirme Hedefi.....	
III.3.3. Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik	
Özellikleri, Yaşam Doyumu ve Başkaları tarafından Sevilen Çocuk	
Yetiştirme Hedefi.....	85
III.4 Anne ve Anneanne, İki Kuşak Arasında Çocuk Yetiştirme Hedefleri	
Arasında Farklılaşma.....	88
III.5. Anneannenin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ve Kızının Ebeveyn	
Rolüne İlişkin Kendilik Algısı.....	90
III.6. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Fonksiyonlarında Kuşaklararası Değişim...	91
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	
Ek- 1	138
Ek-2 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği	
Ek-3 Yaşam Doyumu Ölçeği	
Ek- 4 Çok Boyutlu Kişilik Envanteri	
Ek-5 Çocuk Yetiştirme Hedefleri Ölçeği	

TABLolar

	sayfa
Tablo 1. Beş faktör-kişilik envanterindeki temel faktörler.....	33
Tablo 2. Örneklem grubunun yaşa göre dağılımı.....	50
Tablo 3. Örneklem grubunun aldığı eğitime göre dağılımı.....	51
Tablo 4. Örneklem grubunun çalışıyor olmasına göre dağılımı.....	51
Tablo 5. Örneklem grubunun ailenin gelir düzeyine göre dağılımı.....	51
Tablo 6. Örneklem grubunun sahip olduğu çocuk sayısı.....	51
Tablo 7. Örneklem grubunun çocuk yetiştirmeye ilişkin gördüğü eğitim dağılımı.....	51
Tablo 8. Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	56
Tablo 9. ERKA Ölçeği alt ölçeklerinin Yaşam Yönelimi Ölçeği ile ilişkisi.....	57
Tablo 10. ERKA Ölçeğinin Güvenirlilik Tablosu.....	58
Tablo 11. Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeği'nin Faktörleri Arasındaki Korelasyonlar.....	58
Tablo 12. Ebeveyn Rolüne ilişkin Yeterlilik Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 13. Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Doymu Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 14. Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	66

Tablo 15.	Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Dengeleme Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 16.	Ebeveyn Rolüne ilişkin Yeterlilik Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 17.	Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Doyumu Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	72
Tablo 18.	Ebeveyn Rolüne ilişkin Yatırım Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	74
Tablo 19.	Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Dengeleme Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	77
Tablo.20	Anneanne Grubu İtaatkar Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	80
Tablo 21.	Anne Grubu Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	82
Tablo 22.	Anneanne Grubu Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	83
Tablo 23.	Anneanne Grubu Başkaları Tarafından Sevilen Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi....	86
Tablo 24.	Anne Grubu Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Yordanmasına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Özeti.....	87
Tablo 25.	Anneanne Grubu Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Yordanmasına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Özeti.....	88
Tablo 26.	Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	89
Tablo 27.	Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Bağımsız İki Örnek T-Testi Analizi Sonuçları.....	90
Tablo 28.	Anneannenin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Fonksiyonlarının Kızının Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algılarını Yordamasına ilişkin Çoklu Regresyon Tablosu.....	91

Tablo 29.	Anne ve Anneanne Gruplarının Kendilik Algısına Dair Değerleri.....	92
Tablo 30.	Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Ebeveynliğe İlişkin Kendilik Algısı Boyutlarının Bağımsız İki rnek T-Testi Analizi Sonuçları.....	92

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.	Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol dengeleme Algısı için Anne ve Anneanne Grubu Karşılaştırması.....	93
Grafik 2.	Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısı için Anne ve Anneanne Grubu Karşılaştırması.....	93
Grafik 3.	Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısı için Anne ve Anneanne Grubu Karşılaştırması.....	94
Grafik 4.	Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısı için Anne ve Anneanne Grubu Karşılaştırması.....	94

GİRİŞ

Türk kadının annelik ile ilgili görüşleri, bunu nasıl gerçekleştirdiği, edindiği görevi yerine getirirken kendisini nasıl algıladığına yönelik çalışmalar önemlidir. Çocukluğunda geleneksel kadın rolü benimsetilerek sosyalleştirilen Türk kadını kendi hayatında çocuk yetiştirmeyi ve bir bakıma annelik rolünü neredeyse temel olarak görmektedir (Kağıtçıbaşı, 1984).

Bu çalışmanın konusu, bir kuşaktan diğerine annelik bilişlerinin ve çocuk yetiştirme hedeflerinin aktarılması ile ilgilidir. Daha da özel olarak, araştırmanın hedefi, annelik rolü ile ilgili hangi kuşak kadın kendini daha yeterli, tatminkar hissetmekte, hangi kuşak çocuk yetiştirmeye daha fazla yatırım yapıyor, hangi kuşak bir eş yada bir arkadaş olarak annelik rolü kazanımı sonrası tüm sosyal rollerini dengede tutabiliyor; hangi kuşak, itaatkar, özerk, iyi insan, okulda başarılı ve popüler çocuk yetiştirme hedeflerinden hangisini daha çok benimsiyor gibi özgün sorulara yanıt bulabilmektir.

Annelik rolü, literatürde çok yönlü özellikler ile ele alınmaktadır. Kavrama, analitik, gelişimsel, sosyal psikolojik, sosyolojik pek çok bakış açısı ile yaklaşılabilir.

Bu çalışmada anneliğe, sosyal psikolojik yaklaşımlar açısından bakılacaktır. Annenin anneliğine ilişkin kendilik algısının, kişilik özelliği ve yaşam doyumundan nasıl etkilendiği, anneliğe ilişkin kendilik algılarının çocuk yetiştirme hedeflerini nasıl değişimlediği ve tüm bu olgular açısından kuşaklararası bir farklılaşmanın yaşanıp yaşanmadığı soruları araştırmanın

biçimlenmesinde temel oluşturuçulardır. Anneliğe yönelik kendilik algısı, kadının anne olarak kendini ne derece yeterli gördüğü, bu rolünden tatmin olup olmadığı, rolü için yatırımları, arkadaş, eş, çalışan gibi diğer rolleri ile annelik rolü arasında denge kurup kurmadığı üzerine dayanır. Anneliğe yönelik kendilik algısı, ebeveyn bilişlerini oluşturmaktadır ve ebeveyn bilişleri kişinin ebeveyn rolü ile ilgili olarak yaptığı faaliyetlerin ayarlayıcısıdır (Bornstein ve Cote, 2004).

Ebeveyn bilişleri olarak adlandıracağımız kendilik algısı, ebeveynlik aktivitelerini ve davranışlarını düzenler, motive eder. Aynı zamanda çocuk yetiştirme ile ilgili yapılan faaliyetlerin yararlılığını ayarlamaktadır (Bornstein ve ark., 2003; Bornstein ve Cote 2004). LeVine (1988), çocuk yetiştirme ve sosyalizasyon ile ilgili olan bilişlerin değişime çok direnç gösterdiğini düşünürken, Fiske (1984) de çok iyi gelişmiş şemaların şekil dönüşümüne dayanıklı olduğunu belirtmiştir.

Kendilik algısı belki de ebeveyn çalışmalarının yaşamsal soru kaynağını oluşturur ve ebeveynin kendilik değerlendirmesi ebeveyn aktivitelerini etkilerken, çocuk gelişiminde dolaylı ve dolaysız bir şekilde rol oynar (MacPhee ve diğ.,1996; Bornstein ve ark., 2003). Kendilik algısı bireyin bakım veren rolünde kendini ne derece yeterli gördüğü; bu rolünden ne derece tatmin olduğu, bakım verme için yapılan yatırımlar (fedakarlıklar) ve diğer sosyal roller ile bakım vermeyi dengede tutma yeteneği olarak tanımlanacak fonksiyonlara sahiptir (MacPhee ve diğ., 1996).

Çalışmada anneliğe yönelik kendilik algısına etkide bulunan kişilik özellikleri ve yaşam doyumu değişkenleri de incelenecektir. Daha sonra annelik kendilik algısına göre

farklılaşan çocuk yetiştirme hedefleri kuşaklararası bir perspektifle değerlendirilecektir. Kadının kişilik özellikleri ve yaşam doyumu ile annelik kendilik algısı arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Genel yaşam doyumları yüksek olan annelerin bu rolleri ile ilgili doyumlarının da yüksek olacağı düşünülmektedir. Denetim ve yeterlilik algılarının bilişsel sistemin temel öğeleri olduğu ve biliş ile iyi olma ilişkisinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir (Yetim, 2001). Benlik bilişleri ve yaşam doyumu değerlendirmeleri arasında yüksek bir korelasyon olduğu bilinmektedir. Çeşitli çalışmalarda yaşam doyumunun en önemli yordayıcılarından birinin kendilik doyumu ve/veya öz saygı olduğu gösterilmiştir. Çalışmamızda yaşam doyumunun yaşama ilişkin bilişsel bir değerlendirme olduğu kabul edilmiştir. Aynı şekilde anneliğe yönelik kendilik algısı da temelde çeşitli annelik rollerine ilişkin bilişsel değerlendirmeleri kapsamaktadır. Bu bakımdan annelik bilişleri ve yaşam doyumu arasında bir bağlantının olacağı öngörülmüştür.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda çocuk yetiştirme örüntüleri; bireyci ve toplulukçu kültürel boyutların etkileri (Sunar, 2001) açısından ele alınmıştır. Böylece bireyci ebeveynlerin çocuklarının bağımsızlığını destekleyip onayladıkları, toplulukçu ebeveynlerin ise tam tersine aileye bağlılığı desteklediği belirlenmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalar çocuk yetiştirme hedeflerini daha ziyade kültürel boyutta ele almışlardır. Bu çalışmada ise anneliğe ilişkin kendilik algısının, çocuk yetiştirme hedeflerini değişimlediği düşünülerek; çocuk yetiştirme hedeflerinde annelik bilişinin etkisi sorgulanacaktır. Kendilik algısı olumlu, yeniliklere açık kişilik özelliğine sahip ve yaşam doyumu yüksek olan annelerin “kendini bilen bağımsız insan olma” yönünde çocuk yetiştirmeyi hedeflerken; nörotik kişiliği olan,

yaşam doyumu düşük ve olumsuz kendilik algısına sahip annelerin daha ziyade “anne babasının sözünü dinleme” hedefini daha yüksek oranda isteyecekleri öngörülmektedir.

Çalışmada, aynı zamanda, Türkiye’de annelik kendilik algısının kuşaklararası aktarımına bakılarak; yeterlilik, yatırım, doyum ve rol dengelemesi boyutlarında kendilik algısının devamlılıktan çok farklılık göstereceği ve çocuk yetiştirme hedeflerinin iki kuşak arasında farklılaşacağı öngörülmektedir.

Literatüre bakıldığında annelik bilişi olarak kendilik algısı konusunda çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Türkiye’de kadının kendisini daha ziyade eş ve anne olma rolüne atfetmesi, bu alandaki çalışmaların önemini arttırmaktadır. Türk kadının annelik açısından kendilik algısını ve bunun kuşaklararası aktarımını ortaya koyacak olması, çalışmanın gerekliliğini oluşturmaktadır. Ayrıca annelik bilişi ve aktarım ile çocuk yetiştirme hedeflerinin kuşaklararası farklılaşımı ve anne olarak kadının yaşam doyumu ile kişilik özelliklerinin kendilik algısına etkilerini ortaya koyacak olması da çalışmanın gerekliliğini oluşturan diğer etmenlerdir. Bu problem, toplumun önemli bir kesiminin durumunu yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Elde edilen bulguların, diğer çalışmalara ışık tutma olasılığı bulunmaktadır.

Annelik bilişi, ülkemizde ilk kez araştırılmaktadır. Annelik bilişlerinin değişime uğrayıp uğramadığı sorunsalı yine bu çalışmada anne-kız ilişkisi bağlamında irdelenmektedir. Çalışmamızın özgün odak noktalarından bir diğeri, annelik bilişleri ve çocuk yetiştirme hedefleri arasındaki ilişkidir. Ülkemizde çocuk yetiştirme hedefleri, sosyolojik ve kültürel boyutları ile ele alınmış bilişsel açıdan değerlendirilmemiştir. Çalışma, kişilik özellikleri ve

yaşamdanda alınan doyum değışkenlerinin annelik bilişlerini ve çocuk yetiştirme hedeflerini yordamasını değerlendirmektedir. Böylece anneliğe ilişkin bilişsel rol şemalarının kişilik özelliklerine bağı olarak açıklanması sorunsalı çalışmanın ana eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Annelik rollerine ilişkin bilişsel şemaların yaşama ilişkin bilişsel yargılamalarla aynı süreçleri paylaştığı bilinmektedir.

Özetle çalışmamız, annelik bilişi ve çocuk yetiştirme olgusunun çok yönlü açıklanması hedefini gözetmektedir. Ele aldığımız sorun, ülkemiz açısından yeni ve özgün bilgilerin açığa çıkmasına elverişli gözükmektedir.

I. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

I.1- Anelik

Çalışmamızda, İlk olarak annelik kavramına bilimin bakışını, yapılan annelik tanımları ve özellikleri, Türk kadınının anneliğe bakışı ile ilgili bilgiler verilecektir.

I.1.1- Anelik Kavramına Bilimsel Bakış

Psikolojinin anneliği ele alış tarzı bütüncül olmayıp; olguya yönelik birbirinden farklı yaklaşımlar ve teorik görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere örnek olarak anne-çocuk ilişkisine önem veren bağlılık teorisi (Munn,1991), anneliği temel içgüdü olarak gören psikanalitik teori ve çocuğun gelişiminde baskın unsur olarak annenin çevresini gören gelişimsel psikolojik yaklaşım gösterilebilir (Woollett ve Phoenix,1991).

Geleneksel psikanalitik yaklaşım, anneliği temel içgüdü olarak ele alırken; anneliği, kadının dişilik yönünün bir özelliği olarak görür. Anelik problemleri (kısırlık ve depresyon) kadının, yetişkin kadın kimliğine uyum sorunları ile ilişkilendirilir. Bu yaklaşım daha çok kadının iç çatışmaları üzerine yoğunlaşır. Anelikle birlikte kadın, ego gelişiminin yeni bir dönemini başarmaktadır. Bu görüşe göre; kadının tecrübeleri, kendi gelişimi ve yetişkin

kimliği üzerine kuruludur. Geleneksel psikanalitik yaklaşım kadın algısı ve anneliğin anlamlılaştırılmasına dair çok az bilgi verir. Bu yaklaşım, kadının anne olduktan sonra sosyal, yapısal ve ekonomik bağlamda incelenmesini dikkate almamaktadır (Woollett ve Phoenix,1991).

Psikanalitik teoriden gelişen bağlılık teorisi (attachment theory) anneliğin duygusal tecrübesine ve anne-çocuk arasında kurulan bağlılık ilişkisine önem verir. Bağlılık teorisinde, anne ve çocuk arasındaki ilişki, romantik aşk gibi düşünülürken, annelik bebeğe olan yakınlık ve hazır bulunuşluk derecesi ile tanımlanır. Böylesine idealleştirilmiş annelik hem besleyen yanı hem de pasif olma yanı ile popüler kadın imajı ile uyumludur. Bu annelik modeli, narin bebeğin ihtiyaçlarının giderilmesi üstüne yoğunlaşır (Munn, 1991). Etiyolojik bir yaklaşım da kullanarak bağlılık kuramı, anne çocuk ilişkisine daha çok çocuğun ihtiyaçlarının nasıl karşılanması gerektiği, annenin çocuğuna nasıl hassas davranacağı ve çocuk bakımı ile ilgili kendini nasıl sorumlu hissedeceği üzerinde durur. Kuram anneliği, içgüdüsel olarak ele alır ve anne sevgisini doğal bir nitelik olarak değerlendirir. Çocuğa karşı kızgınlık ve düşmanca duyguları, kadının anne olması bağlamından ziyade onun bireysel patolojisi olarak ele alır (Boulton, 1983; akt. Woollett ve Phoenix, 1991).

Gelişimsel psikolojiden köklenen ve baskın olarak annenin çevresinin çocuğun gelişimini etkileyen unsur olarak görüldüğu yaklaşımda, genel olarak çocukların yaşamlarında koruyucu, sosyalleştirici olarak merkezi figürün anne olduğu belirtilir.

Diğer bir yaklaşım; anneliğin sosyal psikolojik ve psikanalitik teorilere dayandırılarak ele alınması üzerinedir. Bu yaklaşım daha çok annelik kimliği ve anne olarak kadının

tecrübelerine odaklanır. Yaklaşımda annelik, kadının yetişkin gelişim dönemlerinin bir parçası olarak benimsenir. Bu yaklaşım kadının tecrübelerini merkeze yerleştirir ve bir anne olarak kadının kendi hayatındaki gerçekler ile annelik modeli arasındaki farklılıkları kapatma yollarına, çoğunlukla da anneliğe geçiş ve ilk annelik dönemlerine yoğunlaşır. Anneliğin, kadının diğer kimlikleri ile nasıl kesiştiği, yapısal faktörleri ve bu yapının çocuk ile ilişkilerine ve diğer etkileşimlerine nasıl etki yaptığı konusunda çok az bilgi verir (Woollett ve Phoenix, 1991).

Feminist sosyolojik ve sosyal psikolojik teoriler anneliğin sosyal yapısı, toplum içerisinde anneliğin fonksiyonları ve bunun kadının sosyal pozisyonu üzerine etkisi ile ilgilenirler. Onlar, kadının anne olma arzusunu, kadının doğası olarak görmekten çok, yetişme içerisinde annelik becerilerinin öğrenilmesine bağlarlar. Kadın için yetişkin olmanın bir parçası olarak anne olmak normaldir ve heteroseksüel ilişkisi içinde gelişimsel bazı krizlere yol açsa da annelik, onun ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sosyal yapısalcılara göre annelik, kadın tarafından harekete geçirilen sosyal bir pozisyondur ve sıklıkla gelişimin bir basamağı olarak ele alınır. Annelik kimlik, duygular (duygusal bağıtlılık, romantik bağıtlılık), sosyal pozisyon ve yapılan faaliyetler ile tanımlanır.

Tüm bu teorilerin yanında annelerin besleme, koruma, çocuklarını eğitme gibi uygulamalar ile ilgilendiği düşüncesini içeren evrensel yaklaşım, anneliği duygularla değil uğraşlarla tanımlamaktadır (Ruddick, 1994). Diğer bir yaklaşım olan partikülarist yaklaşımda, anneliğe bütüncül bakılmayıp, kadınlığın değişik yanları dikkate alınarak anneliğin açıklanması gerektiği, kadın ile çocuğu arasındaki ilişkinin evrensel değil, kendine has ve özel olduğu düşüncesi ile anneliğin ele alınması gerektiği öne sürülür. Kültürel ve

ekonomik bağlamlar annelik uygulamalarını ve anlayışını şekillendirir. Bu nedenle annelik, sınıf, ırk, cinsiyet yapısına kilitlenmiş tarihi bağlamlarla ele alınabilirken kadının sosyal konumu, etnik yapısı, kültürü, politik, ekonomik dinsel yönleriyle de ele alınmalıdır. Böylece bu yaklaşım anneliğin, kadın için tek ve bütün bir tecrübe olmadığı, her kadın için farklı olduğu, yani çoklu ve değişen anlamlar taşıdığı görüşüne sahiptir (Arendell, 2000).

Sonuçta annelik, sıklıkla bütün kadınlar için gerekli olarak resmedilir ancak bazı yaklaşımlar daha çok kadının tecrübelerindeki çeşitliliğin –bireysel özellikler, yakın ilişkiler, yapısal faktörler, ev dışı çalışma hayatı, sosyal pozisyon –önemine işaret eder (Boulton, 1983; Gordon, 1990 akt. Woollett ve Phoenix, 1991). Diğer bazı araştırmalarda da kadının anneliği tecrübe etmesi gerektiği üzerinde durulurken kadın kimliğinde annelik, tüm kadınlar için doyum sağlayan önemli bir basamak olarak görülür (Antonis, 1981).

I.1.2-Anneliğin Tanımlanması

Annelik kavramının ne olduğuna dair çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Örneğin, Tucker (2005) anneliği bir ilişki olarak ele alır. Ona göre anneliği, yaşanan ilişki kavramı içinde açıklamak suretiyle anne çocuk ilişkisinde yaşanan insana ait duyguların tamamını kapsamış oluruz. İlişki kavramı, kadını sorumluluk ve görevlerinden kurtarır, onu anne-çocuk ikilisi içinde tüm insani duyguların yaşandığı bir duruma getirir. Böylece, anneliği tanımlayan sevgi gösteren, koruyan, şefkatli gibi kavramların yanı sıra bir ilişki sırasında yaşanabilecek olan kızgınlık, kırgınlık, isteksizlik gibi kavramların da annelik tanımları içerisinde yer alabilmesi sağlanır. Tucker'a (2005) göre, anneliği romantikleştirmek ve onu sonuç odaklı bir

proje haline getirmektense duyguların nasıl tanımlandığı üzerine odaklanmak daha verimli olacaktır.

Plaza (1982) anneyi, varlığı çocuğu ile ilişkisi dışında anlamsız, çocuğunu sakınleştirip onu yatıştıran, ona hizmet eden, onu taşıyan biri olarak tanımlamaktadır (akt. Kaplan, 1992). Bernard (1974), sunulan annelik imajı ile yaşayan kadın arasındaki gerginlik üzerine çalışırken; sevgi, yumuşaklık, hassaslık, kendini feda etme, ailesine cennet yaratmak için ilgilerini kısıtlama olarak idealleştirilen annelik tanımının aslında annelik tecrübesini yansıtmadığını ve kadını zor bir duruma soktuğunu belirtir. Ona göre kadınlar, çocuklarını çok sevseler bile annelik kavramından nefret etmektedir.

Ridgeway ve Correll (2004), anneliği, bağımlı çocuk için birincil olarak bakım veren özel bir rol olarak ele almaktadır. Arendell'in (2000) annelik tanımı bağımlı çocuk için besleme ve bakım ile ilgili sosyal uygulamalar gibi diğer görüşlerle bazı ortak temalar taşırken, anne olmanın dinamik bir hareketlik ile sürekli gelişen ve değişen ilişkiyi taşıdığını belirtmesiyle diğerlerinden ayrılır. O, annelik kavramını, kadın faaliyetinin bir unsuru olarak ele alır.

Glenn, Chang ve Forcey (1994) anneliği, sosyal olarak yapılandırılmış faaliyetler ile besleme ve bakım üzerine kurulu bir ilişki olarak tanımlamıştır. Batılı toplumlar sıklıkla anneliği, kadın yaşamında en üstün duygusal ve fiziksel başarı olarak görürken (Woolet ve Phoenix, 1991); Oakley (1979) kadınlığı, anneliğe eşitler ve böylece Letherby (1994)'in de belirttiği gibi tüm kadınlar anne olmayı isteyen ve bekleyen olarak algılanır. Woodward (1997) ise anneliği biyolojiye ve annelik iç güdülerine dayalı doğal bir kimlikle resmeder.

I.1.3- Kadın ve Annelik

Özellikle 19 yy'dan sonra annelik, yetişkin kadının ilk kimliği olarak kabul edilmiş, kadınlık ve annelik eş anlamlı kimlik olarak kullanılmıştır. Literatürde, anneliğin, evrensel olarak kadının yapacağı bir iş olması açısından kadın ile bağlantılandığı ve kadınsılık ile annelik birbirine geçtiği (Chodorow, 1989; Glenn, Chang ve Forcey, 1994), kadının cinsel kimliğinin annelik yoluyla güçlendiğine (McMahon, 1995) dair yazınların yanı sıra günümüzde tüm kadınların anne olmadığı; bakım ve besleme olarak anneliğin, kadınlık alanından kaçınılmaz olarak ayrıldığını öne süren (Forcey, 1994; Rothman, 1994; Ruddick, 1994; Schwartz, 1994) yazınlar da bulunmaktadır.

Kadına ve anneliğe kalıp yargıları açısından bakan Ridgeway ve Correll (2004) bazı kültürlerde kadın rolü ile annelik rolünün bağlantılandığını belirtmektedir. Araştırmacılar, böyle bir bağlantı yapılmasının sebebini kadının besleyen olarak görülmesine ve kadın cinsiyetine yönelik tarafsızlık taşıyan kalıp yargıların varlığına bağlar.

Feminist literatür 1970'lerden sonra annelik ile ilgili farklı bir analiz ortaya koymuştur. Ribbens (1994) için annelik, kadınlığın ortak tecrübesi olabilirken, belirsizlik duygularını da arttırmaktadır. Pek çok feminist yazar annelik kavramı ile anne oluş arasındaki ayrımı odaklanmışlardır. Silva (1996), anneliğin, kadınlık olduğunu ancak anne oluşun buna ihtiyaç duymadığını belirtirken, hem erkek hem de kadının anne olabileceğini öne sürmektedir. Smart (1996) için annelik ataerkil toplumun bir kurumudur ve bu bağlamda “iyi anne” kavramı sosyal olarak oluşturulmuştur. Bu “iyi anne” kavramı ile buluşamayan kadın kötü ve yetersiz anne olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, ergen dönemde anne olan kadınlar

problemleri olarak resmedilmiştir. Çünkü onlar, iyi annelik kavramı ile bağdaşmayacak şekilde anneliğe yanlış bir yaşta girmişlerdir.

Kadın kavramı ev kadını, seksi kadın, bağımsız/işkadını gibi alt gruplara ayrılmıştır. İlginç olarak hiçbir alt grup net olarak anne tanımını kapsamamaktadır. Benzer olarak, Ashmore, Del Boca ve Titus (1984) çok boyutlu çalışmalarında alt grupları tanımlarken besleyen eş ve anneyi ev kadınından ayrı tutmaktadırlar. Elbette ev kadınlığı rolü annelik rolüne benzemez. Yine de Ashmore ve ark. ev kadınlığının, annelik gibi besleyici rolü ile öne çıkması ile onunla aynı statüde değerlendirileceğini belirtmişlerdir (akt. Ridgeway ve Correll, 2004).

Ataerkil toplumlarda çocuk yetiştirme, kadın faaliyetlerinin merkezini oluşturur (Moghadam, 2004). Feminist yaklaşım bu tür toplumlarda, kadının ailesi ile bütünleşirken erkeğin ayrı ve bireyleşmiş bir statü ile karşımıza çıktığını belirtir ve radikal feministler anneliği, kadın kimliğinin bir eziyeti olarak görürler (Liamputtong, 2001)

I.1.4.- Türk Kadını ve Annelik

Türk kadının annelik ile ilgili görüşleri, bunu nasıl gerçekleştirdiği, edindiği görevi yerine getirirken kendisini nasıl algıladığına yönelik çalışmalar önemlidir. Çocukluğunda geleneksel kadın rolü benimseyerek sosyalleşen Türk kadını, kendi hayatında çocuk yetiştirmeyi neredeyse temel olarak görmektedir (Kağıtçıbaşı, 1984).

Türkiye’de kadınların kendi dünyalarını algılama tarzlarının betimlenmesi üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Balcı (2000, 2004) çalışmasında kadın kavramı ile ilgilenmiş ve “kadın kavramının” ev içi ile ilgili olarak tanımlanırken; kadının çocuklarına bakıp, evi döndürdüğü, çocuk yetiştirdiği, onu rollerine, yetişkinliğe, toplumsal değerlere göre sosyalleştirdiği, hem eş hem de anne olarak kadının bir bireyden çok bir kurumun içinde ve bir rolün parçası olarak görüldüğü ve kadın sözcüğünün ilk çağrışımının annelik ve eş olma rollerine dayandırıldığını ortaya koymuştur. “Başarılı kadın” sözcüğünün ne anlama geldiği konusunda yapılan çalışmada yanıtın daha çok iyi bir anne ve iyi bir eş tanımlaması ile yapıldığı ortaya konmuştur (Kandiyoti, 1979). Kùltürlerarası bir çalışma olan Sümer’in (1998) araştırmasında ise Türk kadınları tarafından en önemli toplumsal kurum olarak “aile” gösterilirken, Norveçli kadınlar tarafından en önemli kurum olarak refah devleti gösterilmiştir.

1980’lerden itibaren Türkiye ‘de kadın ve erkek geleneksel rollerinde değişiklikler gözlenmektedir (Uray ve Burnaz, 2003). Bu dönemde kadının üniversiteye devam etmesinin, çalışma hayatına ve sosyal yaşama katılmasının teşvik edildiği bilinmektedir (Acar, 1994; Kadioğlu, 1994). Bu teşviklerin sonucu daha eğitimli kadın sayısı artarken, kadınların gelir düzeyleri de artmaktadır. Yine de aile içerisinde kadının rollerinin değişimi için gerekli destek düzeyinde bir artma söz konusu olmamıştır. Tüm modernite hareketlerine rağmen evlilik ve çocuk kadının görevi olarak belirtilmektedir. Eş ve anne olan Türk kadının görevi sadece eş ve çocuklarının duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını giderme rolüdür (Arat, 1994; White, 2003).

Kulakaç ve ark. (2006) tarafından yapılan araştırmanın amacı Akdeniz bölgesinde çalışan iki grup kadının doyum ve zorluklar açısından anneliğe bakışını ortaya koymaktır.

Araştırmada annelere “sizin için annelik nedir?” sorusu sorulmuş ve bu konudaki düşüncelerin yazılması istenmiştir. Çalışma sonucunda hem çalışan hem de eğitimli iki kadın grubu arasında anneliği algılayışları açısından az bir farklılık bulunmuştur. Her iki grup ta anneliğin bu dünyada tadılacak en güzel duygu olduğunu, tamamiyle ödüllendirici olduğunu ve zorlukları da olduğunu belirtmektedir. İki grup arasındaki farklılık rolleri ile ilgilidir. Her iki grup ta anneliği umut, yaşam eğlencesi, mutluluk olarak tanımlamakla birlikte acı verdiğini de belirtmiştir. Wilkerson (2004), anne olmanın eğlenceli olduğunu öne sürerken aynı zamanda anne olan kadının ruh halinin kırılğan olduğunu da belirtir. Karşılanmayan ihtiyaçlar, korku, kaygı ve tükenmişlik ile annelik kolayca kırılğanlaşabilir. Çalışmalar anneliğin duygusal olarak ödüllendirici olduğu kadar; bu rolü kazanma ile birlikte işten uzaklaşma, ev işleri ile dışarıdaki hayattan izole olma gibi kadının yapısal bağlamda açıklanan hayal kırıklıkları da yaşayabileceğine işaret ederler (Antonis, 1981).

Batılı ve batılı olmayan kültürlerde anneliğin anlamı kendini kurban etme ile de anılmaktadır (Bialeschki ve Michener, 1994; Hafen, 2001). Kulakaç ve ark. (2006) çalışmasında annelerin önemli bir bölümü iyi anne olmanın güçlü bir enerjiyi ve kendini adamayı gerektiğini öne sürmektedir. Bu çalışmada kendini adamanın farklı şekillerde anlaşıldığı ortaya çıkmıştır. Bazı anneler kendine ayıracak boş zaman kalmamasını bazı anneler ise gece uykusuz kalmalarını kendini adamaya örnek göstermektedir.

Sonuç olarak, batılı toplumlar da sıklıkla anneliği kadın faaliyeti olarak ele alırken onu, kadın yaşamında en üstün duygusal ve fiziksel başarı olarak görmekte; kadınlığı anneliğe eşitlemekte ve feda eden, yumuşak, hassas, ilgilerini kısıtlamış gibi kavramlarla anneliği tanımlamaktadırlar. Bu araştırmalar ile Türk toplumundaki kadınların anneliğe bakış açısını

yakalayan çalışmalar arasında kavrama bakış açısından paralellik bulunmaktadır. Ataerkil bir toplum olan Türk toplumunda ocuk yetiştirme, kadın faaliyetlerinin merkezini oluşturmakta; evlilik ve ocuk kadının temel görevi olarak belirtilmektedir.

I.2- Ebeveyn Bilişleri

Ebeveyn bilişlerine geçmeden önce biliş ve şema gibi kavramları açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır. Festinger' a (1957) göre biliş, evre, kendilik (self) veya davranış hakkında her türlü bilgi, görüş ve kanı anlamına gelmektedir (akt. Yetim, 1991). Bu kavramlar arasındaki ilişkinin oluşturduğu yapı ile birey kendini ve dünyayı fenomolojik olarak temsil eder. Bireyin bu yapı içerisinde referans ereve olarak oluşturduğu şemalar, sosyal bilişlerin zihindeki organizasyonlarıdır. şemalar zihnimizdeki bilişsel dosyalar olarak görülebilir. Yani yaşantı yolu ile oluşturulan çerçeveler olarak onlar, yeni giren enformasyonun düzenlenmesine, yapılandırılmasına ve organizasyonuna yardımcı olurlar. Sosyal gerçekliğin ne anlama geldiğini belirlemeye yönelik olduğu gibi onlar (şemalar) yaşantımızı kolaylaştırır ve bizi pek çok bilişsel çelişkiden kurtarır. Bir kez oluştuğunda aynı uyaranın ve olayın tekrarlı şekilde vuku bulması durumunda olayın yada uyaranın bir anlama sahip olmasını sağlar. şema bir kez oluştuktan sonra değişmeye karşı dirençlidir ve birey, şema ile çelişen bilgileri değiştirmeye eğilimlidir (Yetim, 1991). Benzer olarak, Piaget, bireyin fiziksel çevreye nasıl tepkide bulunacağının şema (organizmanın bilişsel yapı unsurları) yoluyla tespit edilebileceğini ifade eder (akt.Hergenhahn ve Olson, 1993).

Kendi benliğimize ilişkin şemalar, benlik şemalarıdır. Kendi kişilik özelliklerimiz ve davranışımızla ilgili bilişsel çerçeveler bu şemada toplanır. (Marcus ve Sentis, 1982). Benlik şemasının oluşumunda bireyin yaşamı boyunca kendi davranışlarını ve duygularını gözlemesi, değerlendirmesi ve diğerlerinden edinilen sosyal enformasyonlar etkili faktörlerdir. Bütün şemalarda olduğu gibi bir kez benlik şeması oluşturulup, biçimlendiğinde bu çerçeve, benliğe ait yeni enformasyonun algılanmasını ve işlenmesini belirler. Sosyal grup üyeleri hakkında edindiğimiz enformasyona ait bilişsel çerçeveler ise rol şemalarıdır. Bu tür şemalar, kalıp yargılarla yakından ilişkilidir (Hamilton, 1981).

Benlik bilgisi sosyal davranışı nasıl şekillendirir ve ayarlar sorusunu açıklamak için şema konusunu ele almak gerekir. Benlik şemaları, geçmiş tecrübelerden gelen, benlik ile ilgili işlemlere rehberlik eden, benlik hakkındaki bilgi yapılarıdır. Benlik şemaları, benlik ile ilgili kavramlar çerçevesinde gelişir ve sosyal etkileşim ile kişisel olarak anlamlı hale gelir ve bireyin ilgilerini, yatırımlarını ve göze çarpan yönlerini yansıtır.

Bireyin benlik bilgisi şemalar üzerine kurulurken her yeni bilgi daha önce oluşmuş şema tarafından seçilir, yorumlanır ve özümser. Benlik şemaları ile bireyler benliklerini rasyonel olarak işlemleyebilir, gelecekteki davranışlarını tahmin edebilir ve yeni bilgiyi değerlendirebilirler. Örneğin, bireyin benlik şeması “yaratıcı” kavramını barındırıyorsa, kişi kendisinde ve diğerlerinde bu kavramla ilgili konulara karşı daha duyarlı olacaktır. Sosyal ilişkilerini bu konu öne çıkacak şekilde ayarlayacak ya da bu konuda okumaya daha meraklı olacaktır (Markus, 1983). Yine, örneğin; “Ben yeterli bir anneyim” diyen anne, çocuğu ile olan ilişkisinde onun ihtiyaçlarını anlayıp karşıladığını; yetenekli bir ebeveyn olduğunu

düşünecektir. Birey şemasında yer alan özelliğe göre; yaratıcı, yetenekli, bağımsız gibi bu benliği başarması anlamına gelen bilişsel temsillere sahip olacaktır.

Sadece bilişsel kontrolü desteklemede değil aynı zamanda davranışın ortaya çıkması ve düzenlenmesinde ve gelecekteki davranışlar üzerinde de şemanın etkisi olduğu düşünülmektedir (Markus, 1983). Şemalar bireyin beklentisini şekillendirip, durumun nasıl ele alınıp yorumlanacağını belirlerken davranışı etkilerler. Goodnow ve Colins (1990) ve Sigel ve Kim (1996), annenin ebeveyn şemalarının kültürel özellikler içerdiğini yani yaşanılan kültürün de bu şemaları şekillendirdiğini öne sürmüşlerdir (akt. Bornstein ve Cote, 2003).

Geçmiş araştırmalar ebeveyn bilişlerini belirli kategoriler yardımıyla betimlemişlerdir. Bu kategoriler; atıflar (Melson, Ladd, ve Hsu, 1993), inançlar (Sigel, McGillicuddy-DeLisi ve Goodnow, 1992), biçilen değerler (Mize, Pettit ve Brown, 1995) ve yeterlilikler (Cutrona ve Troutman, 1986; Donovan ve Leavitt, 1989; Gondoli ve Silverberg, 1997; Teti ve Gelfand, 1991). Bu nedenle ebeveyn bilişleri; çocuğun gelişimi ve çocuk yetiştirmek ile ilgili bilgileri içerdiği gibi ebeveyn inançları, algıları, atıfları, değerleri, sosyalleşme hedeflerini de kapsar (Ribas Jr. ve Bornstein, 2005). Görüleceği üzere ebeveyn bilişleri daha çok benlik şemaları ve rol şemaları içerisinde yer almaktadır.

Ebeveyn bilişleri olarak adlandıracağımız ebeveyn atıfları, kendilik algısı ve bilgi birikimi ebeveynlik faaliyetlerini organize ve motive eder. Onlar aynı zamanda çocuk yetiştirme faaliyetlerinin ne kadar etkili olduğunu da ayarlar. LeVine (1988), çocuk yetiştirme ve sosyalizasyon ile ilgili olan bilişlerin değişime çok direnç gösterdiğini düşünürken, Fiske

(1984) de çok iyi gelişmiş şemaların şekil dönüşümüne dayanıklı olduğunu belirtmiştir. Bornstein ve Cote (2003) Japon Amerikalı ve Amerika'ya güneyden göç eden Güney Amerikalı annelerin kendilik algısının kültürlenme ile değişip değişmediğini araştırdıkları çalışmalarında ebeveyn bilişlerinin kültürel bağlamda süreklilik gösterdiğini ve değişime dirençli olduğunu öne sürmüşlerdir.

Ebeveynler, çocuklarının sosyalleştirirken başarmak istedikleri hedefler seçerler ve bu hedeflere ulaşmak için örnek davranışlar yansıtır. Hem düşünceler hem de duygular sosyalleşme stratejilerini ve sosyalleşme sonuçlarını belirlemede araçsaldır. Dolayısıyla ebeveyn bilişleri çocuğun sosyalleşmesini ve değerleri içselleştirmesini anlamanın entegre bir parçasıdır (Grusec, Rudy ve Martini, 1997).

Bornstein ve Cote (2004), çalışmasında ebeveyn bilişlerinin doğası ve bulunduğu kültürden etkilenip etkilenmediği konusunu incelemiş ve ebeveyn bilişleri olarak ele aldığı, annenin kendilik algısında yeterlilik, doyum, rol dengesini kurma ve çocuk yetiştirmeye yapılan yatırım boyutlarında kültürlerarası farklılıkların olduğunu ve bu farklılıkların da kadının içinde yaşadığı toplumun kadına bakış açısından etkilendiğini belirtmiştir.

I.2.1- Annelik Kendilik Algısı

Kendilik algısının tanımına bakıldığında, bireyin kendine ait benlik kavramları, kendilik yargıları ve kendilik bilgisi ile ilişkili özelliklerin kapsamı görülmektedir.

Ki inin kendi özelliklerinin, ideallerinin ve fikirlerinin tamamı olan benlik kavramı; kendilik bilgisi ve kendilik algısını içine alan emsiye bir kavram olarak görülmektedir. Benlik kavramı, bireyin kendisi hakkındaki yargılarından oluşmaktadır. Benlik, bir kimsenin çeşitli özelliklerinin kendisinde bulunduğu derecesi hakkındaki değerlendirilmelerinin tümü, kısacası ki inin kendisini algılama biçimi olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 1983). Benlik, ki inin kendi kendisini bilinçli olarak nasıl tanımladığını ve deşlendirdiğini gösteren fenomenolojik bir kavramdır. Benlik kavramı aynı zamanda ki inin sosyal çevresi ile ilişkileri sonucunda oluşan ve deşinen sosyal bir kavramdır (Hortaçsu, 1991). Mead (1934), benlik kavramını sosyolojik açıdan incelemiştir ve benliğin sosyal bir yapıya sahip olduğunu, sosyal yaşıntılar sonucu oluştuğunu ve bireye benliğin toplumsal grubun kazandırdığını belirtmiştir. Mead'a göre birey, başkalarının kendine gösterdiği tutumların ışığında kendisi hakkında düşünmeye başlanmaktadır. Bu yolla da kendi öz bilincine varıp, toplumsal bir benlik edinmektedir. Epstein (1973) açısından kendilik kavramı, insanın yaşam sürecinde hissettiği memnuniyet ve acının dengesini en uygun hale getirirken, kendine saygısını destekler; tecrübe edilenleri özümser ve düzenler. Benlik kavramı zihinsel atıf temsillerinden oluşur (akt. Wyer ve Srull, 1994). Benlik bizim düşüncelerimizi, duygularımızı ve davranışlarımızı yönlendirir. Bu kavram, bireyin kendi kişilik özelliklerine ait inançlarının özetidir (Smith ve Mackie, 1990). Bireyler benlik kavramını yaşam tecrübelerinden gelen bilgilerle oluştururlar ve böylece, yetenekleri, tercihleri, öncelikleri, hedef ve değerleri hakkında etkileyici bir zemin kazanırlar (Markus, 1983).

Sosyal psikolojideki klasik teoriler kendilik algısını bireyin kendisi ile ilgili bilgisi veya benliğin değerlendirilişii olarak ele alırlar. Kendimiz hakkında çevreden gelen yetersiz kaynak olduğu zaman kendimiz hakkındaki bilgileri kendi davranışlarımızı yorumlayarak

buluruz (Bem, 1972). Bireyin benliğini anlaması ya da böyle bir iç görüşünün (self-insight) olması sağlıklı olması için önemlidir. Genel olarak araştırmalar kendilik algısının doğruluğu ile olumlu psikolojik ayarlamalar yapılabildiğini ancak çarpıtılmış bir kendilik algısının sağlıksız ayarlamalara sebep olacağını öne sürer. Örneğin van Aken, van Lieshout ve Haselager (1996) benlik ve diğer tanımlamalar arasındaki uyum ile yeterlilik arasında pozitif ilişki bulmuşlardır.

Kendilik algısı, belki de ebeveyn çalışmalarının yaşamsal soru kaynağını oluşturur. Ebeveynin kendilik değerlendirmeleri (self-evaluation) ebeveynin benlik hissini etkilediği gibi ebeveyn faaliyetlerini etkiler, şekillendirir ve güdüler. Böylece kendilik algısı çocuk gelişiminde dolaylı ve dolaysız bir şekilde rol oynar (MacPhee ve diğ., 1996; Bornstein ve ark., 2003). Kendilik algısı bireyin bakım veren rolünde kendini ne derece yeterli gördüğü; bu rolünden ne derece tatmin olduğu, bakım verme için yapılan yatırımlar (fedakarlıklar) ve diğer sosyal roller ile bakım verme rolünü dengede tutma yeteneği olarak tanımlanacak fonksiyonlara sahiptir (MacPhee ve diğ., 1996). Bu fonksiyonlara daha sonra değinilecektir.

Kendilik algısı, ebeveynliğin anahtar özelliği olan ebeveyn rolüne dayalı olduğundan doyum ve yeterlilik duygularını içerir ve ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen bir değişken olarak ele alınabilir. Patterson (1980), ebeveynin çocuğun istenmeyen davranışlarını kontrol edememesi sonucu yetersiz etkileşim ile beklenti ve davranış zinciri geliştirdiğini öne sürer. Aynı öğrenilmiş çaresizlik gibi anne olan kadın, düşük ödüllendirme ve yetersizlik ile karřılařtıķça ebeveynliği ile ilgili doyumunu, ebeveynliği ile ilgili yeterlilik hissi, buna zaman ayırmayı istemesi ve rolüne bağıtlılığı azalır (akt. MacPhee ve diğ., 1996).

Ebeveyn kendilik algısını etkileyen değişkenler olarak çocuğun yaşı, sosyal davranışları, eşten gelen sosyal destek düzeyi ele alınmaktadır. Yani ebeveynin sosyal ağı içerisinde ilişkide bulunduğu ocuk, eş ve diğer insanların ebeveyn rolü kendili algısı üzerinde etkili olduğu öne sürölmektedir. Ebeveynlik ile ilgili araştırmalarda -ki bunlar yeni bir rol olarak ebeveynlik ya da zor ocuk karşısında ebeveynliği kapsar- ebeveynin benlik kavramları anahtar yapıdır. Ebeveyn-ocuk ilişkisinin kalitesinde bireyin, ebeveyn rolü hakkında ne hissediyor olduğu en önemli kısımdır. İkili ilişkilerde uyumsuzluk ve baskıcı iletişim, yeterlilik ve tatmin hissini azaltır. Yönetilmesi zor olan çocukların ebeveynleri daha düşük öz saygıya sahiptirler. Genel yaşam stresi baskıcı iletişimin etkilerini büyütür ya da ebeveynin kendilik algısı üzerinde bağımsız etkiye sahiptir. Problemleri etkileşimlerin etkileri ve yaşam stresi, sosyal destek sistemini ve baş etme gücünü azaltıcı bir etkide bulunmaktadır (MacPhee ve diğ., 1996).

I.2.2- Annelik Kendilik Algısı Fonksiyonları

Araştırmada, annelik bilişi olarak ele alınan annelik kendilik algısının dört fonksiyonu üzerinde durulacaktır. Bilindiği gibi annelik kendilik algısı, bireyin bakım veren rolünde kendini ne derece yeterli gördüğü; bu rolünden ne derece tatmin olduğu, bakım verme için yapılan yatırımlar ve diğer sosyal roller ile bakım verme rolünü dengede tutma yeteneği olarak tanımlanan fonksiyonlara sahiptir (MacPhee ve diğ., 1996). şimdi sırasıyla bu fonksiyonları ele alalım.

I.2.2.1- Yeterlilik

Yeterlilik, bir şeyi başarılı, etkili ve yeterli olarak yapmak için gereken yetenek olarak tanımlanır. Algılanan ebeveyn yeterliliği ise çocukla ilgili bir şeyleri yapmak için gereken ebeveyn yeteneği hakkındaki bireyin yargılarıdır. Aynı zamanda bu kavram çocuğun ihtiyacını karşılamak için gerekli hünere sahip oluş algısı olarak görülür (Montigny ve Lacharité, 2005).

Birey, çevreyi ve kendini gözlemleyerek, hem kendisi hem de çevresinin fiziki ve sosyal yönü ile ilgili bilgi alır. Böylece çevre ile baş etmede aktif olarak kullanacağı becerileri, kavramları, problem çözme stratejilerini geliştirir. Yani yeterlilikler, bireyin çevre ile etkileşiminde kullandığı araçlardır. Kişinin gerçek yaşamda davranışta bulunmasına ve kendi yeterlik kapasitesine ait beklentisi, benliğe ilişkin yeterlilik olmaktadır. Kişisel yeterlilik, aynı zamanda bireyin bir eylemi yürütme kapasitesinde olmasıdır. Kişinin kendisini belirli bir eylemi yapabilir olarak görmesine algılanan kişisel yeterlilik denir (Bandura, 1977).

Ebeveyn yeterliliği üzerinde en çok araştırma yapılan ve böylece bilindik hale gelen konulardandır. Fonksiyonel olarak yeterlilik algısı, ebeveynin etkili çocuk yetiştirme stratejilerini kullanması ile bağlantılıdır (Johnston ve Mash, 1989; Teti ve Gelfand, 1991, MacPhee ve diğ., 1996). Üzerinde çok çalışılan bir konu olan ebeveyn stilleri, ebeveynin disiplin teknikleri üzerine temellenir. Bu teknikler, disiplinin temelini teşkil eden ebeveyn mesajlarının çocuk tarafından özümsemeye yeteneğini kolaylaştırır. Böylece yeterli ebeveyn, çocuklarına sosyalleşme aşamalarına katılmaları için olanak tanır. Grusec ve Goodnow (1994), içselleştirmeyi (özümsemeyi) bireyin, toplumun değer ve tutumlarını öğrenip, sosyal

olarak kabul edilen davranışları, herhangi bir dış güç olmaksızın iç faktörlere bağlı olarak sergilemesi şeklinde tanımlar. Elbette çocuğun yanlış ve doğruyu ayırt edebilmesi yani içselleştirilmiş, özümsemiş sosyal standartlara sahip olması, sosyalleşme hedefinin temelini oluşturur. Bunu başarmış ebeveyn de yeterli ebeveyn olarak tanımlanır (Teti ve Candelaria, 2002).

Diğer taraftan öz-yeterlik kuramı (self-efficacy theory), kendilerini etkili değerlendiren yetişkinlerin hareketlerinin olası sonuçlarını daha iyi görüp, etkilerini anlayabildiklerini ve bu durumun da yeterlilik hissini arttıracaklarını öne sürer (Bandura, 1989). Yeterli bireyler, ebeveyn olarak çocuklarının gelişiminde yapıcı ortaktırlar (Teti ve Candelaria, 2002). Yeterlilik duygusu, davranış seçimi ile ilgilidir ve kişinin ebeveynlikte ne kadar zaman, enerji ve çaba harcayacağını, ne kadar bu konuda sebat edeceğini belirlemeye yardımcı olur. Kendisini yeterli olarak atfeden ebeveyn, çocuğu ile daha hassas, sıcak ve karşılıklı bir ilişki kurarken, bu durum çocuğun pozitif davranış göstermesinde etkilidir (Bornstein ve ark., 2003).

Yeterlilik algısı yüksek olan ebeveynin, çocuğun yetişmesinde daha aktif rol oynadığını öne süren bir çalışmada (Eccles ve Harold, 1996), çocuğun okul başarısını etkileme yeteneğine dair güvenleri olan ebeveynlere sahip çocuğun okula olan ilgisinin arttığı bulgulanmıştır. Yeterli ebeveyn aynı zamanda çocuklarından olumlu tepkiler alırken, bu tepkiler ebeveynin kendilik değeri (self-worth) hissini destekleyecektir. Yeterlilik hissi aynı zamanda çocuğun davranışlarını daha olumlu algılamada etkili olacaktır (Panaccione ve Wahler, 1986)

I.2.2.2- Doyum

Ebeveyn doyumunu hem ebeveynlik rolünden doyum hem de çocuk ile ilişkiden alınan doyum olarak tanımlanabilir. Mouton ve Tumo (1988), ebeveyn doyumunu ebeveynin duygularından hoşnutluğu veya çocuğa karşı sorumluluklarına bağlı olarak hissedilen neşe olarak tanımlamaktadır. Johnstan ve Mash (1989), ebeveyn doyumunu ebeveynlik ile ilişkili olan duyguların kalitesi olarak tanımlar.

Evlilik doyumunu ile karşılaştırıldığında ebeveyn-çocuk ilişkisi doyumunu ve kadının annelik rolünden aldığı doyum nadiren çalışılmış bir olgudur. Kurdek (1996,1998), evlilik doyumunu ile ebeveynlikten alınan doyum arasında bir ilişki olmadığını; evliliğin kalitesini ve ebeveynlikten alınan doyumunu etkileyen pek çok faktör (nörotiklik, açıklayıcılık, evlilik kalitesi, algılanan sosyal destek, liderlik vb.) olduğunu bulmuştur. Diğer bir çalışmada, annelik doyumunu etkileyen yedi faktör öne sürülmüştür. Bu faktörler çocuğun davranışı, annelik depresyonu, evlilik doyumunu, aile dışı etkileşimler, çocukla geçirilen zaman, tecrübe ve hayat stresidir. Bunların arasından doyumunu etkileyen en önemli etmenler, çocuğun davranışı, annelik depresyonu ve anneliğin tecrübesi olarak gösterilmiştir (Furey ve Forehand, 1984).

Lerner ve Galambos (1985), annelik rolünden alınan doyum ile anne-çocuk arasındaki ilişkiye baktıkları çalışmalarında, annelik rolü doyumunun, anne çocuk ilişkisinde, çocuğun olumlu davranış göstermesinde ve olumlu bir ebeveyn olmada önemli bir gösterge olduğunu öne sürdüler. Araştırmacılar, bu çalışmada çalışıyor olsun olmasın annenin rol doyumunun, öncelikli olarak anneliğe özgü kavramların kabul edilmesi ile anlamlı olarak ilişkili olduğunu

ortaya koymuşlardır. Rolünden yüksek düzeyde doyum alan kadın, doyum almayana göre çalışıyor olsun ya da olmasın yüksek düzeyde sıcaklık ve kabul sergilemektedir. Rol doyumunun anne-çocuk ilişkisini nasıl etkilediğine bakan Lamb, Chase, Landsdale ve Owen (1979) rol doyumunun kişinin, annelikte kendini algılama ve öz-saygı kavramlarını desteklediğini; böylece kadının, anne olmaya daha duyarlı hale geldiğini öne sürerler. Böylece rolünden doyum alan kadının, annelik için gerekli sayılan duyarlılık ve hevesliliğe sahip olduğu; sonuç olarak da çocuğu ile arasındaki ilişkisi yüksek kalitede olacağı öne sürülmektedir (akt. Lerner ve Galambos, 1985).

Bornstein ve Cote (2004), ebeveyn bilişleri olarak ele aldığı annenin kendilik algısında kültürlerarası farklılık olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada, Japon Amerikalı annelerin ebeveynliklerinden Japonya'da yaşayan annelere göre daha doyum aldıkları ve bu farklılığın da kadının içinde yaşadığı toplumun kadına bakış açısından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bornstein ve diğ. (1998) tarafından Güney Amerikalı ve Amerika Birleşik Devletleri annelerinin karşılaştırıldığı çalışmanın bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Arjantinli anneler ebeveynlikte daha düşük kendine güven gösterirken Avrupa kökenli ABD'li anneler daha yüksek öz güven göstermişlerdir. Buna karşın, Güney Amerika'dan ABD'ye göçen annelerin, yeni yerleştikleri ABD toplumunda annelik rollerinin diğer sorumluluklarla dengelemeleri nedeni ile yükseğe yakın bir özgüven duydukları tespit edilmiştir.

Bornstein ve Cote (2003), Japon Amerikan annelerinin kendilerini yeterli hissetmeleri ile ebeveynlikten aldıkları doyum arasında ve Güney Amerikalı annelerin ebeveynlikten alınan doyum ile rol dengelemesi arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ayrıca çalışmada, Japon annelerin rolleri arasında dengeyi kurmaları ile ebeveynlikten aldıkları doyumun arttığı ve bunun da yeterlilik hissini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

I.2.2.3- Yatırım

Çocuğa bağıllık, bağıtlılık ve yatırım, çocuk yetiştirmenin ayrılmaz parçalarıdır. Belsky (1984) yatırım kavramını hassasiyet ve yetiştirmeye yardımcı olan ebeveyn kavramları ile tanımlarken; Ishenger-Tallman, Passley ve Buehler (1993) yatırımı, kişinin ebeveynlik rolüne ve statüsüne bağıladığı kendilik anlamlarını ifade etmesi olarak tanımlamıştır. Yüksek yatırımı olan ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıklarına inanırken, diğerlerine oranla daha olgun beklentilere sahiptirler, daha yanıtlayıcıdır, çocuklarını daha olumlu resmederler ve rollerini kabul etmiş görünürler. Ebeveyn yatırımları ve çocuğun bakımında ebeveyn sorumlulukları; çocuğun yeterli tıbbi korunmaya alınmasını, fiziksel aktiviteyi, iyi bir beslenmeyi garanti eder. Ebeveyn yatırımları yetişkin bireyin, ebeveyn rolünü gerçekleştirme ve en iyi şekilde çocuk yetiştirme konusunda kendisini ne kadar sorumlu hissettiği ve bunu ne kadar üstlendiğinin derecesi ile ilgilendir (Greenberger ve Goldberg, 1989).

Ebeveynin sosyal ve duygusal yatırımları, çocuk ile geçirilen zaman diliminde eğlence, zevk alma gibi kavramlar ile kendini gösterirken çocuğa karşı duyguların açıklanması, onun ihtiyaçlarına gösterilen hassasiyet (çocuk hakkında en basit bilgileri bilme dahil), bu ihtiyaçların nasıl karşılandığı, ebeveynin çocuğun refahı, rahatı ile ilgili kaygıları, çocuğu kendi özellikleri ile kabul etme, ebeveyn rolünü kabul etme, çocuğun çıkarına uygun

seçimler de ebeveyn yatırımlarına örnek gösterilebilir (Corywyn ve Bradley, 1999). Ancak tüm bunları tek bir boyut yerine bir bütün olarak ele almak gerekir. Ebeveyn tutum ve davranışlarının bu yönleri, ebeveynin sosyal ve duygusal yatırımını şekillendirmektedir.

Ebeveyn yatırımını ele alan çalışmalar ortak iki özellik gösterir: Bunlardan ilki, anneliğe verilen önem ya da analizin odak noktası olarak anne ve baba kombinasyonuna verilen önemdir. Diğer ikinci ortak özellik ise çocukla birlikte geçirilen zaman miktarı olarak ebeveyn yatırımının kavramsallaştırılmasıdır. Anneliğe verilen önem çocuğun yaşına, durumuna uygun davranılması, çocukla birlikte geçirilen toplam zaman ve çocukla birlikte yapılan aktivitelere harcanan toplam zaman olarak ele alınmaktadır. Pleck (1997), çocuğun iyi olma halinin ebeveyn tutumlarındansa bakım verme ile ilgili olarak çocuğa bağlılığın derecesi ile ilgili olduğunu ortaya koyarken; özellikle baba yatırımının çocuğun iyi olması üzerinde daha etkili olduğunu belirtmiştir (akt. Allen ve Daly, 2002).

Corywyn ve Bradley (1999), çocuğa verilen sosyo-duygusal yatırımların belirleyicilerine baktıkları çalışmalarında, rolünden zevk alma, rolünü kabul etme, bilgi ve duyarlılık gibi boyutlarda ebeveyn yatırımlarını ele almışlardır. Ebeveyn yatırımları, annelik rolünü kabullenmek ve ebeveyn rolüne hassasiyet gösterme ile olumlu; çocuğun mizacı ile olumsuz yönde ilişkili bulunurken, bireyin bir işte çalışıyor olması ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur.

Annenin çocuk yetiştirme ile ilgili yatırımlarını etkileyen faktör olarak annelik kabulü ve çocuğun mizacı arasındaki ilişkiye bakan çalışmalarında Frodi ve ark. (1989), zor mizaçlı

çocuğa sahip olmanın annelik rolü kabulü üzerinde negatif etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Annelerin ve babaların yatırımlarının farklılığında, kadın ve erkeğin sergilediği ebeveyn rolleri yatmaktadır. Bu rollere de kültürel normların etkisi bulunmaktadır. Babanın yatırımı daha ziyade ekmeğini kazanma fikri ile bağlantılanırken; annenin yatırımı ise bakım vermenin kendisi ile ilgili olmaktadır. Kadın, annelik rolüne göre sosyalleştiğinden, erkeğe göre çocuk bakımı konusunda daha fazla zaman ve çaba harcamaktadır. Bu durumun sadece ekonomik ve sosyal koşullarla bağlantılı olduğu düşüncesi doğruluk içermemektedir. Annelik rolünün kadın tarafından benimsenip sergilenmesinde daha ziyade sosyalleşme pratiklerinin ilgili olduğu düşünülmektedir (Corwyn ve Bradley, 1999).

I.2.2.4- Rol Dengeleme

Rol dengeleme diğer bir deyişle sahip olunan rollerin dengeli bir şekilde bir arada yürütülmesi, ebeveyn, eş ve çalışan olarak kişinin elinde bulundurduğu rolleri etkili bir biçimde dengede tutmasıdır (Perry-Jenkins, Repetti ve Crouter, 2000).

Düşünülenin aksine çoklu role sahip kadınlar daha iyi bir akıl ve fizik sağlığına sahiptir (Barnett, R.C, 2004). Bunun yanı sıra bireyin, roller arasında bir denge kurması onun rolleri üzerinde etkililiği hakkında bilgi vericidir. Rol dengeleme ile ilgili ölçekten yüksek puan alan kişilerin, depresyondan düşük ve kendine güven ile iyi olma göstergelerinde yüksek puan aldığı gözlenmektedir. Kadının annelik rolü ile diğer rollerini dengeli olarak sürdürüyor

olmasının, çocuğun gelişimi üzerinde, bir işte çalışıyor olmasından daha etkili değişken olduğu saptanmıştır (Lerner ve Galambos, 1985).

Rollerinden mutsuz olan anneler çocuklarını daha fazla reddederlerken (Stuckey, McGhee ve Bell, 1982), Harrell ve Ridley (1975), annenin işine karşı olumlu yada olumsuz tutumunun onun çocuğu ile ilişkisini etkilediğini ve işi ile evini dengede tutan kadının olumlu ebeveyn davranışları göstereceğini öne sürmüşlerdir. Bornstein ve ark. (2003), ebeveynlikten alınan doyum ile rol dengesi arasında da pozitif bir ilişki olduğunu ve annelerin ebeveynlikte daha yüksek rol dengesini, dil yeterliliği, limit koymada kararlılık ve öğretici etkileşim bakımından eşiyile arasında daha az uyumsuzluk olması ile sağladıklarını bulmuşlardır.

Annelik ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olan, kişilik özelliği olarak nörotiklik puanları düşük olan, evin dışında çok fazla vakit geçirmeyen anneler, kendi anneliklerini daha yeterli olarak görmektedirler. Yine annelik bilgisi yüksek, ideal annelik ile kendi yaptığı annelik arasında uçurum olmayan, yüksek sosyo ekonomik arka plana sahip annelerin annelikten aldıkları doyum yüksektir. Annelik ile ilgili bilgi sahibi, bulunduğu topluluktan destek alan, açık bir kişiliğe sahip ve dışarıda daha az saat çalışan annelerin annelik ile ilgili yatırımları yüksektir (Bornstein ve ark., 2003).

I.3- Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısını Etkileyen Özellikler

Bu bölümde öncelikle anneliğe yönelik kendilik algısına etkide bulunan kişilik özellikleri ve yaşam doyumu değişkenleri incelenecektir. Daha sonra annelik kendilik algısına göre farklılaşan çocuk yetiştirme hedefleri kuşaklararası bir perspektifle değerlendirilecektir.

I.3.1- Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Farklı kişilik özelliklerinin, ebeveynliğe ilişkin kendilik algısına olumlu ya da olumsuz etkide bulunduğu düşünülmektedir. Ebeveynin kişilik özelliklerinin sadece bireylerin anne yada baba olarak davranışlarını şekillendirmekle kalmadığı aynı zamanda onların çocuk yetiştirme ve dolayısıyla çocuk gelişimini etkileyecek yetişkin işlevlerini de şekillendireceği varsayılır (Belsky, 1984). Yani bu durumda kişilik, ebeveynliği dolaylı ve dolaysız olarak etkilemektedir. Bu açıdan ebeveynlik ve kişilik özelliği arasındaki ilişkiye bakmak önem kazanmaktadır. Ne yazık ki, annelik tutum ve davranışları açısından kişiliğin rolü üzerine pek az çalışma bulunmaktadır (Belsky ve Barends, 2002).

Kendilik (self) kavramı, insan kişiliği fonksiyonlarının organize olmuş, bütünleşmiş yönlerini açıklamada kullanılırken, kişilik konularını ele almada yararlı bir kavramdır (Pervin ve John, 2001). Günümüzde “Büyük Beş- Beş-Faktör modeli” sınıflandırması en etkileyici sınıflandırmadır. Modelin, çocukluk psikopatolojisi, okul performansı, iş performansı, yetişkin psikopatolojisi gibi pek çok alanda öngörme yeteneği bulunmaktadır. Ebeveyn davranışı ve kişiliği çalışmalarında kişilik konusunu eğilim (trait) bağlamında ele alan bu sınıflandırmaları kullanmak yararlı sonuç getirecektir (Belsky ve Barends, 2002).

Eğilim, doğrudan gözlenen davranışlar örüntüsüne veya birey tarafından belirtilen ya da diğerleri tarafından anlaşılan içsel duygulara ve düşüncelere işaret eder. Davranış, duygu ya da düşüncelerin her biri de eğilime işaret edebilir ve genelde içsel eğilimler, dışardan gözlenen davranışların temelini oluşturur. Bu doğrultuda birey, duyguları ve bilişleri davranışları arasında tutarlılık oluşturma amacındadır. (Belsky ve Barends, 2002). Yani eğilim, çeşitli durumlara bireylerin verdiği yanıtların davranış, düşünce ve duygu olarak tutarlılığına işaret eder (Pervin ve John, 2001). Örneğin, bir kişiyi “kibar” olarak tanımlarken kibarlığın sürekli ve her durumda olduğunu kabul ederiz. Böylece eğilim kavramının üç fonksiyona hizmet ettiğini söyleyebiliriz: bireyin şimdiki ve gelecekteki tavırlarını özetleme, açıklama ve öngörme. Allport (1937), eğilimin süreklilik arz ettiğini; durumsal olmadığını ve bir düzen için kişilik mizacını temsil ettiğini öne sürer. Ona göre eğilim, birçok durumda bireyin genel olarak ne yapacağını açıklarken davranışı anlamada gereklidir. Davranışın değişkenliğini açıklamada bulunulan durum önem kazanır (akt. Pervin ve John, 2001).

Allport Eysenck ve Cattell; eğilimi kişiliğin temel birimi olarak görürken, onu belirli şekilde davranışta bulunma bakımından kişinin gösterdiği yatkınlık olarak ifade ederler. Pek çok araştırmacı, genel olarak eğilimin iki kutuplu beş boyutta kullanışlı olarak düzenlenebileceği konusunda hemfikirdir (akt. Pervin ve John, 2001).

Burada, Beş Faktör Kişilik Envanterinde bulunan boyutlar ve ebeveynlik açısından özelliklerin ne olduğu özetle ele alınacaktır.

Tablo 1. Beş Faktör-Kişilik Envanterindeki Temel Faktörler (Tatar,2006)

Düşük Puan Özellikleri	Faktör Adı			Yüksek Puan Özellikleri
mesafeli, ciddi, dikkat çekmeyen, yalnızlığı seven, kararlarını başkalarına dayandırmayan	İçedönük	DIŞADÖNÜKLÜK	Dışadönük	canlı, girişken, sosyal, hareketli, coşkulu, rahat, doğal, iyimser
insanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli, bağımsız, mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen	Dik başlı	YUMUŞAKBAŞLILIK/GEÇİMLİLİK	Yumuşak başlı	çatışmadan kaçınan, hassas,merhametli, geçimli,sakin, insanlara güvenen, işbirliğine yatkın
esnek, plansız, çabuk karar veren, fevri kurallara çok bağlı olmayan	Düşük Öz Denetim	ÖZ DENETİM/SORUMLULUK	Yüksek Öz Denetim	düzenli, planlı, amaçlı, kararlı, temkinli, tedbirli, sorumluluk sahibi
kendine güvenli, engellerle başa çıkmada etkili, sakin, uyumlu, telaşsız	Tutarlı Duygusal Durum	DUYGUSAL TUTARSIZLIK	Değişken Duygusal Durum	hassas, duygusal,endişeli, gergin, dirençsiz, fevri
muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel	Somut - Pratik	GELİŞİME AÇIKLIK	Gelişime Açıklık	analitik düşünen, duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık, yaratıcı.

I.3.1.1-Dışadönüklük (İçedönük-Dışadönük/Intraversion-Extraversion)

McCrae ve Costa bu faktörü sosyallik, sevecenlik, arkadaş canlısı olma, konuşkan olma, girişken ve iddialı olma, dış dünyaya açık olma ile tanımlamaktadır (akt. Tatar, 2006). Bu boyut, bireyi karakterize eden kişiler arası ilişkinin sıklığını ve kalitesini, uyarıcı ihtiyacını, aktivite düzeyini ve eğlence kapasitesini yansıtır. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler, sokulgan, girgin, arkadaş canlısı, hoşsohbet, aktif, konuşkan, kişi merkezli, iyimser, eğlenceyi sever, sevgi gösteren, şefkatli, müşfik, sevecendirler. Düşük puan alan bireyler ise ihtiyatlı, ılımlı, sade, canlı olmayan, ilgisiz, soğuk, görev merkezli, sessiz bireylerdir. Bu tanımlara bakıldığında dışa dönüklük puanları yüksek olan bireylerin daha iyi ebeveyn olacağı umulmaktadır. Çünkü ebeveynliği diğerini de kapsayan sosyal bir görev olarak görebiliriz. Kapsamlı anlamı olan veriler olmamasına rağmen dışadönüklük ile hassas, yanıtlayıcı ve uyarıcı ebeveynlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtebiliriz (Belsky ve Barends, 2002).

I.3.1.2-Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik(Dikbaşı-Yumuşakbaşlı:Hostility-Agreeableness)

Costa ve McCrae bu faktörü, yumuşakbaşlılık, güven, dürüstlük, başkalarını düşünme, kibarlık, hoşgörülülük, fedakarlık, uyum, itaat, merhametlilik, alçakgönüllülük gibi özellikler ile karakterize etmiştir (akt. Tatar, 2006). Bu boyut bireyin kişilerarası ilişkileri sırasında hareketlerinde, duygularında ve düşüncelerinde merhamet, acıma ve şefkatten uzlaşmazlık ve zıtlığa kadar uzanan sürekliliğini göstermektedir. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler; yumuşak kalpli, iyi mizaçlı, güvenilir, yardımcı, bağışlayıcı, kolay inanan ve açık sözlü kişilerdir. Düşük puan alan bireyler ise sinik, iyiliğe inanmayan, alaycı, inceliksiz, kaba, sert,

müstehecen, şüpheli, işbirliği etmeyen, yardımcı olmayan, intikam güden, merhametsiz, hırçın, çabuk kızan, asabi, alıngan ve yönlendirilebilen kişilerdir. Bu boyuttan yüksek puan alan bireylerin iyi ebeveyn olabileceğine dair tahminde bulunabiliriz (Belsky ve Barends, 2002). Belsky ve ark. (1995), yüksek düzeyde uyumluluğun daha hassas ve olumlu duygular taşıyan annelik (babalık değil) ile ilgili olduğunu ortaya koyarken, Losoya ve ark. (1997) uyumluluğun destekleyici ebeveynlik ile olumlu olarak bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur.

I.3.1.3-Özdenetim/Sorumluluk (Düşük Öz Denetim-Yüksek Öz Denetim: Conscientiousness - Undirectedness)

Bu faktörün azimlilik, vicdanlılık, düzenlilik, dakiklilik, kurallara bağlılık, başarı-kazanma güdüsü, öz disiplin, sabırlılık, planlılık, programlılık, dikkatlilik, temizlik, tutumluluk, titizlik, tedbirlilik ve çalışkanlık gibi özelliklerle karakterize edildiği bildirilmiştir (akt. Tatar, 2006). Sorumluluk sahibi, dürüstlük gibi anlamları da olan bu boyutta kişiler iyi organize olabilirler ve amaçlarına ulaşmada her zaman yüksek standart gösterirler. Bu boyuttan düşük puan alan bireyler, yumuşak başlı, uysal, iyi geçinen, pek iyi organize olamayan, dikkatsiz ve plan yapmayı tercih etmeyen kişilerdir (Belsky & Barends, 2002). Losoya ve ark. (1997) bu eğilimdeki bireylerin destekleyici ve olumlu ebeveynlikle pozitif ilişkili olduğunu, bu boyuttan düşük puan alan bireylerin, negatif ve kontrolü yüksek ebeveynler olduğunu bulgulamışlardır. Clark ve ark. (2000), vicdanlı, insafli, dürüst, hakkaniyetli (conscientious) annelerin çocuklarına yönelik olarak daha yanıtlayıcı oldukları ve onlara daha az güç uyguladıklarını ortaya koymuşlardır.

I.3.1.4-Duygusal Tutarsızlık (Tutarlı Duygusal Durum-Değişken Duygusal Durum:Neuroticism/Emotional Stability-Unstability)

McCrae ve Costa'ya göre bu faktör, kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılğan, endişeli, sıkılğan, kendine güvensiz, ve sinirli gibi özelliklerle tanımlanabilecek bir yapı olarak görünmektedir (akt. Tatar, 2006). Bu faktör değişik araştırmacılarca tanımlandığı ve etiketlendiğı haliyle nörotik bir yapıyı işaret etse de kişilik özelliklerinin sınıflandırmasında normal bir kişilik boyutu olarak kullanılmıştır. Ancak yine de bu faktörde yüksek puan alanların bir takım psikolojik bozuklukları gösteriyor olabileceğı araştırmacılarca belirtilmiştir. Bu bireyler psikolojik sıkıntılara dayanıksızdırlar, gerçekçi olmayan fikirleri vardır, aşırı istekli, dürtüseldirler. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyin üzüntüleri çoktur, sinirlidir, duygusaldır, güvensizdir, yetersizlik hissi vardır. Düşük puan alan bireyler ise huzurlu, sakin, rahatlamış, heyecansız, atılğan, dayanıklı, güvenli ve kendinden doyum alan bireyleridir. Bazı çalışmalarda bu özellikler kaygı, düşmanlık ve depresyon ekseninde, negatif duygular olarak da ele alınmaktadır. Klinik olmayan verilere dayanarak depresyon puanları yüksek olan annelerin çocuklarına karşı daha az hassas oldukları söylenebilir (NICHD, 1999). Sonuç olarak bu boyuttan yüksek puan alan bireyler daha az yeterli ebeveynler olarak yorumlanabilir (Belsky ve Barends, 2002).

I.3.1.5-Gelişime Açıklık (Somut Pratik/Gelişime Açık: Intelligence-Openness to experience-Unintelligence)

McCrae ve Costa bu faktörü, deneyime açık, analitik, meraklı, yaratıcı, bağımsız, geleneksel olmayan, kendine özgü, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, estetik bakış açısı olan, sanatsal düşünen, doğal, açık fikirli, hareketli, hür düşünceli olarak tanımlamıştır (akt. Tatar, 2006). Bu boyutta düşük puan alan bireyler ise, geleneksel, yaşama bağlı, kafasına koyduğunu yapan kişilerdir (Belsky ve Barends, 2002). Losoya ve ark.(1997) hem anne hem de baba için tecrübeler (gelişime) açıklığın pozitif ebeveynlik ile ilgili olduğunu ortaya koyar.

Bornstein ve ark. (2003), ebeveynlikte kendilik algısını etkileyen faktörlerle ilgili annelerle yaptığı çalışmalarında kişilik değişkeni olarak iki boyutu ele almıştır. Biri, pozitif sonuçlar ve üretici özellikler taşıyan tecrübeler açıklık ve diğeri, negatif sonuçlar ve bozucu, yıkıcı özellikler taşıyan nörotiklik kişilik boyutlarıdır. Nörotiklik boyutundan yüksek puan alan annelerin kendilerini yetersiz algıladıkları, tecrübeler açıklık boyutundan yüksek puan alan annelerin ise yatırım algılarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Nörotiklik, kaygılı, sinirli, gergin olma ve üzüntülü duygular yaşama ile beslenen ve ebeveynlik rolü kendilik algısı ile negatif olarak ilişkili olan bir boyut olup duygusal olarak yetersiz bakım verme ile bağlantılanır. Bu boyut, ebeveynlikte anneliği yordamada güçlü bir boyuttur (Belsky, Crnic ve Woodworth, 1995). Benzer olarak Bandura (1989), yaptığı ebeveynlik hakkında negatif düşünceleri olan kişilerin yeterlilik duygularının az olacağını belirtmiştir.

Gelişime açık olma boyutu zihinsel olarak yaşamda esneklik, yaratıcılık, derinlik, genişlik ve akıl gibi özellikler ile ele alınır ve annelik rolü ile olumlu yönde ilişkilidir (Losoya, Callor, Rowe ve Goldsmith, 1997).

Belsky ve ark. (1995) yaptıkları çalışmalarında anne ve babaları nörotiklik, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik boyutlarıyla ele almışlar ve kişiliğin, babadan ziyade anne için daha tutarlı bir gösterge olduğunu öne sürmüşlerdir. Çalışmada kişiliğin dışa dönüklük boyutunun, babalığı annelikten daha fazla yordadığı; uyumluluk boyutunun ise anneliği daha fazla yordadığı, nörotiklik boyutunun da hem erkeğin hem de kadının ebeveynlik rolünü açıklayan en tutarlı gösterge olduğu ortaya çıkmıştır.

Nörotiklik puanları düşük olan anneler, kendi anneliklerini daha yeterli olarak görmektedir. Öz-yeterliliği ile ilgili bireyin düşünceleri, bireyin durum ile ilgili ne kadar çaba harcayacağı ve nasıl davranacağı üzerinde etkili olacağından bireyin davranışlarını etkileyecektir. Aynı şekilde yeterlilik ile ilgili kendilik algısı, düşünce örüntülerini, motivasyonu, performansı ve duygusal durumları etkileyecektir (Bandura, 1997; akt. Pervin ve John, 2001).

I.3.2- Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Yaşam doyumu, öznel iyi olmanın bilişsel yönü olarak kavramsallaştırılmaktadır. Birey, yaşamını değerlendirirken aslında öznel iyi olma durumunun bu yönü ile ilgilenmektedir (Diener ve ark., 1998). Yaşam doyumu, boş zaman, aile, aşk, evlilik gibi çeşitli yaşam alanlarındaki doumlara ayrılabilirken (Yetim, 2001), bu kavram ile kişi kendi yaşamını bir bütün olarak değerlendirmektedir (Yetim, 1991).

Bu çalışmada da, yaşam doyumunun yaşama ilişkin bilişsel bir değerlendirme olduğu kabul edilmiştir. Aynı şekilde anneliğe yönelik kendilik algısı da temelde çeşitli annelik rollerine ilişkin bilişsel değerlendirmeleri kapsamaktadır. Bu bakımdan annelik bilişleri ve yaşam doyumunu arasında bir bağlantının olacağı öngörülmekte ve genel yaşam doyumları yüksek olan bireylerin annelik rollerine ilişkin olumlu bilişlere sahip olması beklenmektedir. Yaşamının bütününe ve kendisine yönelik doyumunu yüksek olan bireyin, anneliğe ilişkin rolünü daha iyi yerine getirmesi ve bu role ilişkin olumlu bilişlere sahip olması daha olasıdır.

Denetim ve yeterlilik algılarının bilişsel sistemin temel öğeleri olduğu ve biliş ile iyi olma ilişkisinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir (Yetim, 2001). Çeşitli çalışmalarda yaşam doyumunun en önemli yordayıcılarından birinin kendilik doyumunu ve/veya öz saygı olduğu gösterilmiştir. Öznel iyi olması yüksek olan bireylerin, olayları daha fazla olumlu gördükleri ve nötr olayları da olumlu olarak hatırladıkları bilinmektedir. Olayların iyi olarak algılanması, bilişsel bakımdan bireyin sahip olduğu yeterlilik şemasına uygun bir davranıştır. Birey kendisine ilişkin yeterli, denetleyen ve güçlü benlik şemaları geliştirmişse nötr olayları da kendi lehine algılayacak, pozitif yanılsamaları sürdürecektir. İyi olması yüksek bireylerin böyle şemalara sahip oldukları bilinmektedir (Yetim, 2001). Böylece yaşam doyumunu ve benlik şemaları arasında güçlü ilişkilerin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Rusell'in (1997) psikolojik iyi olmanın, ebeveynliği her zaman yordamadığı görüşüne rağmen, psikolojik olgunluk ve akıl sağlığı için klinik olmayan örneklem dahilinde toplanan veriler, psikolojik iyi olmanın ebeveynlik ile ilişkili olduğu; iyi olma ile destekleyici ve olumlu yönde yönlendirici ebeveyn olma arasında ilişki olduğuna dair bilgileri desteklemektedir (akt. Belsky ve Barends, 2002).

Perrone, Webb ve Blalock (2005) tarafından evlilikte rol uyumu- rol çatışmaları ile yaşam doyumu üzerine yapılan çalışmada, ebeveyn rolünün hem erkek hem de kadın için en ödüllendirici rol olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan, yaşam doyumu göstergeleri üzerine yapılan çalışmada ise annelerin yaşam doyumu düzeyinin, ailenin gelir düzeyi ile olumlu yönde; işsizlik ve kötü ev şartları ile olumsuz yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Trzcinski ve Holst, 2006).

Literatüre bakıldığında yaşam doyumu ile anneliğe ilişkin çeşitli değişkenler arasında olumlu ya da olumsuz yönde ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, sürdürdüğümüz tartışmalar ışığında, yaşam doyumunun ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını yordayacağı öngörülmektedir. Yaşam doyumu yüksek bireylerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik, rol doyumu, yatırım algılarının yüksek ve rol dengelemelerinin de olumlu olacağı düşünülmektedir.

I.4- Çocuk Yetiştirme Hedefleri

Evrensel olarak genel kabul gören çocuk yetiştirme hedefinin çocuğun verimli, yaratıcı, üretken, sonuç getiren ve toplumun üyesi olarak topluma katkılarda bulunacak biri olarak yetiştirmek olduğu dile getirilmektedir (Whiting ve Edwards, 1998; akt. Teti ve Candelaria, 2002).

Bu genel kabule rağmen, çocuk yetiştirme örüntülerinde farklılıkların nereden kaynaklandığına dair bazı görüşler bulunmaktadır. Bu farklılıkların çocuğun yaşamını garanti etmek için çevre tarafından empoze edilen farklı ihtiyaçlardan (LeVine, 1974;akt. Hoffman, 1986), çocuğun doğasına ait yetişkin inanışlarından (Super ve Harkness 1981, akt. Hoffman, 1986), yetişkin rol beklentisinden (Hoffman, 1977) ve toplumun uygun bulduğu yetişkin formasyonundan (Rosenthal ve Roer-Strier, 2001) kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Pek çok antropolog tarafından da gözlemlendiği gibi tarımla geçinen toplumlarda “itaat”, çocuk yetiştirmede bir hedef olarak görülmektedir (Barry, Child ve Bacon 1957, akt. Kim, U ve diğ, 1994). LeVine, itaatin önemini, kırsal toplumlarda ekonomik olarak hayatta kalmada oynadığı role bağlar (akt. Hoffman, 1986). Tarım toplumlarında hayatta kalma emek yoğun çalışmaya ve mülkiyetin parçalanmamasına bağlıdır. Bu bakımdan çok çocuk daha fazla tarımsal üretim ve yaşlılık güvencesi anlamına gelmektedir. Kültürlerarası düzeyde yapılan “Çocuğun değeri” çalışması verileri, LeVine’in hipotezine destek sağlamaktadır (Hoffman, 1986). Çalışmada, katılımcılara çocuklarında hangi özelliklerin olması gerektiği sorulmuştur. Bu özellikler; “Anne babasının sözünü dinlemesi”, “Kendini bilen bağımsız bir insan olması”, “Sevilen bir insan olması”, “Okulda iyi bir öğrenci olması”, “İyi bir insan olması”dır. Çoğunluğu kırsal olan Filipinler (%61) ve Endonezya’da (%73) itaat vurgulanırken; ABD ve Singapur’da eğitim ile ilgili hedef, faydacı değeri vurgulayan ailelerde daha fazla belirtilmiştir. “Okulda iyi bir öğrenci olması” yani eğitilmiş bir çocuk olması hedefi çocuğun faydacı değeri ile bağlantılı olabilir. Eğitilmiş çocuk, ebeveynine yardımcı olmakta daha iyi bir pozisyona sahip olacaktır. Çocuğa ekonomik-faydacılıktan dolayı ihtiyaç duyduğunu belirten ebeveynlerin itaati daha çok ve bağımsızlığı daha az istedikleri ve çocukların da hem çocuk hem de yetişkin olduklarında bu ihtiyacı karşılamaya yönelik davranış gösterme

olasılıklarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu ilişkiler, eğitimli grupta da tekrar edilmiş ve aynı sonuç elde edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1982a). Modern ekonomi öncesi, yaşlılık için herhangi bir kurumsal düzenlemenin olmadığı ülkelerde çocuga bağımlılık vardır. (Kağıtçıbaşı, 1982, 1990; akt. Sunar, D., 2001). Karşılığında çocuklar da ebeveyne büyük bir saygı, bağlılık ve sadakat duygusu ile yetiştirilmektedir.

Brody, Flor ve Gibson (1999), kırsal Afrikalı-Amerikalı tek ebeveynli ailelerde algılanan aile kaynakları, etkililik inançları ve ebeveyn tutumları üzerine çalışma yapmışlar ve annenin etkililik inançlarının, finansal yeterlilik ile ilgili olduğunu bulgulamışlardır. Etkili ebeveynlik inancı ile birlikte bu ebeveynlerin daha fazla eğitim, toplulukta diğerlerine saygı gibi çocuk yetiştirme hedeflerine yöneldikleri çalışmada ortaya konmaktadır.

Rus ve ABD üniversite öğrencileri arasında dört çocuk yetiştirme hedeflerinin derecelendirildiği çalışmada Williams ve Ispa (1999), Rus öğrencilerinin çocuk yetiştirme hedefleri önem sırasını; meraklı çocuk yetiştirme, temiz ve düzgün, arkadaş yönelimli, kurallara uyan çocuk yetiştirme olarak belirttiklerini; ABD'li, öğrencilerin ise meraklı çocuk yetiştirmeyi birinci hedef olarak seçerlerken kurallara uyma ve arkadaş yönelimli olmanın onlar için eşit derecede ikinci ve temizlik ve düzgünlük hedefinin ise en son sırada yer alan çocuk yetiştirme hedefi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Türkiye'de yapılan çalışmalarda, çocuk yetiştirme örüntüleri, bireyci ve toplulukçu kültürel boyutların etkileri (Sunar 2001) açısından ele alınmıştır. Böylece bireyci ebeveynlerin çocuklarının bağımsızlığını destekleyip onayladıkları, toplulukçu ebeveynlerin ise tam tersine aileye bağlılığı desteklediği belirlenmiştir. İmamoğlu (1986) yaptığı araştırmasında;

Türkiye'deki kentli, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin çocukta bağımsızlığa ve kendine yeterliğe önem verdiklerini, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin ise itaat ve sadakati ön plana çıkardıklarını ortaya koymuştur.

I.5- Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Kuşaklararası Görünümü

Ebeveyn rollerinin kuşaklararası aktarımı, çocuk yetiştirme pratikleri ve tutumları üzerine ebeveynin kendi tecrübelerinin etkisini gösterir. Kuşaklararası aktarım, sosyalleşenin sosyalleşmesinin bir parçasını oluşturur ve bu kavram daha önceki kuşaktaki tutum ve ebeveyn davranışlarının kaynağı ile ilgilenir. Kuşaklararası aktarım, genetik geçişten ziyade niyetli veya niyetsiz olarak bir önceki kuşağın diğerini ebeveynlik tutum ve davranışları açısından psikolojik olarak etkileme işlemi olarak ele alınmaktadır (Van Ijzendoorn, 1992).

Cruttenden (1984), üç aktarım modelinden söz etmektedir. İlk model ebeveynin gözlenmesi, ikincisi ebeveyn ile yaşantılardan gelen geçmiş tecrübeler ve üçüncü olarak ta ebeveynin yol göstermesidir.

Nesne ilişkileri teorisyeni Nancy Chodorow (1978), biyoloji ve güdünün bir kadının anne olma sebeplerini açıklamada yeterli olmadığını, çoğalmanın kadının sorumluluğunda olduğunu ve bu sorumluluğun da kadın tarafından kızına güdülendiğini öne sürer. Kız, annesinde gördüğü anneliği arzularak anne olur; anneyi model alır. O'na göre kız çocuğu kendi kişiliğini annesinin bir tekrarı olarak oluşturur, onu bir anlamda tekrar eder. Yani anne ve kızı arasında rol devamlılığı vardır. Quinton ve Rutter'a (1984) göre, büyükanne ve anne

aynı fiziksel ve sosyal şartlar altında iseler onların çocuk yetiştirme davranış ve tutumları, birinin diğerini psikolojik olarak etkileme çabası olmaksızın, birbirine benzer olacaktır.

Bora (1998), modernleşmenin salt “makro yapılar” düzeyinde olmadığı, aynı zamanda “mikro yapılar” olan aileyi ve bireyi de ilgilendirdiği; modernleşme sürecinin çocuk yetiştirme yöntemleri, çocuklara kazandırılmaya çalışılan toplumsal değerler ve annelerin kendi kimliklerini algılayışlarını etkilediğini öne sürmektedir. Araştırmacı, çalışmasında kadının toplumsal kimliğine, aile içindeki konumuna ve benlik algılarındaki dönüşümlere, iki kuşak kadın örnekleme ile bakmıştır. Buna göre, birinci kuşak kadınlar, kendilerini bağımsız bireyler olarak değil bir grubun; ailenin parçası olarak algılamaktadır. İkinci kuşak kadınlar ise kendilerini tanımlarken öncelikli olarak kişisel özelliklerini belirtmektedirler. Bora, annelerle kızlarının benlik algılarında süreklilikten çok farklılık olduğundan söz etmektedir. Annelik pratikleri açısından kızların değerlendirmelerine bakıldığında birinci kuşağın daha çok kafalarına ve mantıklarına göre davrandığı, çocuk yetiştirme ile ilgili net fikirlere sahip olduğu çoğunlukla belirtilmiş ve kendi annelik tarzları ile annelerinkini arasında çok büyük bir fark olduğunu düşündükleri gözlenmiştir. Kuşaklararası yapılan bu çalışmada, ilk kuşak özerklikten çok disiplin ve otoriteyi vurgularken, çocuklarının bağımsızlaşması hedefini eğitimleri ile doğru orantılı olarak belirtmişler ve genel olarak topluma yararlı insan yetiştirme hedefinin önemine değinmişlerdir. İkinci kuşak ise otorite ve kurallardan çok bağımsızlık ve özerklik vurgusu yaparken, aslında kadınların bahsettiği bağımsızlık vurgusunun aileden bağımsız olmaya değil “kimseye muhtaç olmamayı” içerdiği açığa çıkmıştır.

Oktaý (1999), aile içinde, kadının rolünün ne olması gerektiği konusunda kuşaklararası yaptığı çalışmasında, kız grubu ile anne grubu arasında anlamlı bir farklılaşma bulmazken; günümüz kadınının daha çok çalışma hayatına katılmasına rağmen öncelikli olarak kadının, çocukları ve eşiyle ilgilenmek, ev işleri yapmak, iyi bir eş ve anne olmasının onun temel rolleri olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin annelerden kızlarına geçmesinde en önemli neden, bu rollerin kazanılmasında ailenin etkisidir. Kadın modernite etkisine karşın kadınsı özelliklerini terk etmemekte ve analık özelliğini her zaman ön plana çıkartmaktadır. (Arkonaç ve Paker , 1996).

Anneleri ve kızlarını, psiko sosyal kavramlar üzerinde karşılaştırdığı kuşaklararası çalışmasında Kandiyoti (1979), iki kuşaktan kadınların benlik kavramının farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Bu çalışmada, kızları ve anneleri arasında önemli bir fark olduğu gözlenmiştir. Kuşakların taşıdığı geleneksel olan “kadınsılık” (duygusallık, yumuşaklık, sadakat, fedakarlık) ve “erkeksilik” (atılganlık, soğukkanlılık, hırslı, gerçekçi) özelliklerine bakılarak yapılan değerlendirmede birinci kuşak kadınların kendilerini daha “kadınca” tanımladıkları; ikinci kuşakta ise “anne rolüne hazırlayıcı sosyalleşme” olgusunun düşük düzeyde kaldığı ve kızların kendilerini erkeksilik tanımlamaları kullanarak tanımladıkları bulgulanmıştır. Böylece Kandiyoti, kadın rollerine bakışta değişimin yaşandığını belirtmektedir.

Ataca ve Kağıtçıbaşı (2005), çocuğun değeri ve aile değişimi üzerine yaptıkları araştırmalarında üç kuşak ve üç sosyo ekonomik düzey arasında karşılaştırmalarda bulunmuşlardır. 2003 yılında İstanbul ve iki kırsal bölgede, ne sebep ile çocuk istendiği, cinsiyet tercihi, çocuktan gelecek yardım konusunda beklenti, çocukta istenilen hedefler,

gerçek, arzulanan ve ideal çocuk sayısı üzerine yapılan bu çalışmada ebeveyn hedeflerinde değişimler elde edilmiştir. 1975 yılı “çocuğun değeri çalışması ile 2003 yılları bulguları karşılaştırıldığında, 1975’te kırsal bölge ve kentsel düşük sosyoekonomik grubun en çok itaatkar çocuk yetiştirme hedefini benimsedikleri ve bağımsızlık/kendine güven çocuk yetiştirme hedefini hiç belirtmedikleri; 2003 yılında ise özellikle kentsel yüksek sosyoekonomik düzeyde en çok istenen hedefin bağımsız/kendine güvenen çocuk yetiştirme olduğu bulunmuştur.

Üç kuşak kadın üzerine Fransa’da aile dayanışma değerlerinin aktarımına baktığı çalışmasında Sabatier ve Lannegrand-Willems (2005), Fransız annelerin, kendi annelerine göre daha özerk ve bireyci değerler taşıırken, anneannelerin kollektivist değer taşıdıklarını ve çocuğun değerini faydacılık değeri üzerine kurarken; kızlarına göre itaatı daha çok çocuk yetiştirme hedefi olarak gösterdiklerini belirtmektedirler. Anneler daha modern, bireyci, özerk değerler taşıırken, çocuğun değerini duygusal nedenlere dayandırmaktadırlar.

II.BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacı, örneklemin özellikleri, kullanılan ölçeklere ait geçerlik, güvenirlik çalışmaları, araştırmanın uygulanmasına ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

II.1- Amaç

Araştırmamızın kuramsal bölümünde değinildiği gibi ülkemizde “kadın” üzerine yapılan çalışmaların çoğunda kadının birincil rolünün annelik ve eş olmaya dayandırıldığı görülmektedir. Araştırmamız, literatür paralelinde kadınlar açısından temel olan annelik olgusunun açıklanmasını hedeflemektedir. Diğer bir ifade ile bu çalışmanın temel hedefi kadının, annelik rolüne ilişkin yeterlilik değerlendirmesi, annelikten aldığı doyum düzeyi, anneliğe yaptığı yatırım düzeyi, diğer rolleri ve annelik arasında kurduğu denge düzeyi ve çocuk yetiştirmede öne aldığı hedefler gibi değişkenleri, kadının kişilik özellikleri ve yaşamdan aldığı doyum değişkenleri bakımından yordayabilmektir. Araştırmada ikinci hedef, ele alınan ilişkilerin kuşaklararası değişimini incelemektir. Buradaki beklentimiz birinci kuşak anneden ikinci kuşak kızına ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarında devamlılıktan çok farklılıklar olacağı ve aynı zamanda çocuk yetiştirme hedeflerinin de kuşaklararası değişim yaşadığı yönündedir.

Araştırmadaki genel beklenti, rolleri arasında denge kurabilen, yatırım, yeterlilik ve rol doyumu algısı yüksek, gelişime açık, yaşam doyumu yüksek bireylerin kendini bilen bağımsız çocuk yetiştirme hedefini benimseyecektir.

Araştırmadaki genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır.

1. Annenin kişilik özelliği onun ebeveynliğe ilişkin kendilik algısını yordar mı?

a- Annenin kişilik özelliği onun ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordar mı?

b- Annenin kişilik özelliği onun ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumu algısını yordar mı?

c- Annenin kişilik özelliği onun ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordar mı?

d- Annenin kişilik özelliği onun ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordar mı?

2. Annenin yaşam doyumu, eğitim, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı, meslek sahibi olma ve çocuk yetiştirme ile ilgili alınan kurs gibi değişkenlerle birlikte bireyin ebeveynliğe ilişkin kendilik algısını yordar mı?

a- Annenin yaşam doyumu onun ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordar mı?

b- Annenin yaşam doyumu onun ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumu algısını yordar mı?

c- Annenin yaşam doyumu onun ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordar mı?

d- Annenin yaşam doyumu onun ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordar mı?

3. Kişilik özellikleri, yaşam doyumu, demografik veriler ve ebeveynliğe ilişkin kendilik algısı fonksiyonları çocuk yetiştirme hedeflerini anne anneanne gruplarında yorduyor mu?

4. Anne ve anneanne olarak iki kuşak arasında çocuk yetiştirme hedefleri arasında farklılaşma var mı?

5. Anneannenin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin ebeveynliğe ilişkin kendilik algısını öngörüyor mu?

6. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı kuşaklararası değişim gösteriyor mu?

II.2- Örneklem

Bu araştırmanın örnekleme, Mersin’de yaşayan, anne ve kız grubundan oluşmaktadır. Çalışmamıza kartopu örnekleme yöntemi ile 150 anneanne (anne) ve 150 anne (kız) olmak üzere 300 kişi katılmıştır. Örneklemin demografik özellikleri aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır.

Tablo 2. Örneklem grubunun yaşa göre dağılımı

	N	Ortalama	SD	Min-Max.
Anne	150	32.57	4.76	23-46
Anneanne	150	58.23	5.92	50-75

Tablo 3. Örneklem grubunun aldığı eğitime göre dağılımı

	Okur Yazar Değil		Okur Yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Önlisans		Üniversite		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	N	%	%	N	%	N	%	N	%
	Anne	-	-	1	0.7	22	14.7	22	14.7	63	42	7	4.7	35	23.3	150
Anneanne	31	20.7	12	8	53	35.3	15	10	28	18.7	4	2.7	7	4.7	150	100

Tablo 4. Örneklem grubunun çalışıyor olmasına göre dağılımı

	Ev Hanımı		Çalışan		Emekli		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne	95	63	55	37	-	-	150	100
Anneanne	121	80.7	8	5.3	21	14	150	100

Tablo 5. Örneklem grubunun ailenin gelir düzeyine göre dağılımı

	0-500 YTL		500-1000 YTL		1000-2000 YTL		2000 YTL Üstü		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne	31	20.7	60	40	28	18.7	31	20.7	150	100
Anneanne	62	41.3	42	28	31	20.7	15	10	150	100

Tablo 6. Örneklem grubunun sahip olduğu çocuk sayısı

	1 çocuk		2 çocuk		3 çocuk		4 çocuk		5 ve üstü çocuk		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne	57	38	75	50	15	10	3	2	-	-	150	100
Anneanne	5	3.3	32	21.3	46	30.7	27	18	40	36.7	150	100

Tablo 7. Örneklem grubunun çocuk yetiştirmeye ilişkin gördüğü eğitim dağılımı

	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Anne	63	42	87	58	150	100
Anneanne	5	3.3	145	96.7	150	100

Anne örnekleminde %0.7 oranında okuma yazma bilir, %2.7 oranında önlisans mezunu, %14.7 oranında ilkokul mezunu, %14.7 oranında ortaokul mezunu, %23.3 oranında üniversite mezunu, %42 oranında lise mezunu katılımcılar yer almaktadır. Aynı örneklem grubunda %63.3 oranında kadın ev hanımı ve %36.7 oranında kadın meslek sahibi iken ailenin gelir durumuna göre dağılım oranları ise şöyledir; % 20.7 oranında katılımcının 0-500 YTL, %40 oranında katılımcının 500-1.000 YTL, %18.7 oranında katılımcının 1.000-2.000 YTL ve % 20.7 oranında katılımcının 2.000 YTL üzeridir. Yine aynı örneklem grubundaki katılımcıların %2'sinin 4, %10'unun 3, %38'inin 1 ve %50'sinin 2 çocuğu bulunmaktadır. Bu grubun %42 oranında katılımcısı çocuk yetiştirme ile ilgili olarak bir kurumdan eğitim alırken, %58'i bu tarz bir eğitim almamıştır.

Anneanne örnekleminde %20.7 oranında okuma yazma bilmeyen, %8 oranında okuma yazma bilen, %2.7 oranında önlisans mezunu, % 35.3 oranında ilkokul mezunu, %10 oranında ortaokul mezunu, %4.7 oranında üniversite mezunu, %18.7 oranında lise mezunu katılımcılar yer almaktadır. Aynı örneklem grubunda %80.7 oranında kadın ev hanımı ve %5.3 oranında kadın meslek sahibi ve %14 kadın emekli iken ailenin gelir durumuna göre katılımcıların; % 41.3'ünün 0-500 YTL, %28'inin 500-1.000 YTL, %20.7'sinin 1.000-2.000 YTL ve % 10'unun 2.000 YTL üzeri gelire sahip olduğu gözlenmiştir. Yine aynı örneklem grubundaki katılımcıların %30.7'sinin 3 , %21.3'ünün 2, %18'inin 4, %36'sının 5 ve üzeri sayıda çocuğu bulunmaktadır. Bu grubun %3.3'ü çocuk yetiştirme ile ilgili olarak bir kurumdan eğitim alırken, %96.7'si bu tarz bir eğitim almamıştır.

İki gruba genel olarak bakıldığında anne olarak adlandırılan ikinci kuşak kadının birinci kuşak kadına göre daha eğitilmiş, ailelerinin gelir düzeyi daha yüksek, daha az sayıda

çocuk sahibi, çocuk yetiştirme ile ilgili eğitimlere daha fazla katılmış ve daha fazla sayıda çalışan bireylerden oluştuğu görülmektedir.

II.3- Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şu şekildedir:

- 1- Yaş, ailenin gelir düzeyi, eğitim düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı, çocuk yetiştirme ile herhangi bir eğitim alının alınmadığına dair demografik verilerin yer aldığı form (Ek 1)
- 2- 22 sorudan oluşan Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı ölçeği (Ek 2)
- 3- 85 sorudan oluşan Çok Boyutlu Kişilik Envanteri-Kısa Form (Ek 3)
- 4- 5 sorudan oluşan Yaşam Doyumu ölçeği (Ek 4)
- 5- 5 sorudan oluşan Çocuk Yetiştirme Hedefleri ölçeği (Ek 5)

Aşağıda ölçekler kısaca tanıtılmaktadır.

II.3.1- Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA /Self-perception of Parental Role Scale-SPPR)

Ölçek, kadının ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını ölçmek amacı ile MacPhee, Benson ve Bullock tarafından 1986'da geliştirilmiş ve araştırmacı tarafından uyarlanarak

geçerlik-güvenirlilik çalışması yapılmıştır. Ölçek, orijinal olarak yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt ölçeklerinden Likert tarzı toplam 22 sorudan oluşmaktadır. Ölçekteki her bir soru, “öte yandan” bağlacı ile bağlanmış ebeveynliğin nasıl gerçekleştirildiği ile ilgili zıt görüşleri içeren cümleler şeklindedir (Örnek: Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur öte yandan bazı ebeveynler ise ebeveynlik ile ilgili okumaya pek zaman harcamaz). Katılımcı, ebeveynliğini nasıl gerçekleştiriyor veya ebeveyn rolünde kendini nasıl görüyorsa uygun cümlecikten birine “Bana göre gerçekten doğru” ya da “Bana göre kısmen doğru” seçeneklerinden birini işaretleyerek cevap verir. Bu tarz soru sormanın amacı sosyal olarak arzu edilir cevap vermenin önüne geçmektir.

Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı Ölçeğinin maddeleri önce araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Daha sonra İngilizce çeviriye hakim sosyal psikoloji alanında uzman üç yargıcı ve sosyoloji alanında uzman bir yargıcı tarafından her madde hem çevirinin doğruluğu hem de ebeveynlik rolü kendilik algısını ölçebilme özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan alınan geri bildirimler ile düzeltmeler yapılarak maddeler, aynı yargıcıların onayına tekrar sunulmuştur. Aynı yargıcılar tarafından maddeler tekrar incelenmiş ve bu işlem yargıcılar arasında görüş birliği sağlanıncaya kadar tekrar edilmiştir. Ölçeğin uygulanacağı grubun annelerden oluşması nedeniyle maddeler ayrıca üç anneye gösterilerek anlaşılabilirlik açısından değerlendirilmeleri sağlanmıştır. Annelerden gelen öneriler doğrultusunda yargıcıların da onayladığı bazı ifade değişiklikleri yapılarak ölçeğe son şekli verilmiştir.

ERKA Ölçeği’nin Türkçe formunun faktör yapısını, geçerliğini ve güvenirliğini belirleme amacıyla yapılan uygulamaya 300 çocuk sahibi kadın katılmıştır. Katılımcılar, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Katılımcılara uygulama öncesi ölçek hakkında

bilgi verilmiş ve anlaşılmayan bir nokta olduğu takdirde sorabilecekleri belirtilmiştir. Uygulama için zaman sınırlaması konulmamıştır.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı Alfa=.65 olarak elde edilmiştir. ERKA Ölçeğinin geçerliği için faktör analizi yapıldığında orijinal formun içeriğinde yer alan dört maddenin, Türkçe formda orijinal boyutlar altında yer almadığı gözlenmiştir. Dört madde Türkçe formundan atılmış ve kalan maddelerin orijinal yapıda olduğu gibi dört boyut altında sınıflandığı görülmüştür (bkz. Tablo.8).

Ölçeğin, ölçüt-bağımlı geçerliği için Yaşam Yönelimi Testi (YYT) ölçüt alınarak 83 anne ve kız katılımcıyla bir uygulama yapılmıştır. YYT ile Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin yeterlilik, rol doyumu, rol dengeleme alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki gözlenirken, yatırım alt ölçeği ile anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir (bkz. Tablo.9).

Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı Ölçeği'nin güvenirlik bilgisi ve alt ölçek korelasyonları Tablo.10 ve Tablo.11 'de verilmektedir.

Tablo.8 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	Yeterlilik	Rol		
		Doyumu	Yatırım	Rol Denge
2. Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır öte yandan bazı ebeveynlerin ise kendi çocuklarını yetiştirme yolları hakkında şüpheleri vardır.	.46			
6. Bazı ebeveynler, genellikle çocuklarının ne istediklerini veya neye ihtiyacı olduğunu anlayamaz öte yandan bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını yada isteklerini anlamak konusunda kendilerini yetenekli hisseder	.54			
10. Bazı ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken iyi bir iş yaptığını düşünür öte yandan bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ne kadar iyi karşıladıkları konusunda şüphe duyar.	.61			

14.	Bazı ebeveynler nasıl bir ebeveyn oldukları konusunda sıklıkla kaygılanır öte yandan bazı ebeveynler ise, ebeveynlik yetenekleri konusunda kendilerinden emindir	.71
18.	Bazı anne ve babalar, yeterince etkili ebeveyn olmadıklarını düşünür öte yandan bazı anne ve babalar ise kendilerini ebeveyn olarak oldukça yeterli bulur	.69
21.	Bazı anne ve babalar, kendilerinin ebeveyn olmaya uygun olduklarından emin değildir öte yandan bazı ebeveynlere ise, ebeveyn olmak kolay ve doğal gelir.	.48
4.	Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der öte yandan bazı ebeveynler ise çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar	.63
8.	Ebeveyn oldukları için, bazı yetişkinler tahmin ettiklerinden daha memnundur öte yandan bazı yetişkinler için ise ebeveyn olmak onların bekledikleri kadar memnun edici değildir.	.56
12.	Bazı yetişkinler, geçmişe dönmek mümkün olsa tekrar çocuk sahibi olmak konusunda tereddüt eder öte yandan bazı yetişkinler ise, seçenek sunulduğunda çocuk sahibi olmak için tereddüt etmez	.67
16.	Bazı ebeveynler için çocuklar çoğunlukla sıkıntı kaynağıdır öte yandan bazı ebeveynler için ise kendi çocukları hayatlarındaki temel eğlence kaynağıdır.	.69
20.**	Ebeveyn olmak bazı yetişkinler için tatmin edici bir deneyimdir öte yandan bazı yetişkinler için ise ebeveyn olmak tamamiyle tatmin edici değildir.	
1.	Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur öte yandan bazı ebeveynler ise ebeveynlik ile ilgili okumaya pek zaman harcamaz	.71
5.	Bazı ebeveynler, ebeveyn olma hakkında öğrenilebilecek her şeyi öğrenmek ister öte yandan bazı ebeveynler ise ebeveyn olma hakkında ihtiyaçları olan her şeyi bildiğini düşünür.	.74
9.	Bazı ebeveynler, nasıl ebeveynlik yapmak gerektiği konusunda fazla düşünmez, sadece yapar öte yandan bazı ebeveynler ise nasıl iyi ebeveynlik yapılacağı konusunda ellerinden geldiği kadar fazla şey öğrenmeye çalışır.	.68
13.	Bazı ebeveynler, en son çocuk yetiştirme öneri ve metodlarını izlemenin zorunluluk olduğunu düşünür öte yandan bazı ebeveynler ise daha ziyade mevcut bilgileri ile çocukların günlük ihtiyaçlarını karşılar.	.70
17.**	Bazı ebeveynler, ebeveynlik rolü hakkında kaygılıdır; bu konuda çok fazla düşünür veya endişelenir öte yandan bazı ebeveynler ise ebeveyn olmak hakkında kendilerini fazla yıpratmaz bunu doğal bulur.	
3.	Bazı ebeveynler çocukları olduğundan beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür öte yandan bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor yada yeni arkadaşlar edinmiştir	.53
7.**	Bazı insanlar, çocukları için çok fazla fedakarlık yaptığını ve artık bu aşırı fedakarlıkların sona ermesi gerektiğini düşünür öte yandan bazı ebeveynler için ise çocuk yetiştirmede yapılan fedakarlıktan çok kazanılacak ödül vardır.	
11.	Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olmanın hoşlarına giden şeyleri yapmaya daha az zaman ayırma anlamına geldiğini düşündüklerinden dolayı rahatsızlık duyar öte yandan bazı ebeveynler ise, kendilerine ayrıca daha az zaman kalmasını umursamaz.	.48
15.**	Bazı anne ve babalar için evlilik bağı çocuk sahibi olduktan sonra da önceki kadar güçlüdür öte yandan bazı anne ve babalar için ise iyi bir ebeveyn olmak, karı/koca olmaktan önce gelir.	
19.	Bazı ebeveynler için çocuk sahibi olmak eskiden yapmaktan hoşlandıkları şeyleri yapamamak anlamına gelir öte yandan bazı	.81

ebeveynler için ise çocuk sahibi olmak yaşam tarzlarını çok fazla değiştirmez.				
22. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olduktan sonra hayatlarının kısıtlanmış ve sınırlanmış olduğunu düşünür öte yandan bazı ebeveynler ise, sadece çocukları olduğu için yapmaktan hoşlandıkları şeylerden vazgeçmez				.69
Açıklanan varyans %	13.26	12.81	12.09	11.77
Özdeğerler	3.55	2.36	1.68	1.39
Cronbach alfa	.68	.65	.65	.61

** Orijinal ölçekte yer alırken Türkçe versiyonda geçerlik nedeni ile atılan madde

Tablo.9. ERKA Ölçeği alt ölçeklerinin Yaşam Yönelimi Ölçeği ile ilişkisi

	Yeterlilik	Rol Doyumu	Yatırım	Rol dengeleme
Yaşam Yönelimi	.64*	.30*	-.18	.29*

(N=83)

*p<.01

Tablo.10 . ERKA Ölçeğinin Güvenirlilik Tablosu

Madde No	X	S	Cronbach alfa	Test-tekrar test
Yeterlilik				
2	3.37	1.53		.
6	3.60	1.39		
10	3.22	1.57	.68	70
14	2.90	1.51		
18	3.17	1.41		
21	3.76	1.31		
Rol Doyumu				
4	4.03	1.10		
8	3.96	1.34	.65	.60
12	3.95	1.40		
16	4.15	1.13		

Yatırım					
1	3.15	1.63			
5	3.93	1.46	.65		.66
9	3.66	1.56			
13	2.90	1.57			
Rol Dengeleme					
3	2.88	1.58			
11	3.53	1.44	.61		.59
19	3.29	1.39			
22	3.01	1.48			

Tablo.11. Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeği'nin Faktörleri Arasındaki Korelasyonlar

Faktör	Yeterlilik	Rol doyumu	Yatırım	Rol Dengeleme
Yeterlilik	-			
Rol doyumu	.27**	-		
Yatırım	-.24**	-.17	-	
Rol dengeleme	.30**	.32**	-.13	-

** p<.01 (iki uçlu ölçüm için)

II.3.2- Yaşam Doyumu Ölçeği

Araştırmada, bireylerin yaşam doyumlarını ölçmek amacıyla, Deiner ve ark. (1983) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği-The Satisfaction with Life Scale (SWLS)-kullanılmıştır. Yaşam doyumu ölçeği, bireylerin yaşamdan aldıkları doyumu belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, Likert tarzı 7 dereceli (1: Kesinlikle katılmıyorum- 7: Kesinlikle katılıyorum) 5 maddeden oluşmaktadır. Diener ve arkadaşları orijinal çalışmada ölçeğin güvenilirliğini Cronbach Alpha=.87 olarak bulmuşlardır. Ölçüt bağımlı geçerliğini ise .82 olarak elde etmişlerdir. Ölçek Türk popülasyona Yetim (1993) tarafından uygulanmıştır.

Bu çalışmada ölçeğin güvenirliği oldukça yüksek bulunmuştur (Alpha=.86) ve test-tekrar test güvenirliği .73 olarak elde edilmiştir (Akt. Yetim, 2002). Ölçeğin güvenirliği çalışmamızda Cronbach Alpha .85 olarak bulunmuştur.

II.3.3- Çok Boyutlu Kişilik Envanteri-Kısa Form

Katılımcıların kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Tatar (2006) tarafından kısa form uygulaması yapılan, McCrae & Costa (1990)'nın Likert tarzı “Çok Boyutlu Kişilik Envanteri” kullanılmıştır. Katılımcılar, ölçekte yer alan her bir fikir cümlesini tamamen uygun, biraz uygun, kararsız, pek uygun değil, hiç uygun değil cevaplarından birine göre değerlendirmektedirler. Tatar (2006) tarafından yapılan kısa form çalışması sonucunda ölçeğin güvenirlik sonuçları: dışadönüklük faktörü 0.81, yumuşakbaşlılık/ geçimlilik faktörü 0.79, öz-denetim/ sorumluluk faktörü 0.77, duygusal tutarsızlık faktörü 0.83 ve gelişime açıklık faktörü 0.49 şeklindedir. Beş faktörün ortalaması ise 0.74'tür.

II.3.4- Çocuk Yetiştirme Hedefleri Ölçeği

Çocuk Yetiştirme Hedefleri Testi (ÇYHT), anne ve anneannelerin çocuk yetiştirme hedeflerini ölçmek amacıyla beş sorudan oluşmaktadır. Katılımcılar, her bir hedefi önemi bakımından 5'li Likert tarzı (1: Hiç önemli değil, 5: Çok önemli) değerlendirme sistemine göre cevaplandırmaktadır. Ölçek Hoffman (1988) tarafından geliştirilmiş ve Kağıtçıbaşı (1989) tarafından uyarlanmıştır.

II.4- İşlem

Araştırma, Mersin’de yaşayan anne (anneanne) ve kız (anne) çifti grubundan oluşan toplam 300 kadın katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcılara kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılmış ve her bir katılımcıya araştırmacı tarafından ölçekler uygulanmıştır. Okuma yazma bilen her kişi araştırmacının denetiminde ölçekleri kendi doldururken, okuma yazma bilmeyen katılımcılara ölçekler araştırmacının kendisi tarafından okunmuş, katılımcı tarafından verilen cevap yine araştırmacı tarafından işaretlenmiştir. Araştırmaya katılan kişilere hem araştırmanın amacı hem de ölçeklerin nasıl uygulanacağına dair ön bilgi verilmiş ve anlaşılmayan bir nokta olduğu takdirde sorabilecekleri belirtilmiştir. Katılmak isteyenler araştırma kapsamına alınmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 60–75 dakikalık bir süreyi kapsamıştır. Araştırmanın uygulama aşaması Ekim 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

II.5 Verilerin Analizi

Araştırmada, yaşam doyumu, kişilik özellikleri, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve çocuk yetiştirme hedefleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Örneklemden elde edilen verilerin analizi için betimsel istatistiklere başvurulmuş, çoklu regresyon, hiyerarşik regresyon ve bağımsız iki örnek T-testi istatistiksel teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 15.0 (sosyal bilimler için istatistik paket programı) paket programından yararlanılmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, amaçlar ve buna bağlı olarak ele alınan sorular çerçevesinde elde edilen bulgular üzerinde durulacaktır.

III.1- Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Anneanne ve anne olarak ele alınan katılımcıların dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, duygusal tutarsızlık ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin onların ebeveyn rolüne ilişkin; yeterliliklerini, rol doyumlarını, yatırımlarını ve rol dengelemelerini yordaması ile ilgili bulgular aşağıda sunulacaktır.

III.1.1- Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısı

Anne ve Anneannenin kişilik özelliklerinin, ebeveyn rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları ve en uygun regresyon eşitliği Tablo.12’de verilmiştir.

Tablo.12 . Ebeveyn Rolüne ilişkin Yeterlilik Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	p	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .382 R ² = .146 F (5,144)= 4.918 p< .001
Sabit	21.634	6.937		3.118	.002	
Dışadönüklük	.296	.701	.035	.422	.674	
Yumuşak başlılık	.853	.772	.088	1.106	.271	
Özdenetim/Sorumluluk	-.932	1.037	-.074	-.899	.370	
Duygusal Tutarsızlık	-2.277	.569	-.343	-3.998	.000	
Gelişime Açıklık	.542	1.074	.043	.505	.615	
Anneanne Grubu						R= .342 R ² = .117 F (5,144)= 3.826 p< .001
Sabit	15.069	4.717		3.194	.002	
Dışadönüklük	.610	.600	.098	1.017	.311	
Yumuşak başlılık	.659	.786	.073	.838	.403	
Özdenetim/Sorumluluk	2.707	.963	.254	2.183	.006	
Duygusal Tutarsızlık	-.922	.502	-.158	-1.838	.068	
Gelişime Açıklık	-1.291	.795	-.157	-1.624	.107	

Tablo.12’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (5,144)=4.91, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik varyansının yaklaşık %15’ini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan kişilik özelliği, duygusal tutarsızlık (B=-.343, t (144)=-3.998, p<.05). Duygusal tutarsızlık, genel açıklama oranının yaklaşık %34’ünden sorumludur. Böylece duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin yüksek düzeyde olmasının kendini ebeveyn rolünde yetersiz algılama ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anne olan ikinci kuşak grubun dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk, gelişime açıklık puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordama gücü manidar olmadığı açığa çıkmıştır.

Tablo.12’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (5,144)=3.82, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik varyansının yaklaşık %12’sini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan kişilik özelliği, özdenetim/sorumluluk (B=.254, t (144)=2.183, p<.05). Özdenetim/sorumluluk kişilik özelliği, genel açıklama oranının yaklaşık %25’inden sorumludur. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anneanne olan birinci kuşak grubun dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, duygusal tutarsızlık ve gelişime açıklık kişilik özellikleri puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordama gücü manidar olmadığı belirlenmiştir.

III.1.2- Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısı

Anne ve Anneannenin kişilik özelliklerinin, ebeveyn rolüne ilişkin rol doyumunu algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları ve en uygun regresyon eşitliği Tablo.13’te verilmiştir.

Tablo.13. Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Doyumu Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	p	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .415 R ² = .172
Sabit	26.562	4.298		6.180	.000	
Dışadönüklük	.979	.434	.183	2.254	.026	
Yumuşak başlılık	-.640	.478	-.105	-1.337	.183	
Özdenetim/Sorumluluk	-1.769	.643	-.223	-2.753	.007	

Duygusal Tutarsızlık	-1.470	.353	-.352	-4.166	.000	F (5,144)= 5.981 p< .001
Gelişime Açıklık	-.178	.666	-.022	-.267	.790	
Anneanne Grubu						R= .325 R ² = .105 F (5,144)= 3.390 p< .001
Sabit	6.605	3.547		1.862	.065	
Dışadönüklük	.434	.451	.093	.962	.338	
Yumuşakbaşlılık	1.423	.591	.210	2.406	.017	
Özdenetim/Sorumluluk	.418	.724	.053	.578	.564	
Duygusal Tutarsızlık	-.226	.377	-.052	-.599	.550	
Gelişime Açıklık	.409	.598	.067	.685	.495	

Tablo.13'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre; annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (5,144)=5.81, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu varyansının yaklaşık %17'sini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan kişilik özellikleri, duygusal tutarsızlık (B=-.352, t (144)=-4.166, p<.05), özdenetim/sorumluluk (B=-.223, t (144)=-2.753, p<.05) ve dışadönüklük (B=.183, t (144)=2.254, p<.05)'tür. Duygusal tutarsızlık, genel açıklama oranının yaklaşık %35'inden, özdenetim/sorumluluk %22'sinden ve dışadönüklük %18'inden sorumludur. Duygusal tutarsızlık ve özdenetim/sorumluluk kişilik özelliklerinin yüksek düzeyde olmasının düşük rol doyumunu ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anne olan ikinci kuşak grubun yumuşakbaşlılık ve gelişime açıklık puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu algısını yordama gücü manidar olmadığı gözlenmiştir.

Tablo.13'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde

yordanmaktadır (F (5,144)=3.39, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu varyansının yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan kişilik özelliği, yumuşakbaşlılıktır (B=.210, t (144)=2.406, p<.05). Yumuşakbaşlılık kişilik özelliği, genel açıklama oranının yaklaşık %21'inden sorumludur. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anneanne olan birinci kuşak grubun dışadönüklük, özdenetim/sorumluluk, duygusal tutarsızlık ve gelişime açıklık kişilik özellikleri puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu algısını yordama gücü manidar olmadığı görülmüştür.

III.1.3- Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısı

Anne ve Anneannenin kişilik özelliklerinin, ebeveyn rolüne ilişkin yatırım algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları ve en uygun regresyon eşitliği Tablo.14'te verilmiştir.

Tablo.14. Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	T	p	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .288 R ² = .083 F (5,144)= 2,597 p< .001
Sabit	6.404	4.140		1.547	.0124	
Dışadönüklük	.90	.418	.018	.216	.829	
Yumuşakbaşlılık	.44	.461	.008	.095	.924	
Özdenetim/Sorumluluk	.524	.619	.072	.847	.398	
Duygusal Tutarsızlık	-.104	.340	-.027	-.307	.759	
Gelişime Açıklık	1.749	.641	.241	2.728	.007	
Anneanne Grubu						

Sabit	2.487	4.501		.553	.581	R= .414 R ² = .171 F (5,144)= 5.947 p< .001
Dışadönüklük	-.257	.572	-.042	-.450	.654	
Yumuşakbaşlılık	-.780	.750	-.087	-1.039	.300	
Özdenetim/Sorumluluk	.277	.918	.026	.301	.764	
Duygusal Tutarsızlık	-.380	..479	-.066	-.794	.428	
Gelişime Açıklık	3.444	.758	.425	4.542	.000	

Tablo.14'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (5,144)=2.60, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %8'ini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan kişilik özelliği, gelişime açıklıktır (B=.241, t (144)=2.728, p<.05). Gelişime açıklık, genel açıklama oranının yaklaşık %24'ünden sorumludur. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anne olan ikinci kuşak grubun dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim/sorumluluk ve duygusal tutarsızlık puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordama gücü manidar olmadığı Tablo. 14'te görülmektedir.

Tablo.14'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (5,144)=5.95, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %17'sini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde anlamlı katkıda bulunan kişilik özelliği, gelişime açıklıktır (B=.425; t (144)=4.542, p<.05). Gelişime açıklık, genel açıklama oranının yaklaşık %43'ünden sorumludur. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden anneanne olan birinci

kuşak grubun, Dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, duygusal tutarsızlık ve özdenetim puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordama gücü manidar olmadığı açığa çıkmıştır.

III.1.4. Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Dengeleme Algısı

Anne ve Anneannenin kişilik özelliklerinin, ebeveyn rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları ve en uygun regresyon eşitliği Tablo.15'te verilmiştir.

Tablo.15. Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Dengeleme Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	T	p	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .257 R ² = .066 F (5,144)= 2.039 p< .001
Sabit	15.548	5.359		2.901	.004	
Dışadönüklük	.424	.541	.067	.784	.434	
Yumuşakbaşlılık	-1.88	.596	-.003	-.032	.975	
Özdenetim/Sorumluluk	.250	.801	.027	.312	.756	
Duygusal Tutarsızlık	-1.173	.440	-.239	-2.666	.009	
Gelişime Açıklık	-.487	.830	-.052	-.586	.559	
Anneanne Grubu						R= .211 R ² = .045 F (5,144)= 1.346 p> .001
Sabit	12.332	4.078		3.024	.003	
Dışadönüklük	-.252	.518	-.049	-.487	.627	
Yumuşakbaşlılık	1.301	.680	.173	1.914	.058	
Özdenetim/Sorumluluk	-7.92	.832	-.009	-.095	.924	
Duygusal Tutarsızlık	-.557	.434	-.115	-1.283	.201	
Gelişime Açıklık	-.456	.687	-.067	-.664	.508	

Tablo.15'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde

yordanmaktadır (F (5,144)=2.04, p<.001). Ele alınan kişilik özellikleri, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme varyansının yaklaşık %76'sini açıklamaktadır. Bu açıklama oranına istatistiki düzeyde anlamlı katkıda bulunan kişilik özelliği, duygusal tutarsızlıktır (B=-.239; t (144)=-2.666, p<.05). Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği, genel açıklama oranının yaklaşık %24'ünden sorumludur. Tablo.15'den anne olan ikinci kuşak grubun, dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim ve gelişime açıklık t puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordama güçlerinin manidar olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo.15'te verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algıları, onların kişilik özellikleri tarafından anlamlı düzeyde yordanamamaktadır (F (5,144)=1.346, p>001). Verilen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre bu grupta, anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordayan kişilik özelliği değişkeni bulunmamaktadır. Kişilik özelliği değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerlerinden ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordama güçlerinin gücü manidar olmadığı gözlenmiştir.

III.2- Yaşam Doymu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Anneanne ve anne olarak ele alınan katılımcıların yaşam doyumlarının onların yeterlilik, rol doymu, yatırım ve rol dengeleme olarak belirlenen ebeveyn rolüne ilişkin algıları yordaması ile ilgili bulgular aşağıdaki gibidir.

III.2.1- Yaşam Doymu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısı

Anne ve Anneannenin yaşam doyumu, ebeveyn rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo.16’da verilmiştir.

Tablo.16. Ebeveyn Rolüne ilişkin Yeterlilik Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	p	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .165 R ² = .027
Sabit	15.539	1.367		11.364	.000	F (1,148)= 4.155 p< .001
Eğitim	.653	.321	.165	2.038	.043	
						R= .253 R ² = .064
Sabit	12.692	1.795		7.071	.000	F (2,147)= 5.018 p< .001
Eğitim	.486	.323	.123	1.505	.134	
Yaşam Doyumu	.155	.065	.196	2.397	.018	
Anneanne Grubu						R= .057 R ² = .003
Sabit	20.871	1.435		14.541	.000	F (1,148)= .488 p> .001
Yaşam Doyumu	0.44	.063	.057	.699	.486	

Araştırmamızda, eğitim, meslek sahibi olma, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacı ile bu değişkenler hiyerarşik regresyonla birinci blok olarak denkleme alınmış daha sonra bu değişkenlerle birlikte, yaşam doyumu değişkeni modele dahil edilerek ikinci blok oluşturulmuştur. Tablo.16’da sadece anlamlı olan sonuçlar verilmektedir.

Tablo.16’da verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre; annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algıları, eğitim (F (1,148)=4.16, p<.001) ve yaşam doyumu

değişkenleri tarafından anlamlı düzeyde yordandığıdır ($F(2,147)=5.02, p<.001$). Ele alınan ilk modelde tüm demografik değişkenler, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik varyansının yaklaşık %3'ünü açıklarken, bu açıklama oranına istatistikî düzeyde katkıda bulunan eğitim düzeyi ($B=.165; t(148)=2.038, p<.05$) anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordamaktadır. Eğitim, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik varyansının yaklaşık %17'sini tek başına açıklamıştır. İkinci modelde denkleme girilen yaşam doyumu değişkeni ile modelin varyansın açıklama oranı %6'ya çıkmıştır ($F(2,147)=5.02, p<.001$). Bu açıklama oranına anlamlı düzeyde katkıda bulunan yaşam doyumu değişkeni ($B=.196; t(147)=-2.397, p<.05$)'dir. Yaşam doyumu değişkeni elde edilen varyansın yaklaşık %20'sinden sorumludur. Anne olan ikinci kuşak grubun, meslek sahibi olma, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenleri t puanları, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordama gücü manidar olmadığından tabloda verilmemiştir.

Tablo.16'daki anneanne grubuna ait F değerinin .488 olması, modelin 0.01 düzeyinde anlamlı olmadığına ve anneanne olan birinci kuşak grupta ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısının eğitim, meslek sahibi olmak, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs ve yaşam doyumu tarafından yordandığına işaret etmektedir. Değişkenlerin yordama güçlerinin manidarlığına ilişkin t değerleri, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordama gücü manidar olmadığından tabloda verilmemiştir.

III.2.2- Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısı

Anne ve anneannenin yaşam doyumu, ebeveyn rolüne ilişkin rol doyumu algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo.17. Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumu Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	T	P	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .178 R ² = .032 F (1,148)= 4.817 p<.001
Sabit	17.613	.717		24.572	.000	
Çocuk sayısı	-.829	.378	-.178	-2.195	.030	
Anneanne Grubu						R= .309 R ² = .096 F (2,147)= 7.767 P< .001
Sabit	14.367	1.223		11.750	.000	
Çocuk sayısı	-.634	.371	-.136	-1.709	.090	
Yaşam Doyumu	.128	.040	.257	3.227	.002	
Anneanne Grubu						R=.180 R ² = .032 F (1,148)= 4.971 P< .001
Sabit	14.750	.655		22.503	.000	
Gelir	.654	.293	.180	2.230	.027	
Anneanne Grubu						R= .341 R ² = .116 F (2,147)= 9.646 p< .001
Sabit	11.603	1.053		11.021	.000	
Gelir	.330	.294	.091	1.120	.265	
Yaşam Doyumu	.174	.047	.302	3.727	.000	

Eğitim, meslek sahibi olma, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenlerin ebeveynliğe ilişkin rol doyumu üzerindeki olası etkilerini kontrol etmek amacı ile bu değişkenler hiyerarşik regresyonla birinci blok olarak denkleme alınmış daha sonra bu değişkenlerle birlikte, yaşam doyumu değişkeni

modele dahil edilerek ikinci blok oluşturulmuştur. Tablolarda sadece anlamlı olan sonuçlar verilmektedir.

Tablo.17’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyum algıları, onların sahip oldukları çocuk sayısı değişkeni tarafından anlamlı düzeyde yordandığı ($F(1,148)=4.82, p<.001$) anlaşılmaktadır. İlk model, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu varyansının yaklaşık %3’ünü açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan sahip olunan çocuk sayısı ($B=-.178; t(148)=-2.195, p<.05$) değişkeni elde edilen genel varyansın yaklaşık %18’inden sorumludur. Diğer değişkenlerle birlikte modele girilen yaşam doyumunu değişkeni rol doyumunu algısını anlamlı düzeyde yordamaktadır ($F(2,147)=7.77, p<.001$). Ele alınan ikinci model, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu varyansının yaklaşık %10’unu açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan yaşam doyumunu değişkeni ($B=.257; t(147)=3.227, p<.05$) elde edilen genel varyansının yaklaşık %26’sından sorumludur. Anne olan ikinci kuşak grubun, eğitim, meslek sahibi olma, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenlerinin t puanlarının, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu algısını yordama gücü manidar olmadığından tabloda verilmemiştir.

Tablo.17’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre; anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyum algılarının, ailenin gelir düzeyi değişkeni tarafından anlamlı düzeyde yordandığı ($F(1,148)=4.97, p<.001$) görülmektedir. İlk modelde denkleme alınan demografik değişkenler, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumunu varyansının yaklaşık %4’ünü açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan ailenin gelir düzeyi değişkeni ($B=.180; t(148)=2.230, p<.05$), bu varyansının yaklaşık %18’inden

sorumludur. Diğer değişkenlerle birlikte modele girilen yaşam doyumu değişkeni rol doyumu algısını anlamlı düzeyde yordamaktadır ($F(2,147)=9.65, p<.001$). Ele alınan ikinci model, ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumu varyansının yaklaşık %12'sini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan yaşam doyumu değişkeni ($B=.302; t(147)=3.727, p<.05$) elde edilen genel varyansın yaklaşık %30'undan sorumludur. Anneanne olan birinci kuşak grubun, eğitim, meslek sahibi olmak, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenlerin t puanlarının ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyumu algısını gücü manidar olmadığından tabloda verilmemiştir.

III.2.3- Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısı

Anne ve Anneannenin yaşam doyumu, ebeveyn rolüne ilişkin yatırım algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo.18'de verilmiştir.

Tablo.18. Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	P	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .235 R ² = .055 F (1,148)= 8.677 p< .001
Sabit	13.542	.776		17.451	.000	
Eğitim	.536	.182	.235	2.946	.004	
						R= .306 R ² = .093 F (2,147)= 7.580 p< .001
Sabit	12.519	.867		14.446	.000	
Eğitim	.659	.186	.290	3.553	.001	
Kurs	1.243	.500	.203	2.486	.014	

Sabit	11.608	1.090		10.651	.000	R= .324 R ² = .105 F (3,146)= 5.709 p< .001
Eğitim	.604	.189	.265	3.191	.002	
Kurs	1.232	.499	.201	2.470	.015	
Yaşam Doyumu	.50	.037	.110	1.371	.173	
Anneanne Grubu						
Sabit	9.028	.623		14.496	.000	R= .383 R ² = .147 F (1,148)=25.426 p< .001
Eğitim	1.130	.224	.383	5.042	.000	
Sabit	7.721	.809		9.539	.000	R=.425 R ² = .181 F (2,147)= 16.203 p< .001
Eğitim	.787	.260	.267	3.021	.003	
Gelir	1.043	.422	.218	2.471	.015	
Anneanne Grubu						
Sabit	5.976	1.333		4.483	.000	R= .442 R ² = .195 F (3,146)= 11.826 p< .001
Eğitim	.776	.259	.263	2.997	.003	
Gelir	.871	.432	.182	2.015	.046	
Yaşam Doyumu	0.97	.059	.128	1.642	.103	

Eğitim, meslek sahibi olma, ailenin gelir d¼zeyi, sahip olunan ocuk sayısı ve ocuk yetiştirme ile ilgili g¼r¼len kurs gibi değişkenlerin ebeveynliğe ilişkin yatırım algısına olası etkilerini kontrol etmek amacı ile bu değişkenler hiyerarşik regresyonla birinci blok olarak denkleme alınmış daha sonra bu değişkenlerle birlikte, yaşam doyumu değişkeni modele dahil edilerek ikinci blok oluşturulmuştur. Tablolarda sadece anlamlı olan sonuçlar verilmektedir.

Tablo.18’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına g¼re annelerin, ebeveynlik rol¼ne ilişkin yatırım algısını açıklamada, İlk aşamada denkleme blok olarak girilen değişkenlerden eğitim ve ocuk yetiştirme ile ilgili alınan kursun yordayıcı g¼c¼ bulunmaktadır. Bu değişkenlerden eğitimin tek başına yordayıcı g¼c¼ anlamlıdır (F (1,148)=8.67 p<.001). Ele alınan model, ebeveynlik rol¼ne ilişkin yatırım varyansının

yaklaşık %6'sını açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan eğitim düzeyi değişkeni ($B=.235$; $t(148)=2.946$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordamaktadır. Eğitim düzeyi değişkeni, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %24'ünden sorumlu iken, eğitim düzeyi değişkeni ve çocuk yetiştirme ile ilgili alınan kurs değişkenlerinin birlikte yatırım yordayıcı gücüne sahip olduğu ortaya çıkmaktadır ($F(1,147)=7.58$ $p<.001$). Model iki değişkenle yatırım algısı varyansının %10'unu açıklama gücüne sahipken eğitim düzeyi değişkeni ($B=.290$; $t(147)=3.953$, $p<.05$) tek başına bu varyansın %29'undan ve alınan kurs değişkeni ise ($B=.203$; $t(147)=2.486$, $p<.05$) %20'sinden sorumludur. Üçüncü model, demografik değişkenlerle ikinci blokta analize verilen yaşam doyumu değişkeninin yordama gücüne dair bilgi vermektedir. Regresyona girilen eşitlik istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(3,146)=5.70$ $p<.001$). Model, ebeveynliğe ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Ancak yaşam doyumu değişkeninin anne grubunda ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordama gücünün manidar olmadığı görülmektedir ($B=.110$; $t(146)=1.371$, $p>.05$).

Tablo.18'de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre; anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algılarının İlk aşamada denkleme blok olarak girilen değişkenlerden eğitim ve ailenin gelir düzeyi tarafından yordandığı açığa çıkmıştır. Bu değişkenlerden eğitimin tek başına yordayıcı gücü anlamlıdır ($F(1,148)=25.43$ $p<.001$). Ele alınan model, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %15'ini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan eğitim düzeyi değişkeni ($B=.383$; $t(148)=5.042$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordamaktadır. Eğitim düzeyi değişkeni, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım elde edilen varyansının yaklaşık %38'inden tek başına sorumlu iken eğitim ve ailenin gelir düzeyi

değişkenlerinin birlikte yatırım yordayıcı gücü ($F(1,147)=16,20$ $p<.001$)'tir. Model iki değişkenle varyansın %18'ini açıklama gücüne sahipken eğitim düzeyi değişkeni ($B=.267$; $t(147)=3.021$, $p<.05$) tek başına bu varyansın %26'sından ve ailenin gelir düzeyi değişkeni de ($B=.218$; $t(147)=2.471$, $p<.05$) %18'inden sorumludur. Üçüncü model, demografik değişkenlerle ikinci blokta analize verilen yaşam doyumu değişkeninin yordama gücüne dair bilgi vermektedir. Regresyona girilen eşitlik istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(3,146)=11.82$ $p<.001$). Model, ebeveynliğe ilişkin yatırım varyansının yaklaşık %20'sini açıklamaktadır. Ancak yaşam doyumu değişkeninin anne grubunda ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısını yordama gücünün manidar olmadığı görülmektedir ($B=.128$; $t(146)=1.642$, $p>.05$).

III.2.4- Yaşam Doyumu ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Dengeleme Algısı

Anne ve Anneannenin yaşam doyumu, ebeveyn rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordamasına ait çoklu regresyon analizi sonuçları ve Tablo.19'da verilmiştir.

Tablo.19. Ebeveyn Rolüne ilişkin Rol Dengeleme Algısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	P	Regresyon Sonucu
Anne Grubu						R= .291 R ² = .084 F (1,148)=13.648 P< .001
Sabit	8.645	1.089		7.939	.000	
Yaşam doyumu	.170	.046	.291	3.694	.000	
Anneanne Grubu						
Sabit	10.333	1.174		8.803	.000	

Yaşam doyumu	.120	.052	.187	2.314	.022	R=.185 R ² = .035 F (1,148)=5.354 p< .001
--------------	------	------	------	-------	------	--

Ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını, yaşam doyumu ile birlikte yordayacağı düşünülen eğitim, meslek sahibi olma, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuk yetiştirme ile ilgili görülen kurs gibi değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacı ile bu değişkenler hiyerarşik regresyonla birinci blok olarak denkleme alınmış daha sonra bu değişkenlerle birlikte, yaşam doyumu değişkeni modele dahil edilerek ikinci blok oluşturulmuştur. Tablolarda sadece anlamlı olan sonuçlar verilmektedir.

Tablo.19’da verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin, eş, arkadaş gibi diğer rolleri ile ebeveynlik rolünü dengede tuttuğuna dair algıların sadece yaşam doyumu değişkeni tarafından yordandığı (F (1,148)=13.64 p<.001) görülmektedir. Ele alınan model, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme varyansının yaklaşık %8’ini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan yaşam doyumu değişkeni (B=.291; t (148)=3.694, p<.05) anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordamaktadır. Yaşam doyumu değişkeni, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme elde edilen varyansının yaklaşık %29’undan sorumludur. Modele alınan diğer demografik değişkenlerin t puanlarının anne grubunda ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordama gücü manidar olmadığından dolayı tabloya alınmamışlardır.

Tablo.19’da verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre diğer grupta olduğu gibi anneannelerin, eş, arkadaş gibi diğer rolleri ile ebeveynlik rolünü dengede tuttuğuna dair

algılarının sadece yaşam doyumu değişkeni tarafından yordandığı ($F(1,148)=5.35$ $p<.001$) görülmektedir. Ele alınan model, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme varyansının yaklaşık %4'ünü açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan yaşam doyumu değişkeni ($B=.187$; $t(148)=2.314$, $p<.05$) anlamlı bir şekilde kadının ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordamaktadır. Yaşam doyumu, ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım değişkenine ait elde edilen varyansın yaklaşık %19'undan sorumludur. Modele alınan diğer demografik değişkenlerin t puanlarının anne grubunda ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algısını yordama gücü manidar olmadığından dolayı tabloya alınmamışlardır.

III.3- Tüm Değişkenlerle Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin İncelenmesi

Anne ve anneannenin, çocuk yetiştirme hedeflerinin tüm değişkenler tarafından yordanmasına dair yapılan hiyerarşik regresyon sonuçları aşağıdaki tablolarda bulunmaktadır. Çocuk yetiştirme hedefleri olarak ele alınan “anne babasının sözünü dinleyen”, “kendini bilen, bağımsız”, “başkaları tarafından sevilen” çocuk yetiştirme hedefleri sonuçları istatistiksel olarak anlamlı olduğundan tablolarda verilmektedir. Ancak “okulda iyi öğrenci olan” ve “iyi insan olan” çocuk yetiştirme hedeflerini, anlamlı düzeyde yordayan bir değişken bulunmadığından tabloları verilmemiştir.

III.3.1- Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu Değişkenleri ve İtaatkar Çocuk Yetiştirme Hedefi

Anne ve Anneannenin, itaatkar çocuk yetiştirme hedefinin yordanmasına dair hiyerarşik regresyon ile yapılan analiz sonuçlarına göre anne grubunda itaatkar çocuk yetiştirme hedefini yordama gücü olan değişken bulunamamıştır. Anneanne grubuna dair istatistiksel olarak anlamlı olan sonuçlar Tablo.20’de verilmiştir

Tablo.20.Anneanne Grubu İtaatkar Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model		B	Std. Hata	Beta	t	p	R2
1	Eğitim	-.193	.041	-.459	-4.680	.000	.25
	Meslek	.164	.130	.102	1.255	.211	
	Gelir	-.654	.060	-.096	-1.096	.275	
	Çocuk	.180	.031	.005	.059	.953	
	Kurs	-.288	.284	-.075	-1.013	.313	
2	Eğitim	-.179	.042	-.427	-4.309	.000	.29
	Meslek	.145	.128	.091	1.127	.262	
	Gelir	-0.881	.061	-.129	-1.436	.153	
	Çocuk	.864	.031	.023	.282	.778	
	Kurs	-.233	.282	-.061	-.828	.409	
	Yeterlilik	.276	.011	.197	2.498	.014	
	Rol Doyumu	.149	.015	.079	1.018	.310	
	Yatırım	.201	.012	.014	.174	.862	
	Rol Dengeleme	-.220	.013	-.130	-1.672	.097	
	3	Eğitim	-.202	.043	-.481	-4.730	
Meslek		.161	.127	.101	1.265	.208	
Gelir		-.692	.063	-.102	-1.099	.274	
Çocuk		.148	.030	.040	.486	.628	
Kurs		-.310	.284	-.081	-1.091	.277	
Yeterlilik		.174	.012	.124	1.480	.141	
Rol Doyumu		.152	.015	.081	1.009	.315	
Yatırım		-.243	.012	-.002	-.020	.984	
Rol Dengeleme		-.165	.013	-.098	-1.245	.215	
Dışadönüklük		.106	.078	.121	1.354	.178	
Yumuşakbaşlılık		-.163	.105	-.128	-1.556	.122	
Özdenetim		.158	.126	.106	1.253	.212	
Duygusal		-.571	.067	-.070	-.847	.399	
Tutarsızlık							

	Gelişime Açıklık	-.567	.111	-.049	-.509	.611	
4	Eğitim	-.205	.043	-.488	-4.822	.000	.35
	Meslek	.190	.128	.119	1.490	.139	
	Gelir	-.506	.064	-.074	-.796	.428	
	Çocuk	.188	.030	.050	.621	.536	
	Kurs	-.337	.282	-.088	-1.193	.235	
	Yeterlilik	.163	.012	.116	1.396	.165	
	Rol Doyumu	.213	.015	.114	1.382	.169	
	Yatırım	.315	.012	.022	.259	.796	
	Rol Dengeleme	-.146	.013	-.087	-1.108	.270	
	Dışadönüklük	.108	.078	.123	1.392	.166	
	Yumuşakbaşlılık	-.148	.105	-.116	-1.409	.161	
	Özdenetim	.173	.126	.116	1.377	.171	
	Duygusal	-.624	.067	-.076	-.931	.353	
	Tutarsızlık						
	Gelişime Açıklık	-.702	.111	-.061	-.633	.528	
	Yaşam Doyumu	-.142	.009	-.132	-1.638	.104	

Tablo.20’de verilen hiyerarşik regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, anne babasının sözünü dinleyen, itaatkar çocuk yetiştirme hedefleri çalışmada ele alınan değişkenler tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (15,134)=4.75, p<.001). Ele alınan model, çocuk yetiştirme hedefleri varyansının yaklaşık %35’ini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan eğitim düzeyi (B=-.205; t (134)=-4.822, p<.05) elde edilen varyansın %49’unu açıklamaktadır.

III.3.2- Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu Değişkenleri ve Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk Yetiştirme Hedefi

Anne ve anneannenin, kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefinin yordanmasına dair hiyerarşik regresyon ile yapılan analiz sonuçlarına göre anne ve Anneanne

grubunda kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefini yordama gücü olan değişkenlere dair istatistiksel olarak anlamlı olan sonuçlar Tablo.21’de verilmiştir.

Tablo.21. Anne Grubu Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model		B	Std. Error	Beta	t	p	R2
1	Eğitim	.646	.065	.114	.994	.322	.12
	Meslek	-.278	.166	-.178	-1.674	.096	
	Gelir	.241	.073	.003	.033	.974	
	Çocuk	-.172	.089	-.162	-1.937	.055	
	Kurs	.241	.125	.158	1.923	.056	
2	Eğitim	.997	.066	.176	1.504	.135	.17
	Meslek	-.187	.167	-.120	-1.118	.265	
	Gelir	.332	.073	.005	.045	.964	
	Çocuk	-.158	.089	-.149	-1.779	.077	
	Kurs	.211	.128	.138	1.653	.101	
	Yeterlilik	-.265	.013	-.185	-2.123	.036	
	Rol Doyumu	.370	.020	.163	1.876	.063	
	Yatırım	-4.483	.021	-.019	-.235	.815	
	Rol Dengeleme	.191	.017	.099	1.148	.253	
	3	Eğitim	.989	.068	.175	1.454	
Meslek		-.192	.175	-.123	-1.093	.276	
Gelir		.830	.075	.011	.111	.912	
Çocuk		-.150	.092	-.141	-1.627	.106	
Kurs		.212	.130	.139	1.624	.107	
Yeterlilik		-.237	.013	-.166	-1.807	.073	
Rol Doyumu		.408	.021	.179	1.929	.056	
Yatırım		-.643	.021	-.026	-.301	.764	
Rol Dengeleme		.191	.017	.099	1.120	.265	
Dışadönüklük		.174	.106	.014	.164	.870	
Yumuşakbaşlılık		-.458	.119	-.033	-.385	.701	
Özdenetim		.125	.156	.069	.800	.425	
Duygusal		.674	.095	.071	.713	.477	
Tutarsızlık							
Gelişime Açıklık		.205	.164	.011	.125	.901	
4	Eğitim	.987	.068	.174	1.447	.150	.18
	Meslek	-.194	.176	-.124	-1.103	.272	
	Gelir	.193	.077	.026	.251	.802	

Çocuk	-.152	.093	-.143	-1.643	.103
Kurs	.216	.131	.142	1.653	.101
Yeterlilik	-.234	.013	-.163	-1.774	.078
Rol Doyumu	.422	.021	.185	1.983	.049
Yatırım	-.563	.021	-.023	-.263	.793
Rol Dengeleme	.215	.017	.111	1.232	.220
Dışadönüklük	.205	.106	.017	.193	.847
Yumuşakbaşlılık	-.499	.119	-.036	-.418	.677
Özdenetim	.119	.156	.066	.759	.449
Duygusal	.592	.095	.062	.621	.536
Tutarsızlık					
Gelişime Açıklık	.246	.165	.014	.149	.882
Yaşam Doyumu	-.699	.010	-.062	-.686	.494

Tablo.22. Anneanne Grubu Kendini Bilen, Bağımsız Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan

Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model		B	Std. Hata	Beta	T	p	R2
1	Eğitim	.221	.060	.373	3.666	.000	.19
	Meslek	-.220	.190	-.010	-.116	.908	
	Gelir	.135	.087	.141	1.548	.124	
	Kurs	.366	.415	.068	.883	.379	
	Cocuk	.597	.045	.114	1.334	.184	
2	Eğitim	.193	.062	.326	3.123	.002	.21
	Meslek	-.162	.190	-.007	-.085	.932	
	Gelir	.121	.091	.126	1.328	.186	
	Kurs	.338	.417	.063	.810	.419	
	Çocuk	.585	.045	.111	1.292	.198	
	Yeterlilik	-.231	.016	-.117	-1.413	.160	
	Rol Doyumu	.187	.022	.007	.087	.931	
	Yatırım	.227	.017	.113	1.324	.188	
	Rol Dengeleme	.190	.019	.080	.977	.330	
3	Eğitim	.182	.064	.308	2.840	.005	.24
	Meslek	-.617	.191	-.003	-.032	.974	
	Gelir	.951	.094	.099	1.008	.315	
	Kurs	.467	.425	.087	1.099	.274	
	Çocuk	.550	.046	.105	1.204	.231	
	Yeterlilik	-.179	.018	-.091	-1.015	.312	
	Rol Doyumu	.687	.023	.026	.304	.762	
	Yatırım	.210	.018	.105	1.159	.249	
	Rol Dengeleme	.172	.020	.073	.868	.387	

	Dışadönüklük	-.236	.117	-.192	-2.015	.046	
	Yumuşakbaşlılık	-.123	.157	-.069	-.784	.434	
	Özdenetim	.367	.189	.017	.194	.847	
	Duygusal	-.190	.101	-.016	-.188	.851	
	Tutarsızlık						
	Gelişime Açıklık	.241	.167	.149	1.445	.151	
4	Eğitim	.183	.064	.309	2.839	.005	.25
	Meslek	-.134	.193	-.006	-.070	.945	
	Gelir	.905	.096	.095	.941	.349	
	Kurs	.474	.427	.088	1.109	.270	
	Çocuk	.540	.046	.103	1.174	.242	
	Yeterlilik	-.176	.018	-.089	-.995	.321	
	Rol Doyumu	.535	.023	.020	.229	.819	
	Yatırım	.202	.018	.101	1.092	.277	
	Rol Dengeleme	.168	.020	.071	.839	.403	
	Dışadönüklük	-.236	.117	-.192	-2.012	.046	
	Yumuşakbaşlılık	-.127	.158	-.071	-.803	.423	
	Özdenetim	.330	.190	.016	.173	.863	
	Duygusal	-.178	.101	-.015	-.174	.862	
	Tutarsızlık						
	Gelişime Açıklık	.244	.168	.151	1.456	.148	
	Yaşam Doyumu	.353	.013	.023	.268	.789	

Tablo.21’de verilen hiyerarşik regresyon analiz sonuçlarına göre anne grubunda, kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefleri, çalışmada ele alınan değişkenler tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (15,134)=1.92, p<.001). Ele alınan model, çocuk yetiştirme hedefleri varyansının yaklaşık %18’ini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan rol doyumu algısı (B=.422; t (134)=1.983, p<.05) elde edilen varyansın %19’undan sorumludur.

Tablo.22’de verilen hiyerarşik regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefleri, çalışmada ele alınan değişkenler tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (15,134)=2.88, p<.001). Ele alınan model, çocuk yetiştirme hedefleri varyansının yaklaşık %25’ini açıklarken, bu açıklama oranına

istatistiki düzeyde katkıda bulunan eğitim düzeyi ($B=,183$; $t(134)=2.839$, $p<.05$), elde edilen varyansın %30'undan ve dışadönüklük kişilik özelliği ($B=-,236$; $t(134)=-2.012$, $p<.05$) elde edilen varyansın %20'sinden sorumludur.

III.3.3- Demografik Değişkenler, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu Değişkenleri ve Başkaları Tarafından Sevilen Çocuk Yetiştirme Hedefi

Anne ve Anneannenin, başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefinin yordanmasına dair hiyerarşik regresyon ile yapılan analiz sonuçlarına göre anne grubunda başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefini yordama gücü olan değişken bulunamamıştır. Anneanne grubuna dair istatistiksel olarak anlamlı olan sonuçlar Tablo.23'de verilmiştir

Tablo.23. Anneanne Grubu Başkaları Tarafından Sevilen Çocuk Yetiştirme Hedefini Yordayan Değişkenlere ait Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model		B	Std. Hata	Beta	t	p	R2
1	Eğitim	-.410	.048	-.096	-.860	.391	.02
	Meslek	-.190	.151	-.012	-.126	.900	
	Gelir	.893	.069	.129	1.293	.198	
	Kurs	.101	.329	.026	.306	.760	
	Çocuk	-.187	.035	-.049	-.527	.599	
2	Eğitim	-.681	.047	-.160	-1.449	.150	.12

	Meslek	-.420	.145	-.026	-.290	.772	
	Gelir	.275	.069	.040	.398	.691	
	Kurs	.145	.318	.037	.455	.650	
	Çocuk	-.439	.035	-.012	-.127	.899	
	Yeterlilik	.928	.012	.065	.744	.458	
	Rol Doyumu	.416	.017	.219	2.520	.013	
	Yatırım	.416	.013	.288	3.175	.002	
	Rol Dengeleme	-.246	.015	-.144	-1.661	.099	
3	Eğitim	-.368	.048	-.087	-.764	.446	.17
	Meslek	-.691	.143	-.043	-.482	.631	
	Gelir	.261	.071	.038	.368	.713	
	Kurs	.855	.320	.022	.267	.790	
	Çocuk	-.760	.034	-.020	-.221	.825	
	Yeterlilik	.155	.013	.109	1.171	.244	
	Rol Doyumu	.336	.017	.177	1.974	.050	
	Yatırım	.417	.014	.289	3.054	.003	
	Rol Dengeleme	-.281	.015	-.164	-1.878	.062	
	Dışadönüklük	.976	.088	.110	1.109	.269	
	Yumuşakbaşlılık	.298	.118	.231	2.518	.013	
	Özdenetim	-.221	.142	-.146	-1.550	.123	
	Duygusal	.105	.076	.126	1.381	.170	
	Tutarsızlık						
	Gelişime Açıklık	-.497	.126	-.043	-.396	.693	
4	Eğitim	-.378	.048	-.089	-.779	.437	.18
	Meslek	-.601	.145	-.037	-.413	.680	
	Gelir	.319	.072	.046	.441	.660	
	Kurs	.770	.321	.020	.239	.811	
	Çocuk	-.635	.035	-.017	-.184	.855	
	Yeterlilik	.152	.013	.107	1.141	.256	
	Rol Doyumu	.355	.018	.187	2.017	.046	
	Yatırım	.428	.014	.296	3.076	.003	
	Rol Dengeleme	-.275	.015	-.161	-1.828	.070	
	Dışadönüklük	.983	.088	.111	1.113	.268	
	Yumuşakbaşlılık	.303	.119	.235	2.541	.012	
	Özdenetim	-.216	.143	-.143	-1.509	.134	
	Duygusal	.103	.076	.124	1.353	.178	
	Tutarsızlık						
	Gelişime Açıklık	-.539	.126	-.046	-.427	.670	
	Yaşam Doyumu	-.440	.010	-.040	-.445	.657	

Tablo.23'te verilen hiyerarşik regresyon analiz sonuçlarına göre anneannelerin, başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefleri, çalışmada ele alınan değişkenler

tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (15,134)=1.90, $p<.001$). Ele alınan model, çocuk yetiştirme hedefleri varyansının yaklaşık %18'ini açıklarken, bu açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan ebeveynliğe ilişkin rol doyumu algısı (B=.354; t (134)=2.017, $p<.05$) elde edilen varyansın %20'sinden; ebeveynliğe ilişkin yatırım algısı (B=.427; t (134)=3.076, $p<.05$) elde edilen varyansın %30'undan ve yumuşakbaşlılık kişilik özelliği (B=.303; t (134)=2.541, $p<.05$) elde edilen varyansın %24'ünden sorumludur.

Tablo.24 Anne Grubu Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Yordanmasına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Özeti

Çocuk Yetiştirme Hedefleri	Demografik Değişkenler	Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	Kişilik Özellikleri	Yaşam Doyumu	F	R2
Anne babasının sözünü dinleyen	-	-	-	-	-	-
Kendini bilen bağımsız	-	Rol Doyumu	-	-	(15,134)=	.18
Başkaları tarafından sevilen	-	-	-	-	-	-
Okulda iyi öğrenci	-	-	-	-	-	-
İyi insan olan	-	-	-	-	-	-

Tablo.25 Anneanne Grubu Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Yordanmasına Dair Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçlarının Özeti

Çocuk Yetiştirme Hedefleri	Demografik Değişkenler	Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	Kişilik Özellikleri	Yaşam Doyumu	F	R2
Anne babasının sözünü dinleyen	Eğitim	-	-	-	(15,134)=4.75	.35
Kendini bilen bağımsız	Eğitim	-	Dışadönüklük	-	(15,134)= 2.88	.25
Başkaları tarafından sevilen	-	Rol Doyumu Yatırım	Yumuşakbaşlılık	-	(15,134)=1.90	.18
Okulda iyi öğrenci	-	-	-	-	-	-
İyi insan olan	-	-	-	-	-	-

III.4. Anne ve Anneanne; İki Kuşak Arasında Çocuk Yetiştirme Hedefleri Arasında Farklılaşma

İki kuşak arasında çocuk yetiştirme hedefleri arasındaki farklılaşmaya ait iki grubun ortalamaları ve standart sapmaları Tablo.26’da ve bağımsız iki örnek t-testi analizi sonuçları Tablo.27’de verilmiştir.

Tablo.26 Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Değişkenler	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma
Anne babasının sözünü dinleyen çocuk yetiştirme hedefi	Anne	150	4.27	.71
	Anneanne	150	4.45	.69
Kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefi	Anne	150	4.55	.76
	Anneanne	150	4.07	.97
Başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefi	Anne	150	4.17	.78
	Anneanne	150	4.23	.70
Okulda iyi öğrenci olan çocuk yetiştirme hedefi	Anne	150	4.63	.51
	Anneanne	150	4.46	.65
İyi insan olan çocuk yetiştirme hedefi	Anne	150	4.86	.38
	Anneanne	150	4.78	.52

Tablo.27 Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Çocuk Yetiştirme Hedeflerinin Bağımsız

İki Örnek T-Testi Analizi Sonuçları

	t	P
Anne babasının sözünü dinleyen çocuk yetiştirme hedefi	-2.14	.03
Kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefi	4.78	.00
Başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefi	-.70	.48
Okulda iyi öğrenci olan çocuk yetiştirme hedefi	2.56	.01

Iyi insan olan çocuk yetiştirme hedefi	1.52	.13
--	------	-----

Anne ve Anneanne gruplarına göre katılımcı iki grubun çocuk yetiştirme hedefleri anne babasının sözünü dinleyen çocuk yetiştirme hedefi ($t=-2.14, p<.05$), kendini bilen, bağımsız çocuk yetiştirme hedefi ($t=4.78, p<.05$) ve okulda iyi öğrenci olan çocuk yetiştirme hedeflerinde ($t=2.56, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. İki grubun başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefi ($t=-.70, p>.05$) ile iyi insan olan çocuk yetiştirme hedefi ($t=1.52, p>.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

III.5- Anneannenın Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ve Kızının Anne Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Anneannenın ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı fonksiyonlarının kızının anne rolünde kendilik algısını yordamasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre anneanne olan birinci kuşağın yeterlilik, rol doyumunu ve yatırım algılarının kızının kendilik algılarını yordamamaktadır. Ancak anneannenın rol dengeleme algısı kızının yatırım algısını yordamaktadır. İlgili bulgular Tablo.28’de verilmiştir.

Tablo.28 Anneannenın Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Fonksiyonlarının Kızının Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algılarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Tablosu

Yordayıcılar	B	SH	Standardize Beta	t	p	Regresyon Sonucu

Sabit	12.544	1.588		7.899	.000	R= .315 R ² = .099 F (4,145)= 3.999 p< .001
Yeterlilik	0.74	.053	.120	1.393	.166	
Rol Doyumu	-.109	.070	-.132	-1.566	.120	
Yatırım	.059	.051	.094	1.161	.247	
Rol Dengeleme	.203	.064	.273	3.197	.002	

Tablo.28’de verilen çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algıları anneannelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algıları tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır (F (4,145)=.3999, p<.001). Ele alınan model, annenin yatırım varyansının yaklaşık %4’ünü açıklarken, bu genel varyansın açıklama oranına istatistiki düzeyde katkıda bulunan rol dengeleme algısı (B=.203; t (145)=3.197, p<.05) varyansın %27’sinden sorumludur.

III.6- Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Fonksiyonlarında Kuşaklararası Değişim

Her iki gruba ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo.29 ve gruplar arası kendilik algısı fonksiyonlarının karşılaştırması Grafik 1,2,3,4’de ve gruplararası farklılaşma için yapılan bağımsız iki örnek t-testi analizi sonuçları Tablo.30’da verilmektedir.

Tablo.29 Anne ve Anneanne Gruplarının Kendilik Algısına Dair Değerleri

	N	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma
Anne						Anneanne			
Yeterlilik	150	6	30	18.19	5.28	8	30	21.83	4.92
Rol doyumu	150	4	20	16.15	3.32	5	20	16.05	3.68

Yatırım	150	8	20	15.71	3.04	4	20	11.57	4.84
Rol dengeleme	150	5	20	12.51	3.90	4	20	12.94	4.09

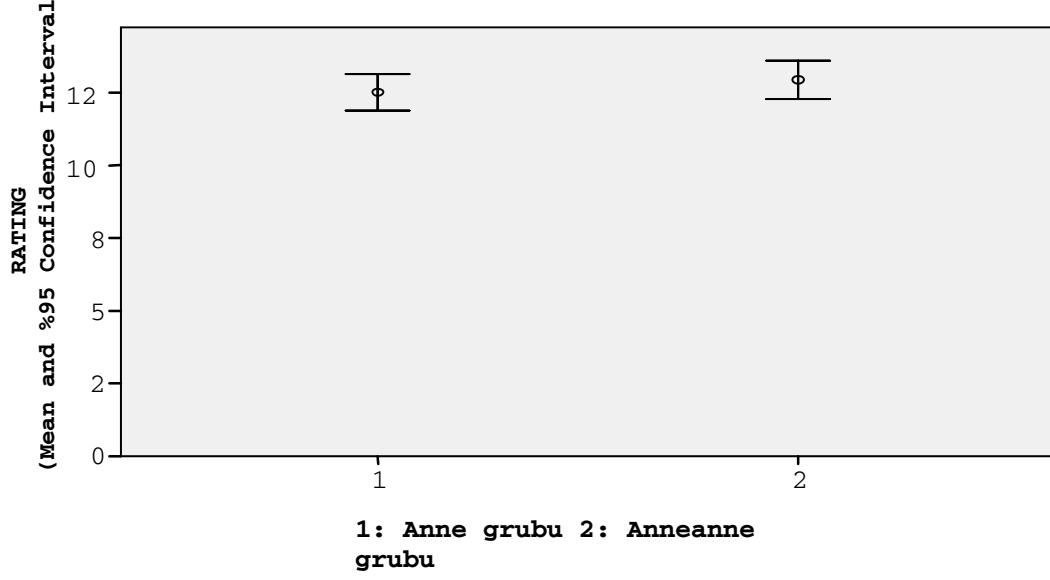
Tablo.30 Anne ve Anneanne Gruplarına Göre Ebeveynliğe İlişkin Kendilik Algısı

Boyutlarının Bağımsız İki Örnek T-Testi Analizi Sonuçları

	t	p
Yeterlilik	-6.19	.00
Rol doyumu	.25	.80
Yatırım	8.88	.00
Rol dengeleme	-.94	.35

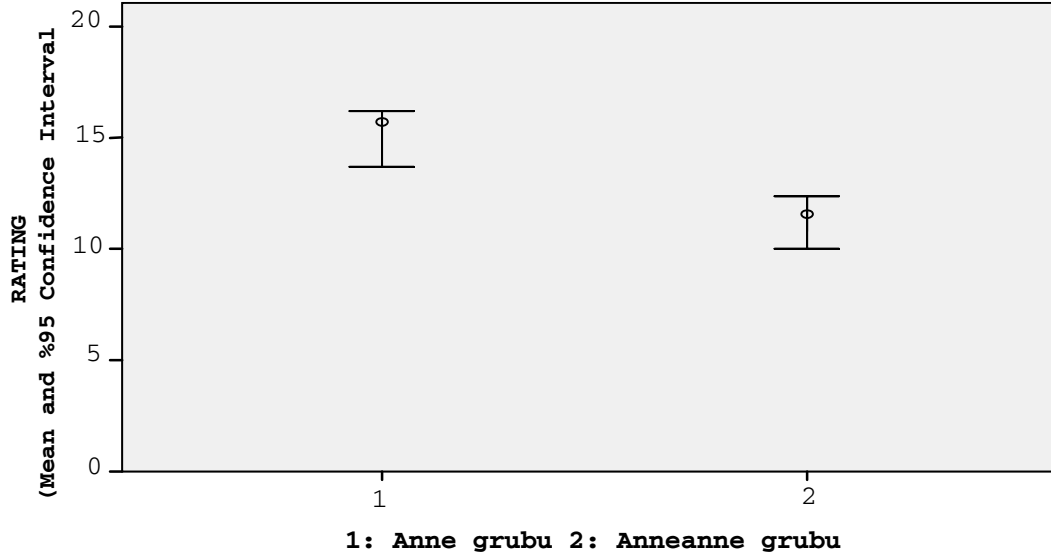
Anne ve Anneanne gruplarına ebeveyn rolüne ilişkin yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme açısından karşılaştırma yaparak baktığımızda yeterlilik ($t=-6.19$, $p<.001$) ve yatırım ($t=8.88$, $p<.001$) boyutlarında anlamlı bir şekilde farklılaşma olduğu görülmektedir.

ROL DENGELEME

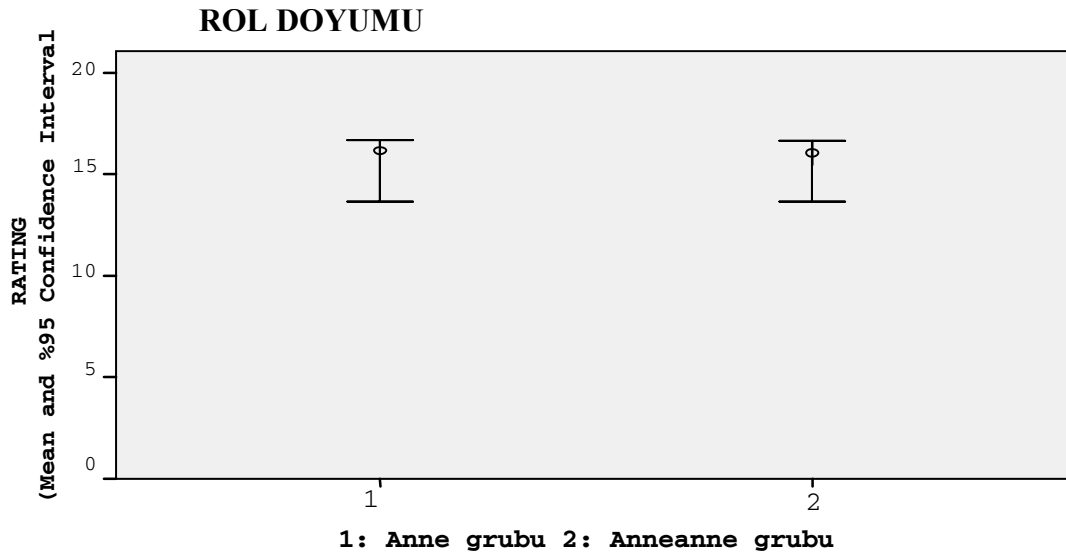

Grafik.1 Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Dengeleme Algısının Anne ve Anneanne Grubu Arasında Karşılaştırılması

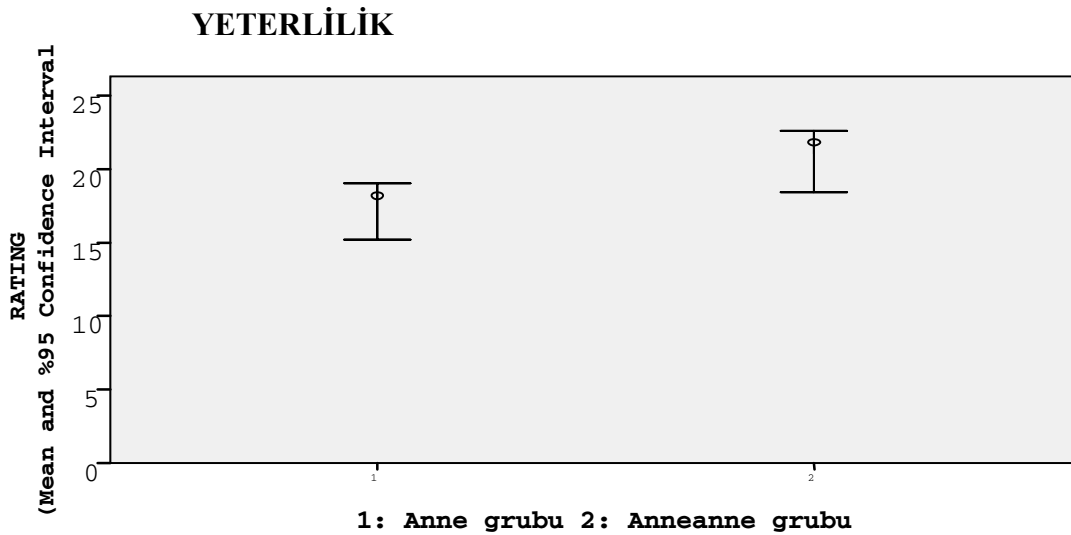
YATIRIM

Grafik.2 Ebeveyn Rolüne İlişkin Yatırım Algısının Anne ve Anneanne Grubu Arasında Karşılaştırılması

Grafik.3 Ebeveyn Rolüne İlişkin Rol Doyumunu Algısının Anne ve Anneanne Grubu Arasında Karşılaştırılması

Grafik.4 Ebeveyn Rolüne İlişkin Yeterlilik Algısının Anne ve Anneanne Grubu Arasında Karşılaştırılması

Anne ve anneanne grubunu ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları açısından ortalamalarını göz önünde alarak karşılaştırdığımızda ebeveyn bilişi olarak da adlandırdığımız ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısında değişim yaşandığını; rol doyumu ve rol dengeleme algılarının her iki grupta da aynı düzeyde iken ikinci kuşakta, birinci kuşağa göre yatırım algısının daha yüksek ancak yeterlilik algısının daha düşük olduğu gözlenmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, birincil rolünün annelik ve eş olmaya dayandırıldığı kadının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları ve çocuk yetiştirme hedeflerini kişilik özellikleri ve yaşam doyumu değişkenleri temelinde incelemektir. Araştırmanın diğer bir amacı da ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısında kuşaklararası değişim yaşanıp yaşanmadığını ortaya koymaktır. Araştırmamızda bu amaçlar çerçevesinde yordamsal bir hedef gözetilmiş ve ele aldığımız kapsam dahilinde bu araştırma büyük ölçüde hedeflerine ulaşmıştır. Araştırmamız sonucunda elde edilen bulguların bazıları beklentimiz yönündedir.

Araştırmamızda ilk olarak ele aldığımız konu, kişilik özelliği ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişkidir. Kişilik özelliği, sadece bireyin anne baba olarak davranışlarını şekillendirmekle kalmaz aynı zamanda çocuk yetiştirmeyi ve dolayısıyla çocuk gelişimini etkileyecek yetişkin işlevlerini de şekillendireceği varsayılır (Belsky, 1984). Bu açıdan baktığımızda ebeveynlik ve kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi incelemek önemlidir. Ebeveyn davranışı ve kişiliği çalışmalarında kişilik konusunu eğilim bağlamında ele alan sınıflandırmaları kullanmanın yararlı sonuç getireceğini belirten literatüre dayanarak (Belsky ve Barends, 2002) çalışmamızda Büyük-Beş Faktör modeli kullanılmıştır. Beş faktör kişilik boyutları ile kendilik algısı işlevleri arasında elde edilen bulgular aşağıda anne ve anneanne grupları açısından tartışılacaktır.

Araştırmamızda, anne grubunda duygusal tutarsızlık kişilik boyutunun bireyin kendini annelik rolünde yeterli görmesi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, hassas,

duygusal, endişeli, gergin ve fevri olan kadınların annelik rolüne ilişkin yeterlilik algılarının düşük olduğuna ilişkin literatür bulgusu ile paralellik göstermektedir (Bornstein ve ark. 2003). McCrae ve Costa'ya göre (1992) duygusal tutarsızlık faktörü, kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılğan, endişeli, sıkılğan, kendine güvensiz, ve sinirli gibi özelliklerle tanımlanabilecek bir yapı olarak nörotik bir yapıya işaret etse de kişilik özellikleri sınıflandırmasında normal kişilik boyutu kapsamında kullanılmıştır. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyin üzüntüleri çoktur, sinirlidir, duygusaldır, güvensizdir, yetersizlik hissi vardır. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler daha az yeterli ebeveynler olarak yorumlanırken (Belsky ve Barends, 2002), duygusal tutarsızlık, ebeveynlikte anneliği yordamada güçlü bir boyuttur (Belsky, Crnic ve Woodworth, 1995). Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği boyutundan yüksek puan alan annelerin kendilerini yetersiz algıladıkları (Bornstein ve ark., 2003) ve benzer olarak yaptığı ebeveynlik hakkında negatif düşünceleri olan kişilerin yeterlilik duygularının az olacağı (Bandura, 1989) literatürde belirtilmektedir.

Araştırmamızda, aneane grubunda özdenetim/sorumluluk kişilik boyutunun annelikte yeterlilik ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu faktörün amaçlı olma, kararlılık, temkinlilik, tedbirlilik, azimlilik, vicdanlılık, düzenlilik, dakiklilik, kurallara bağlılık, başarı-kazanma güdüsü, öz disiplin, sabırlılık, planlılık, programlılık, dikkatlilik, temizlik, tutumluluk, titizlik, tedbirlilik ve çalışkanlık gibi özelliklerle karakterize olduğu bildirilmiştir (Tatar, 2006). Sorumluluk, dürüstlük gibi anlamları da olan bu boyutta yüksek değerleri olan kişiler işlerini ve yapmaları gerekenleri iyi organize edebilir ve amaçlarına ulaşmada her zaman yüksek standart gösterirler. Elde edilen bu bulgu literatür ile de paralellik göstermektedir. Örneğin, Losoya ve ark. (1997) bu eğilimdeki bireylerin destekleyici ve olumlu ebeveynlikle pozitif ilişkili olduğunu, bu boyuttan düşük puan alan bireylerin, negatif

ve kontrolü yüksek ebeveynler olduğunu bulgulamışlardır. Yaşla beraber özdenetim/sorumluluk kişilik boyutunu belirleyen özelliklerin (sorumluluk sahibi olma, sabırlı, tedbirli olma, dürüstlük gibi) değer kazandığı toplumlarda kadının yeterlilik duygusunun bu boyut ile ilişkili olması makul bir sonuç gibi görünmektedir. Literatür, bireylerin yaşla beraber, genç olanlara göre bu faktöre ait özellikleri daha çok gösterebileceklerini belirtmekte (akt. Pervin ve John, 2001) ve özdenetim/sorumluluk kişilik boyutunun özelliklerine sahip olmak, ülkemizde yaşlı bireylere saygınlık kazandırmaktadır.

Kişilik özelliği ve rol doyumunu arasındaki ilişkiye baktığımızda anne grubunda dışadönüklük, rol doyumunu algısını pozitif yönde; özdenetim/sorumluluk ve duygusal tutarsızlık ise negatif yönde yordamaktadır. Canlı, girişken, sosyal, hareketli, coşkulu, rahat, doğal, iyimser, sevgi gösteren, şefkatli, müşfik ve sevecen gibi özelliklerle betimlenen dışa dönüklükte yüksek değer alan bireylerin daha iyi ebeveyn olacağı beklenilmektedir. Çünkü ebeveynliği diğerini de kapsayan sosyal bir görev olarak görebiliriz. Dışadönüklük ile hassas, yanıtlayıcı ve uyarıcı ebeveynlik arasında pozitif bir ilişki vardır (Belsky ve Barends, 2002) ve rol doyumunu, annelikte kendini tamamlama veya öz-saygı kavramlarını destekler (akt. Lerner ve Galambos, 1985).

Çalışmamızda, özdenetim/sorumluluk kişilik özelliği yüksek olan anne grubundaki bireylerin rol doyumlarının düşük olduğuna dair bulgu bulunmaktadır. Bu faktörün azimlilik, vicdanlılık, düzenlilik, dakiklilik, kurallara bağlılık, başarı-kazanma güdüsü, öz disiplin, sabırlılık, planlılık, programlılık, dikkatlilik, tutumluluk, titizlik, tedbirlilik ve çalışkanlık gibi özelliklerle karakterize edildiği bildirilmiştir (Tatar,2006). Bu boyuttan düşük puan alan bireyler yumuşak başlı, uysal, iyi geçinen, pek iyi organize olamayan, dikkatsiz ve plan

yapmayı tercih etmeyen kişilerdir (Belsky ve Barends, 2002). Losoya ve ark. (1997) bu eğilimdeki bireylerin destekleyici ve olumlu ebeveynlikle pozitif ilişkili olduğunu, bu boyuttan düşük puan alan bireylerin, negatif ve kontrolü yüksek ebeveynler olduğunu bulgulamışlardır. Clark ve ark. (2000), vicdanlı, insafli, dürüst, hakçı (conscientious) annelerin daha yanıtlayıcı oldukları ve daha az güç uyguladıklarını ortaya koymuşlardır.

Çalışmamızda elde edilen bu bulgu literatürde yapılan çalışmaları teyit etmemektedir. Bu kişilerin edindiği rolleri yerine getirirken de aynı titizlik içerisinde olmaları beklenir. Yani bu kişilik özelliğinin taşıyan kadınlar, tüm yaşam boyu anneliğe karşı kendini sorumlu görmekten, düzenli olmaktan, dakiklikten, kurallara bağlılıktan ve tedbirlilikten dolayı kendilerini sınırlandırılmış hissedebilirler. Burada rol doyumunun yapılan işi rahatlıkla, kendiliğinden yapma ile daha fazla pozitif ilişkide olması makul gibi görünmektedir. Anneliği, pürüzsüz, rahat ve kendiliğinden yapmanın verdiği doyum hissi ile temkinli, dakik, kurallara bağlı ve titiz bir şekilde çocukla ilgilenmenin verdiği gerginlik duygusu ayırt edilmelidir. Her ne kadar ilkeli, tedbirli olma sorunları önceden görmeyi sağlasa da rahatlıkla bağdaşmamakta ve doyumunu biraz düşürebilmektedir. Elde edilen bulgular bu yönde yorumlandığında sonuçların anlam taşıdığı görülebilir. Yine de bu bulguların genel bir özellik olduğunu söyleyebilmek için henüz çok erkendir. Bu konuda daha geniş örneklem grubu ile çalışılması ve aynı bulgu elde edilinceye kadar öne sürdüğümüz bulgunun ihtiyatla ele alınması gerekmektedir.

Rol doyumunu ile duygusal tutarsızlık ilişkisine baktığımızda nörotiklik puanları yüksek olan annelerin rol doyumlarının düşük olduğunu görmekteyiz. Daha önce de belirttiğimiz gibi McCrae ve Costa'ya göre (1992) bu faktör, kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılğan,

endişeli, sıkılgan, kendine güvensiz, ve sınırlı gibi özelliklerle tanımlanabilecek bir yapıya işaret etmektedir. Bu boyuttan yüksek değerler alan bireyler psikolojik sıkıntılara dayanıksızdırlar, gerçekçi olmayan fikirleri vardır, aşırı istekli, dürtüseldirler. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyin üzüntüleri çoktur, sınırlıdır, duygusaldır, güvensizdir, yetersizlik hissi vardır. Düşük puan alan bireyler ise huzurlu, sakin, rahatlamış, heyecansız, atılgan, dayanıklı, güvenli ve kendinden doyum alan bireyleridir. Bazı çalışmalarda da bu özelliklerin kaygı, düşmanlık ve depresyon ekseninde negatif duygulardan kaynaklandığı öne sürülmektedir. Dolayısıyla elde ettiğimiz bulgu, literatür ile örtüşmektedir.

Anneanne grubunda rol doyumunu ve kişilik özelliklerini ele aldığımızda yumuşakbaşlılık kişilik özelliğinin rol doyumunu pozitif yönde yordadığı bulgulanmıştır. Costa ve McCrae bu faktörü, yumuşakbaşlılık, güven, dürüstlük, başkalarını düşünme, kibarlık, hoşgörölü, fedakarlık, uyum, itaat, merhametlilik, alçakgönüllölük gibi özellikler ile karakterize etmiştir (Tatar, 2006). Bu boyuttan yüksek puan alan bireylerin, iyi ebeveyn olabileceğine ve uyumluluğun destekleyici ebeveynlik ile olumlu olarak bağlantılı olduğuna dair bulgular vardır (Belsky ve Barends, 2002; Losoya ve ark., 1997; Belsky ve ark., 1995). Dolayısıyla bulgularımız literatür ile örtüşmektedir. Ayrıca, yaşlılık toplumumuzda hoşgörü, esneklik, ve yumuşak başlılıkla karakterize edilmektedir. Yaşlıların olaylara daha iyimser baktığı, yardımsever ve hoşgörüölü olmayı daha fazla öne çıkarttığı bilinmektedir. Bulgularımız bu açıdan ele alındığında kültürümüze uygun sonuçlar taşımaktadır.

Araştırmada üçüncü olarak ele aldığımız fonksiyon yatırım algısıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi, ebeveyn yatırımları ve çocuğun bakımında ebeveyn sorumlulukları; çocuğun yeterli tıbbi korunmaya alınmasını, fiziksel aktiviteyi, iyi bir beslenmeyi garanti eder

ve yetişkin bireyin, ebeveyn rolünü gerçekleştirme ve en iyi şekilde çocuk yetiştirme konusunda kendisini ne kadar sorumlu hissettiği ve bunu ne kadar üstlendiğinin derecesi ile ilgilidir (Greenberg ve Goldberg, 1989). Kişilik özelliği ve yatırım arasındaki ilişkiye baktığımızda hem anne hem de annesiz grubunda gelişime açıklık kişilik özelliğinin yatırım algısını pozitif yönde yordadığı yani kişilik özelliği gelişime açık olan bireylerin ebeveyn rolüne yatırımlarının yüksek olacağına dair bulgu elde edilmiştir.

McCrae ve Costa bu faktörü, deneyime açık, analitik, meraklı, yaratıcı, bağımsız, geleneksel olmayan, kendine özgü, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, estetik bakış açısı olan, sanatsal düşünen, doğal, açık fikirli, hareketli, hür düşünceli olarak tanımlamışlardır (Tatar, 2006). Gelişime açık olma boyutu zihinsel yaşamda esneklik, yaratıcılık, derinlik, genişlik ve akıl gibi özellikler ile ele alınır ve ebeveynlikte olumlu annelik ve yatırım ile olumlu yönde ilişkilidir (Losoya, Callor, Rowe ve Goldsmith, 1997; Bornstein ve ark., 2003).

Böylece, çalışmamız sonucu ortaya çıkan gelişime açıklık kişilik özelliğinin yatırım algısını pozitif yönde yordadığına dair bulgunun literatür ile paralellik gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamızda dördüncü olarak ele aldığımız fonksiyon rol dengelemedir. Rol dengeleme; diğer bir deyişle sahip olunan rollerin dengeli bir şekilde bir arada yürütülmesi, dengede tutulması (Perry-Jenkins, Repetti ve Crouter, 2000) ile büyük beş faktörlerinden duygusal tutarsızlık faktörü arasında bir ilişkinin bulunduğu gözlenmiştir. Anne grubunda duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin, rol dengeleme algısını negatif yönde yordadığı ortaya

çıkıştır. Yani, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olan bireyler toplum içinde sahip oldukları roller ile annelik rolünü dengede tutamamaktadır.

Rol dengeleme ile ilgili ölçekten yüksek puan alan kişilerin, depresyondan düşük ve kendine güven ile iyi olma göstergelerinden yüksek puan aldığı (Lerner ve Galambos, 1985) literatür bulgusu çalışmamızdaki bulgumuz ile örtüşmektedir. Anneanne grubunda, kişilik özelliklerinin, rol dengeleme algısını yordadığına dair sonuca ulaşılmamıştır.

Genel olarak baktığımızda; birinci kuşak anneanne grubunda özdenetim/sorumluluk kişilik özelliği, ebeveynlik rolüne ilişkin yeterlilik algısını, yumuşakbaşlılık kişilik özelliği ebeveynlik rolüne ilişkin rol doyum algısını; gelişime açıklık kişilik özelliği ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algısının pozitif yönde yordamaktadır. Dolayısıyla anneanelerde annelik algısını belirleyen kişilik özelliklerinin özdenetim/sorumluluk, yumuşakbaşlılık ve gelişime açıklık olduğu söylenebilir. Bu kişilik özelliklerinin hemen hemen tamamı ülkemiz yaşlı kuşaklarında istenen özelliklerle uyuma göstermektedir. Bu özelliklere sahip birey, hem yaşlı hem de anne olarak istenen özellikler ile kendi özelliklerini örtüştürdüğünden rolünden de doyumunu yüksek olmaktadır.

Anne olan ikinci kuşak grupta ise duygusal tutarsızlık kişilik özelliği olanın yeterlilik, rol doyumunu ve rol dengeleme algısı düşük, dışadönüklük kişilik özelliği olanın rol doyumunu yüksek, gelişime açık kişilik özelliğine sahip olanın yatırımı yüksektir.

İkinci aşamada ele alacağımız konu anne ve anneanne grubundaki katılımcıların yaşam doyumlarının ebeveynliğe ilişkin kendilik algısı fonksiyonlarını yordaması üzerinedir. Kuramsal kısımda, yaşam doyumunu değişkeninin yaşama ilişkin bilişsel bir değerlendirme

olduğu, anneliğe yönelik kendilik algısının da annelik rollerine ilişkin bilişsel değerlendirme olduğu belirtilmişti. Bu bakımdan annelik bilişleri ve yaşam doyumunu arasında bir bağlantının olacağı ngrlmş ve yaşam doyumları yüksek olan bireylerin annelik rollerine ilişkin olumlu bilişlere sahip olacağı ileri sürülmüştü. Elde edilen bulgular öngörümüzü desteklemiştir.

Yaşam doyumunun, kadının hayatının bir parçasını oluşturan ebeveynlik rolü kendilik algısını nasıl yordadığını incelemek, genelden özele gidiş olarak görülebilir. Yaşam doyumunu yüksek bireylerin, annelik alanında kendilerini olumlu yargılayacakları yönündeki araştırma sorusu çalışmamız bulgularınca desteklenmektedir. Őimdi kendilik algısı fonksiyonlarının yaşam doyumunu ile ilişkisini, anne ve anneannelerin eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, sahip olunan ocuk sayısı, ocuk yetiştirme ile ilgili alınan kurs gibi demografik değişkenleri de ele alarak elde edilen analiz sonuçlarını değerlendirelim.

Yaşam doyumunu, ebeveyn rolüne ilişkin yeterlilik algısını yordamaktadır. Diğer değişkenleri de ele aldığımızda anne grubunda eğitim düzeyinin tek başına yeterlilik algısını yordadığını; yani eğitim düzeyi yüksek olan anne grubunda da yeterlilik algısının yüksek olduğu; yaşam doyumunu değerkeninin ise yeterlilik algısını tek başına yordadığı; yani kadının anne rolünde yeterlilik algısında diğer demografik değerkenlerin değil, eğitim ve yaşam doyumunun etkili olduğunu görmekteyiz. Literatürde, psikolojik iyi olmanın ebeveynlik ile ilişkili olduğuna dair bilgi bulunmaktadır (Belsky ve Barends, 2002). Evli olmak yaşam doyumunda etkilidir ve eğitim düzeyinin yüksek olması ile daha olumlu duygu hissedilmektedir (Diener ve Lucas, 1999). Kadının, kendini annelikte yeterli görmesinin yaşam doyumunu ile bağlantılı olması yukarıdaki literatür bulgusu ile örtüşmektedir.

Anneanne grubunda ise yaşam doyumunun, yeterlilik algısını yordamadığına dair bulgumuz, bu gruptaki annelerin yeterlilik algısının yaşam doyumu ile ilişkili olmadığı sonucunu göstermektedir.

Anne grubunda yaşam doyumu, ebeveyn rolüne ilişkin rol doyumunu yordamıştır. Yaşam doyumu ile birlikte ele alınan demografik değişkenlerden sahip olunan çocuk sayısı arttıkça ise kadının rol doyumu algısı azalmaktadır. Bu grupta yatırım algısı onun yaşam doyumu tarafından öngörülmemekte ancak eğitim ve çocuk yetiştirme ile ilgili alınan kurs ile yatırım algısı yükselmektedir. Rol dengeleme algısı bu grupta sadece yaşam doyumu tarafından öngörülmemekte bireyin tüm rollerini dengede tutması onun eğitilmiş olması, çalışan olması, gelir düzeyinin yüksek olması gibi demografik verilerine dayanmamaktadır.

Anneanne grubunda ise rol doyumu algısı, yüksek yaşam doyumu ve gelir düzeyi ile artarken yaşamını doyumlu bulmak bireyin kendini ebeveyn rolünde yeterli görmesi ile ilgili olmamaktadır. Bu grupta bireylerin yatırım algıları da yaşam doyumları tarafından öngörülmezken eğitim ve ailenin gelir düzeyi yatırım algısını yükseltmektedir. Rol dengeleme algısı yine anne grubunda olduğu gibidir. Rol dengeleme algısı bu grupta sadece yaşam doyumu tarafından öngörülmemekte bireyin tüm rollerini dengede tutması onun eğitilmiş olması, çalışan olması, gelir düzeyinin yüksek olması gibi demografik verilerine dayanmamaktadır. Bornstein ve ark. (2003) tarafından yapılan çalışmada da demografik veriler anneliğe ilişkin kendilik algısını belirlemede önemli bulunmaması çalışmamız bulguları ile de paralellik göstermektedir. Annelik rolünden doyum almak ile yaşamdan doyum almak temelde aynı bilişsel yargılama ve değerlendirme süreçlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla iki alanın birbirini yordaması makuldür. İlginç olan kendini doyumlu gören, yaşamı pozitif değerlendiren

annelerin, annelik ve diğerk rolleri arasında daha iyi denge kurabilmesidir. Bu bulgu da literatür bulguları ile örtüşmektedir (Marks, Huston, Johnson ve MacDermid, 2001; Kibria, Barnett, Baruch, Marshall ve Pleck, 1990; [Bryant, Constantine](#), 2006).

Anne grubunda gelir düzeyi ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları ile ilişkili olmazken anneanne grubunda, rol doyumunu ve yatırım algısı gelir tarafından yordandığıdır. Ailenin gelir düzeyinin iyi olması halinde kadın anneliğinden daha çok doyum almakta ve çocuğuna daha yakın, daha yanıtlayıcı olmaktadır. Veerhooven ve ark. (1994), Tanzanya, Ürdün gibi ekonomik bakımdan fakir ülkelerde yaşam doyumunun gelir, fakirlik ve yaşam standardı ile yüksek düzeyde ilişki olduğunu bildirmektedir (akt. Myers, 1999).

Yüksek yatırımlı olan ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıklarına inanırken rollerini kabul etmiş görünürler. Yatırım aynı zamanda yetişkin bireyin, ebeveyn rolünü gerçekleştirme ve en iyi şekilde çocuk yetiştirme konusunda kendisini ne kadar sorumlu hissettiği ve bunu ne kadar üstlendiğinin derecesi ile ilgilidir. Çocuklarının hem maddi hem de manevi ihtiyaçlarını gidermenin maddiyata dayalı olduğu fikri olan kültürlerde gelir düzeyinin iyi olması ebeveyn sorumluluğunu yerine getirmek (beslenme-sağlık gibi) olarak algılanmaktadır.

Çalışmamızda kişilik özellikleri, yaşam doyumunu ve anneliğe ilişkin kendilik algısının, çocuk yetiştirme hedeflerini değiştirdiği düşünülerek; çocuk yetiştirme hedeflerinde tüm bu değişkenlerin etkisi sorgulanmıştır. Buna bağlı olarak kendilik algısı fonksiyonları olumlu olan, annelerin “kendini bilen bağımsız insan olma” yönünde çocuk yetiştirmeyi hedeflerken

olumsuz kendilik algısı fonksiyonlarına sahip annelerin “anne babasının sözünü dinleme” hedefini daha yüksek oranda isteyecekleri öngörülmüştü.

Çalışmamızda, anne grubunda, rol doyum algısı, “kendine güvenen bağımsız çocuk yetiştirme” hedefini öngörme gücüne sahipken, diğer çocuk yetiştirme hedeflerini istatistiksel olarak anlamlı yordayan değişken gözlenmemiştir. Rol doyum algısının, bağımsız çocuk yetiştirmeyi öngördüğüne dair bulgu literatür ile desteklenmektedir. Annelik rolünden alınan doyum ile anne-çocuk arasındaki ilişkiye bakılan çalışmada, annelik rolü doyumunun, anne çocuk ilişkisinde, çocuğun olumlu davranış göstermesinde ve olumlu bir ebeveyn olmada önemli bir gösterge olduğunu öne sürülmektedir. (Lerner ve Galambos, 1985). Annelik rolünden doyum alan birinci kuşak, yetiştirdiği çocuklarda bağımsızlığa, kendi ayakları üzerinde durmaya önem vermektedir.

Anneanne grubunda ise; eğitim düzeyi azaldıkça anne babasının sözünün dinleyen, itaatkar çocuk yetiştirme hedefinin vurgulandığı ortaya çıkmıştır. Yine bu grupta, yüksek eğitim düzeyine ve içedönük kişilik özelliğine sahip bireylerin bağımsız çocuk yetiştirme hedefini benimsedikleri belirlenmiştir.

Çalışmamızda aynı zamanda ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarının, sadece anneanne grubunda başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefini yordadığı gözlenmiştir. Bu grupta, rol doyum ve yatırım algısı yüksek olan bireylerin, başkaları tarafından sevilen çocuk yetiştirme hedefini vurguladıkları gözlenmektedir. Yumuşak başlılık kişilik özelliğine sahip kişiler de bu hedefi benimsemektedir. Bu sonucu kültürümüzün toplulukçu yapısı ile açıklayabiliriz. Toplulukçu kültürlerde, diğeri tarafından kabul görme

önem taşıyan bir özelliktir. Anneanneler yaşları ve kuşakları itibariyle daha toplulukçu değerlere sahiptir. Bu nedenle başkalarının tarafından sevilen, kabul gören çocuklar yetiştirmek bireyin hedefi olabilir.

Her iki grupta da okulda iyi öğrenci olan çocuk yetiştirme ve iyi insan olan çocuk yetiştirme hedeflerinin kendilik algısı, kişilik özellikleri, yaşam doyumu ve demografik değişkenler tarafından öngörülmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, anneanne grubundan elde ettiğimiz bulgulara göre annelikten doyum olarak rolünü yerine getiren bireyin daha ziyade “kendini bilen bağımsız insan olma” yönünde çocuk yetiştirmeyi hedeflediğini; annelik rolünü üstlenmede sorun yaşayan, bu rolüne gerekli yatırımı yapmayan kadınların ise itaatkar çocuk yetiştirme hedefini benimsediklerini ve toplulukçu kültür yapısı ile de başkaları tarafından sevilen çocuklar yetiştirmenin öne çıktığını görmekteyiz.

Çocuk yetiştirme hedeflerine daha ziyade ekonomik ve sosyal olgularla bakılmıştır (LeVine, 1988; Hoffman, 1998). Türkiye’de yapılan çalışmalarda çocuk yetiştirme örüntüleri; bireyci ve toplulukçu kültürel boyutların etkileri (Sunar, 2001) açısından ele alınmıştır. Böylece bireyci ebeveynlerin çocuklarının bağımsızlığını destekleyip onayladıkları, toplulukçu ebeveynlerin ise tam tersine aileye bağlılığı desteklediği belirlenmiştir. Bilişsel açıdan konunun ele alındığına dair literatür bulgusuna rastlanmamıştır.

İtaatkar ve kendini bilen bağımsız çocuk yetiştirme hedefleri açısından iki grubu karşılaştırdığımızda arada anlamlı bir fark olduğu, ikinci kuşak kadının birinci kuşağa göre

kendini bilen, bağımsız kişi olan çocuk yetiştirme hedefini daha çok benimsediğini görmekteyiz. Bu bulgumuz, Bora (1998)'nın ilk kuşağın, özerklikten çok disiplin ve otoriteyi vurguladığı, ikinci kuşağın, otorite ve kurallardan çok bağımsızlık ve özerklik vurgusu yaptığı sonucunu teyit etmektedir.

Bulgularımız, Ataca ve Kağıtçıbaşı (2005) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile de paralellik göstermektedir. Üç kuşak ve üç sosyo ekonomik düzeyde yapılan karşılaştırma sonucu yazarlar, 1975'te kırsal bölge ve kentsel düşük sosyoekonomik grubun en çok itaati hedefleyip bağımsızlık/kendine güven hiç belirtmezken; özerkliğin 2003 yılında özellikle kentsel yüksek sosyoekonomik düzeyde en çok istenen hedef olduğu ortaya koymuşlardır. Batıda yapılan çalışmalar da genç kuşakların bağımsızlık ve özerkliği yaşlı kuşağın ise itaati ön plana çıkardıklarına işaret etmektedir (Sabatier ve Lannegrand-Willems, 2005).

Başkaları tarafından sevilen ve iyi insan olan çocuk yetiştirme hedefleri kuşaklararası bir farklılık göstermemektedir. Bu bulgu her ne kadar genç kuşaklarda bireyci eğilimlerde (örneğin özerklik/bağımsızlık) artış gözlense de grup dayanışması, birlikte yaşama, işbirliği, aileye bağlılık gibi toplulukçu değerlerin paylaşılan ortak kültürel kod olduğunu ortaya koymaktadır. Bireyler özerkleşmeyi diğerlerinden kopma olarak değil ailesine duygusal bağlılıkla birlikte bağımsızlaşma olarak görmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996). Dolayısıyla birey, bir yandan toplum tarafından sevilen bir çocuk yetiştirme hedefini öne alırken öte yandan bu çocuğun kendi ayakları üzerinde durması ve özerkleşmesini de beklemektedir. Diğer çocuk yetiştirme hedeflerinde herhangi bir farklılığın çıkmama sebebini bu hedeflerin sosyal arzu edilirlüklerinin yüksek olmasına bağlayabiliriz.

Toplumun çocuk yetiştirme hedeflerini bilmek, bir bakıma ebeveyn grubu için hazırlanacak olan eğitim ve destek programlarını planlamayı sağlayacaktır. Onların görüşlerini bilmek sadece psikoloji alanında çalışanların değil, aynı zamanda toplumsal kaynakların ebeveynliğe yönlendirilmesinde, diğer tüm alanların (eğitim, sağlık vb.) alışmalarına yön verecektir. Ebeveynler, hedef belirtirken son noktayı gösterip bu hedefe nasıl ulaşılacağı konusunda fikirleri ve bilgileri olmayabilir. Örneğin, okulda başarılı bir çocuk yetiştirmeyi isteyip bu konuda bilgisel desteğe ihtiyaçları olabilir. Hazırlanacak olan programlar ebeveynlerin yönlendirilmesine onların hedefleri doğrultusunda yardımcı olacaktır.

Araştırmamız sonuçlarına göre; ikinci kuşak annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin yatırım algıları, birinci kuşağın ebeveynlik rolüne ilişkin rol dengeleme algıları tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır. Yani sahip olduğu rolleri dengeli yürütebilen anne, annelik rolünde yatırım algısı yüksek olacak kızlar yetiştirmektedir.

Çalışmamızda rol dengeleme; ebeveyn, eş ve çalışan olarak kişinin elinde bulundurduğu rolleri etkili bir biçimde dengede tutması (Perry-Jenkins, Repetti ve Crouter, 2000) olarak tanımlanmıştı. Bireyin, roller arasında denge kurması onun rolleri üzerinde etkililiği hakkında bilgi verici olduğu gibi kadının annelik rolü ile diğer rollerini dengeli olarak sürdürüyor olması, çocuğun gelişimi üzerinde etkili bir değişkendir (Lerner ve Galambos, 1985).

Ebeveyn yatırımları ve çocuğun bakımında ebeveyn sorumlulukları; çocuğun yeterli tıbbi korunmaya alınmasını, fiziksel aktiviteyi, iyi bir beslenmeyi garanti eder. Ebeveyn

yatırımları; yetişkin bireyin, ebeveyn rolünü gerçekleştirme ve en iyi şekilde çocuk yetiştirme konusunda kendisini ne kadar sorumlu hissettiği ve bunu ne kadar üstlendiğinin derecesi ile ilgilenir (Greenberg ve Goldberg, 1989). Ebeveynin sosyal ve duygusal yatırımları, çocuk ile geçirilen zaman diliminde eğlence, zevk alma gibi kavramlar ile kendini gösterirken çocuğa karşı duyguların açıklanması, onun ihtiyaçlarına gösterilen hassasiyet (çocuk hakkında en basit bilgileri bilme dahil), bu ihtiyaçların nasıl karşılandığı, ebeveynin çocuğun refahı, rahatı ile ilgili kaygıları, çocuğu kendi özellikleri ile kabul etme, ebeveyn rolünü kabul etme, bu role önem verme, çocuğun çıkarına uygun seçimler, çocukla birlikte geçirilen zaman miktarı ebeveyn yatırımlarına örnek gösterilebilir (Corywyn ve Bradley, 1999).

Çalışmamız sonucunda ortaya çıkan sonucu şu şekilde ifade edebiliriz: Rollerini iyi dengeleyen kadın; akıl ve fizik sağlığı daha iyi, olumlu ebeveyn davranışı gösteren, çocuğunu reddetmeyen, sahip olduğu roller üzerinde etkili, depresyonu düşük gibi özelliklere sahip olarak yatırımı yüksek yani çocuklarının ihtiyaçlarını iyi karşılayan, daha yanıtlayıcı, çocuğun ihtiyaçlarına hassas, onu kendi özellikleri ile kabul eden ve onun çıkarına uygun seçimler yapan, ebeveyn rolünü kabul eden ve en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan bireyler yetiştirmektedir. Literatürde annelik bilişlerinin kuşaklararası aktarımı ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Yine de, bu sonucu sosyal ve bilişsel açıdan değerlendirebiliriz. Annelik rolünü, sosyalleşme pratikleri ile ele aldığımızda, kuşaklararası aktarımı, genetik bir geçişten ziyade niyetli veya niyetsiz olarak bir önceki kuşağın diğerini ebeveynlik tutum ve davranışları açısından psikolojik olarak etkileme işlemi olarak görebiliriz. Aynı şekilde, ebeveynin gözlenmesi, ebeveyn ile yaşantılardan gelen geçmiş tecrübeler ve ebeveynin yol göstermesi

ile kız, annesinde gördüğü anneliği arzularak anne olur; anneyi model alır. Kız çocuğu kendi kişiliğini annesinin bir tekrarı olarak oluşturur, onu bir anlamda tekrar eder.

Kız annesinde gördüğü ve yaşadığı ilişkiyi zihninde bilişsel dosyalar olarak şema haline getirir. Yaşantı yolu ile oluşturduğu çerçeveler olarak bu şemalar, kişiye yeni giren bilgilerin düzenlenmesi, yapılandırılması ve organizasyonu konusunda yardımcı olur. Bireyin benlik bilgisi şemalar temelinde kurulurken her yeni bilgi daha önce oluşmuş şema tarafından seçilir, yorumlanır ve özümserir. Benlik şemaları ile bireyler; benliklerini rasyonel olarak işleyebilir, gelecekteki davranışlarını tahmin edebilir ve yeni bilgiyi değerlendirebilirler. Örneğin, bireyin benlik şeması “sahip olduğu rolleri uygun olarak yerine getirme” kavramını barındırıyorsa, kişi kendisinde bu kavramla ilgili konulara karşı daha duyarlı olacaktır. Sosyal ilişkilerini bu konu öne çıkacak şekilde ayarlayacak ya da bu konuda okumaya yada daha fazla zaman ayırmaya daha meraklı olacaktır (Markus, 1983). Yine, örneğin, “ben ilgili bir anneyim” diyen anne, çocuğu ile olan ilişkisinde onun ihtiyaçlarını anlayıp karşıladığını; bu konudan sorumluluk sahibi olan kişi olduğunu düşünecektir. Birey şemasında yer alan özelliğe göre yaratıcı, yetenekli, bağımsız gibi bu benliği başarması anlamına gelen bilişsel temsillere sahip olacak ve aynı zamanda bu özellikler davranışını da etkileyecektir.

LeVine (1988), çocuk yetiştirme ve sosyalizasyon ile ilgili olan bilişlerin değişime çok direnç gösterdiğini düşünürken, Fiske (1984) de çok iyi gelişmiş şemaların şekil dönüşümüne dayanıklı olduğunu belirtmiştir. Ancak çalışmamızda, Türkiye’de annelik kendilik algısının kuşaklararası aktarımının yeterlilik, yatırım, doyum ve rol dengelemesi boyutlarında, yaşanan sosyal ve endüstriyel değişimin sonucu olarak, devamlılıktan çok farklılık yaşanacağı ve

çocuk yetiştirme hedeflerinin iki kuşak arasında farklılaşacağı öngörülmektedir. Bu bakımdan, annelik bilişlerinde değişme beklenmektedir.

Çalışmamız sonucu, rol doyum ve rol dengeleme boyutlarında farklılıktan ziyade devamlılık olduğu; ancak yatırım ve yeterlilik boyutlarında ise farklılık yaşandığı ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak anne grubunun, birinci kuşağa göre ebeveynliğe ilişkin yatırım algısını daha yüksekken, yeterlilik algısı birinci kuşağa göre düşüktür. İkinci kuşak annenin eğitim düzeyi daha yüksek, sahip olduğu çocuk sayısı daha az, ailelerinin gelir düzeyi daha yüksektir. Eğitimli, genç kuşağın, ebeveynliğe ilişkin yatırımda bulunma özelliği çok yönlü pekiştirilmektedir. Ancak yüksek yatırım algısı beraberinde yüksek yeterlilik algısını getirmemektedir. Bireyler bu konuda ne kadar okusalar, ne kadar bu rolü yerine getirme de sorumluluk hissetseler, bundan mutluluk duysalar dahi kendilerini yeterli hissetmemekte ve çocuklarını doğru yetiştirdikleri konusunda şüphe duymaktadırlar. Buna birkaç neden sunabiliriz. Birincisi bu kadınların çocukları henüz küçüktür, çabalarının sonuçlarını henüz almamışlar ve ne olacağını sadece tahmin etmektedirler. Çocuk yetiştirmeye ilişkin “başarı” duygusu hemen ortaya çıkmamaktadır (Bora, 1998). İkinci neden Akile Gürsoy’un açıklamasında yatıyor olabilir. Akile Gürsoy (1975), 1920’lerde başlayan süreçte çocuk yetiştirme sürecinin ulus yaratma sürecinin bir parçası olduğu ve bu dönemde çocukluk üzerine söylemin yüksek doğurganlık ve sağlıklı çocuklar üzerine olduğunu belirtmiştir. Oysa bu paradigma 1970’lerden sonra değişmekte çocuk toplumsal bağlamda ele alınmak yerine esas olarak anne ile ilişkilendirilmekte ve bu da pek çok toplumsal faturanın annelere çıkartılması anlamına gelmektedir. “Yetersiz anne” olarak algılanma tehlikesi, ikinci kuşak için yoğun bir kaygı kaynağı olmuştur. “Ev dışı”nın giderek önem kazanması, iki kuşaktan kadınların çocuk sahibi olmaya verdikleri anlamdaki farklılaşmada ifadesini bulmaktadır. Birinci kuşaktan

kadınlar için annelik kişisel varoluşun çok önemli bir parçası iken, ikinci kuşaktan kadınlar için çocuk sahibi olmak hayatı bir süreliğine “dondurmak” anlamına gelmektedir.

Bernard (1974), sunulan annelik imajı ile yaşayan kadın arasındaki uyumsuzluk olduğunu; sevgi, yumuşaklık, hassaslık, kendini feda etme, ailesi için cennet yaratmak için ilgilerini kısıtlama olarak idealleştirilen annelik tanımının aslında annelik tecrübesini yansıtmadığını ve kadını zor bir duruma soktuğunu belirtir (Akt. Kaplan, 1992).

Türk kadını kendi hayatında çocuk yetiştirmeyi neredeyse temel olarak görmektedir (Kağıtçıbaşı, 1984). Onun için “başarılı kadın” sözcüğü bile çok iyi bir anne ve iyi bir eş ile tanımlanır (Kandiyoti, 1979). Çalışma hayatına kadının daha fazla ortak olduğu şu günlerde bile kadınlar anneleri kadar rol dengeleme algısı bildirmektedirler. Onlar için bir kuşak öncesine göre daha iyi bir rol dengeleme algısı beklenirken bu düzey aynı kalmış ve annelik rolüne ilişkin yeterlilik algılarında da birinci kuşağa göre azalma olmuştur. Eğitimli kadın sayısı artarken, kadınların gelir düzeyleri de artmakta yine de aile içerisinde kadının sahip olduğu rolleri için gerekli destek düzeyinde, artma söz konusu olmamaktadır. Ataerkil bir toplum olan Türk toplumunda çocuk yetiştirme, kadın faaliyetlerinin merkezini oluşturmakta; evlilik ve çocuk kadının temel görevi olarak belirtilmektedir. Tüm modernite hareketlerine rağmen evlilik ve çocuk kadının görevi olarak belirtilmektedir (Arat, 1994; White, 2003).

Günümüzde tüm kadınların anne olmadığına dair görüşler vardır. Bakım ve besleme olarak annelik, kadınlık alanından kaçınılmaz olarak ayrılmakta (Forcey, 1994; Rothman, 1994; Ruddick, 1994; Schwartz, 1994) kadının cinsiyet kimliği annelik ile güçlenmek yerine kadın, kendi özellikleri ile anılmaktadır. Kadın sadece annelik rolüne dayalı olarak

desteklenmemelidir. O, aynı zamanda toplum içinde yaşayan, kendine ait zevkleri, beğenileri, tercihleri olan bir bireydir. Kadına, diğer rollerini de kapsayacak kendini geliştirme programları sunulmalıdır. Kadına, sadece anne olma, çocuk yetiştirme ve toplum olarak bunu sürekli empoze etmekle onu sadece bir rolün içine hapsederiz ki, bu rol yaşanması gereken hayatın içinde sadece bir parçayı oluşturur. O, sadece bir anne değil, arkadaş, çalışan, akraba, komşu, bilim insanı, meslektaş ve en önemlisi erkek cinsiyetinden çok az önem derecesi ile farklı bir toplumsal cinsiyettir.

Ebeveyn bilişleri üzerinde çalışma yapmak, ebeveyn davranışlarını şekillendiren etmenlerden biri olduğu için önemlidir. Çocuk gelişimi, ebeveynlik, çocuk ile ilişkiler gibi konularda ebeveyn bilişinin etkilerini sorgulamak, bu alanlara daha geniş bir perspektiften bakmayı sağlayacaktır. Bununla beraber, Türk kültüründe kadın ve anne olma ile ilgili kavramlara psikolojik yaklaşımlarda bulunmak, toplumun önemli bir kısmını oluşturan bireyleri tanımamız açısından önemlidir. Çalışmamız, anneliğin bilişsel açıdan değerlendirilmesi, çocuk yetiştirme hedeflerinin ele alınması ve kuşaklararası yaşanan değişimlere dikkat çekilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın gelecekte yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Çalışma, Türkiye'nin bir ilinde ve sınırlı bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Kuşaklararası değişimi yakalamak amacıyla çift örneklem grubu ile çalışmak, daha fazla sayıda kişiye ulaşmada sınırlılık getirmiştir. Ülkemizde benzer araştırmaların farklı bölgelerde ve geniş bir örneklem grubu ile yapılması Türk kültüründe ebeveynliğe yönelik bilişsel yapıyı

yakalamak ve bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmak bakımından faydalı olacaktır. Annelik bilişinin, diğerk kùltùrlerle karşılaştırılması da kendi kùltürümüzü daha iyi aydınlatması bakımından yararlı sonuçlar getirecektir.

KAYNAKÇA

Acar, Feride (1994). "Women in Higher Education in Turkey: A gold bracelet for women"
In:Lie,S Malik, L., Duncan, H. Eds, 1994. *The Gender Gap in Higher Education*, London:Kogan Page.

Allen S., Daly, K. (2002). The Effects of Father Involvement: A summary of the research
evidence, *Newsletter of the Father Involvement Initiative-Ontario Network*, Cilt.1, 212-225.

Antonis, B. (1981). "Motherhood and Mothering". *Women in Society: Interdisciplinary Essays*. In Cambridge University Women's
Studies Group (eds), London:Virago.

Arat, Yeşim. (1994). "Toward a Democratic Society: The women's movement in Turkey
in the 1980s". *Women's Studies International Forum*, 17, 241-248.

Arendell, Terry (2000)."Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's
Scholarship", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt.62, 1192-1207.

Arkonaç, Sibel.A. ve Paker Oya (1996). "Türkiye'de Kadın ve Modernite: Söylem
analizi ile yaklaşım", 9. *Ulusal Psikoloji Kongresi, Kadın ve Modernite Sempozyumu*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Ataca, Bilge ve Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2005). "Value of Children and Family Change: A

three- decade portait from Turkey”, *Applied Psychology:An International Review*, Cilt.54, No.3, 317-337.

Balcı, Ayşe, Azman, Ayşe, Barut, Mehmet ve Özcan, Ayşe (2004). “Göç Eden Kadının Gözüyle Toplumsal Yaşam, Aile ve Kadının Değeri”, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma 1-4 Mart 2004, Sempozyum Bildiri Metinleri*, Yeditepe Üni., Güzel Sanatlar Fak., Cilt.1, İstanbul, Ağustos’2004.

Balcı Ayşe (2000). “Kadın Kavramı ve Kadının Toplumsal Yaşamdaki Yeri: Metaforik bir araştırma”, *A Century of Women in Turkey: Uluslararası Sempozyum*, Boğaziçi Üni., İstanbul, 12-14.

Bandura, Albert (1977). “Self-Efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change”. *Psychological Rewiev*, Cilt.84, 191-215.

Bandura, Albert (1989). “Social Cognitive Theory”. *Annals of Child Development*, Cilt 6, 1-60.

Barnett, Rosalind,C. (2004). “Women and Multiple Roles:Myths and Reality”, *Harvard Review of Psychiatry*, Cilt.3, 159-165.

Belsky, Jay (1984). “The Determinants of Parenting: A process model”, *Child Development*, Cilt. 55, 83-96.

Belsky Jay, Crnic Keith ve Woodworth Sharon (1995). "Personality and Parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles", *Journal of Personality*, Cilt.6, No.4.

Belsky Jay ve Barends, Naomi (1995). "Personality and Parenting", In M.H.Bornstein (ed.) *Handbook of Parenting*, Cilt. 4, *Applied Parenting*, (2. basım) Mahwah, Nj:Lawrence Erlbaum Ass. Inc., 415-437.

Bem, Daryl. J. (1972). "Constructing cross-situational consistencies in behavior: Some thoughts on Alker's critique of Mischel". *Journal of Personality*, Cilt. 40 No.1, 17-26.

Bernard, Jesse (1974). *The Future of Motherhood*, Dial Pres.

Bialeschki, M.D. ve Michener, S. (1994). "Re-entering Leisure :Transition within the role of motherhood", *Journal of Leisure Research*, Cilt. 26, 57-60.

Bora Aksu. (1998). "Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Dönüşümü", *Yerli Bir Feminizme Doğru*, İlyasoğlu, A., Akgökçe, N. (yay.haz), Sel Yayıncılık, 2001, 77-106.

Bornstein, Marc.H.; Haynes, O. Maurice; Azuma,Hiroshi, Galperin,Celia, Maital,

Sharone; Ogino, Misako; Painter, Kathleen; Pascual, Liliana, Pecheux, Marie-Germaine; Rahn, Charles; Todo, Sueko; Paola Venuti; Vyt, Andre & Wright, Barbara (1998). "A Cross-National Study Self Evaluations and Attribution in Parenting: Argentina, Belgium, France, Israel, Italy, Japan and the United States", *Developmental Psychology*, Cilt.34, 662-676.

Bornstein, Marc, H. ve Cote, Linda, R., (2003). "Cultural and Parenting Cognitions in Acculturating Cultures, 2. Patterns of Prediction and Structural Coherence, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Cilt. 34, No. 3, 350-373.

Bornstein, Marc, H., Hendricks, Charlene, Hahn, Chun-Shin, Haynes, Maurice O., Painter, Kathleen, M. ve Tamis- LeMonda, Catherine,S. (2003). "Contributors to Self-Perceived Competence, Satisfaction, Investment and Role Balance in Maternal Parenting: A Multivariate Ecological Analysis", *Parenting: Science and Practice*, Cilt.3, No. 4, 285-326.

Bornstein, Marc. H. ve Cote, Linda,R., (2004). "Mother's Parenting Cognitions in Cultures of Origin, Acculturating Cultures and Cultures of Destination, *Child Development*, Cilt. 75, No. 1, 221-235.

Brody, Gene H, Flor, Douglas L.ve Gibson Nicole M. (1999). "Linking Maternal Efficacy Beliefs, Developmental Goals, Parenting Practices, and Child

Competence in Rural Single-Parent African American Families”,
Child Development, Cilt.70, No.5, 1197-1208.

[Bryant, Rhonda M.](#) ve [Constantine, Madonna G.](#) (2006). “Multiple Role Balance, Job Satisfaction, and Life Satisfaction in Women School Counselors Professional”, *School Counseling*, Cilt.9, No.4, 265-271.

Chodorow, Nancy (1978) *The Reproduction of Mothering*. Berkeley:University of California Pres. Second Edit., 1999

Chodorow, Nancy (1989). “Seventies Questions for Thirties Women:Gender and generation in a study of early women psychoanalysts”. In: *Feminism and Psychoanalytic Theory*, New Haven, CT:Yale University Pres, 199-218.

Clark L.,A, Kochanska G ve Ready R. (2000). “Mothers' Personality and its Interaction with Child Temperament as Predictors of Parenting Behavior, *Journal of Personality & Social Psychology*, Cilt.79, No.2, 274-85.

Corwyn, Robert,F. ve Bradley, Robert, H. (1999). “Determinants of Paternal and Maternal Investment in Children”, *Infant Mental Health Journal*, Cilt. 20, No.3, 238-256.

Crittenden, P.M. (1984). “Sibling Interaction: Evidence of generational effect in

maltreating infants”, *Child Abuse & Neglect*, Cilt.8, 433-438.

Cutrona, Carolyn, E., ve Troutman, Beth, R. (1986). “Social Support, Infant Temperament, and Parenting Self-Efficacy: A mediational model of postpartum depression”. *Child Development*, Cilt.57, 1507–1518.

Diener Ed ve Lucas Richard,E. (1999). Personality and Subjective Well Being” In *Well-Being: The Foundation of Hedonic Psychology*, (Edit.Kahneman D., Diener E., Schwarz, N.) Russel Sage Foundation,New York. 213-229.

Donovan, Wilberta, L. ve Leavitt, Lewis, A. (1989). “Maternal self-efficacy and infant attachment: Integrating physiology, perceptions, and behavior”. *Child Development*, Cilt.60, 460–472.

Eccles, Jacquelynne, S. ve Harold, Rena, D. (1996). “Family involvement in children's and adolescents' schooling”. In Alan Booth & Judith F. Dunn (Eds.), *Family school links: How do they affect educational outcomes?* Mahwah, NJ: Erlbaum, 3-33.

Fiske, Susan,T. (1984) *Social Cognition*, Reading, MA:Addison-Wesley.

Forcey, Linda, R. (1994). “Feminist Perspectives on Mothering and Peace”. In E.N.

Glenn, G. Chnag, ve L.R. Forcey (Eds.), *Mothering: Ideology Experience and Agency*, New York : Routledge, 355-375.

Frodi, Ann, Bridges, Lisa, ve Shonk, Susan. (1989) “Maternal correlates of infant temperament ratings of infant –mother attachment: A longitudinal study”. *Infant Mental Health Journal*, Cilt. 10, 273-289.

Furey, W.M. ve Forehand, Rex (1984) An Examination of Predictors of Mothers’ Perceptions of Satisfaction With Their Children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, Cilt.2, 230-243.

Glenn, Evelyn; Nakano, Grace Chang, ve Linda Rennie Forcey (1994). *Mothering. Ideology, Experience, and Agency*, New York, London: Routledge

Gondoli, Dawn. M., ve Silverberg, Susan, B. (1997). “Maternal emotional distress and Diminished responsiveness: The mediating role of parenting efficacy and parental perspective taking”. *Developmental Psychology*, Cilt. 33, 861–868.

Greenberger, Ellen ve Goldberg, Wendy, A. (1989). “Work, Parenting and the Socialization of Children” *Developmental Psychology*, Cilt.25, 22-35.

Grusec, Joan, E ve Goodnow, Jacqueline, J. (1994) “Impact of Parental Discipline

Methods on the Child's Internalization of Values: A reconceptualization of current points of view". *Developmental Psychology*, Cilt.30, 4-19

Grusec, Joan, E., Rudy, Duane, D. ve Martini, Tanya. (1997) "Parenting Cognitions & Child Outcomes, An overview and implications for children's Internalization of values". In J. E. Grusec, & L.Kuczynski (Eds.), *Parenting and Children's Internalization of Values: A Handbook of Contemporary Theory*, New York: Wiley, 259–282.

Hafen, Bruce, C.(2001). "The Touch of Human Kindness: Motherhood and the Moral Influence of Women". *Vital speeches of the Day*, Cilt.67, 630-637.

Hamilton, David, L. (1981). *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Harrell, Janet, E. ve Ridley, Carla, A. (1975). "Substitute Child Care, Maternal Employment and the Quality of Mother-Child Interaction". *Journal of Marriage and the Family*, Cilt.37, 556-564.

Hergenhahn, B. R. ve Olson, Matthew, H. (1993). *An Introduction to Theories of Learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice hall.

Hoffman, Lois,W. (1977). "Changes in Family Roles, Socialization, and Sex

Differences”. *American Psychologist*, Cilt. 32, 644-657.

Hoffman, Lois,W.(1986). “The Value of Children to Parents and Childrearing Patterns, Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology”, Kağıtçıbaşı, Ç. (Edit.) *Selected Papers From The 8th. International Conference of The International Association for Cross-Cultural Psychology*, 1986, Swets North America Inc. /Berwyn, 1987, 159-170.

Hortaçsu, Nuran (1991). “Sosyo-Ekonomik Düzey, Yaş ve Cinsiyet ile Benlik Kavramı İlişkisi”. *Aile Yazıları III: Birey, Kişilik ve Toplum*, T.C. Başbakanlık Araştırma Kurumu, Bilim Serisi: Cilt. 5 No.3, 417-425.

Ishenger-Tallman, M., Passley, K., ve Buehler, C. (1993). “Developing a Middle-range Theory of Father Involvement Postdivorce”. *Journal of Family Issues*, Cilt.14, 550-571.

İmamoğlu E., Olcay. (1986). “An Interdependence Model of Human Development Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology”, Kağıtçıbaşı, Ç. (Edit.) *Selected Papers From The 8th. International Conference of The International Association for Cross-Cultural Psychology*, 1986, Swets North America Inc. /Berwyn, 1987, 138-145

Johnston Charlotte ve Mash, J. Eric (1989). “A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy”, *Journal of Clinical Chil Psychology*, Cilt. 18., No.2, 167-

Kadıoğlu, Ayşe (1994). "Women's Subordination in Turkey:Is Islam Really Villian?" *Middle East Journal*, Cilt. 48, 645-660.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1982a). "Old-Age Security Value of Children: Cross-national socio economic evidence". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Cilt.13, 29-42.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1984). "Aile İçi Etkileşimler ve İlişkiler", *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, Toplumbilimsel İncelemeler, Türköz Erder (yay. haz.), Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 135.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). "The autonomous-relational self: A new synthesis". *European Psychologist*, 1(3), 180-186.

Kandiyoti, Deniz. (1979). "Kadınlarda Psiko-Sosyal Değişim Kuşaklararası Bir Karşılaştırma", *Türk Toplumunda Kadın*, Abadan, N. (der.), Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.

Kaplan, Meryle, Mahrer (1992). "*Mothers' Images of Motherhood*", Routledge, Chapman and Hall Inc. NY., 1-21.

Kibria, Nazli; Rosalind C. Barnett; Grace K. Baruch; Nancy L. Marshall ve Joseph H.

Pleck (1990). "Homemaking-role Quality and the Psychological Well-Being and Distress of Employed Women" [Sex Roles](#), Cilt. 22, No. 5-6 / Mart.

Kim, Uichol, Triandis, Harry,C., Kağıtçıbaşı, Çiğdem; Choi, Sang, Yoon, Gene. (1994). "Individualism and Collectivism, Theory, Method and Applications", Cilt.18, *Cross-Cultural Research and Methodology Series*, Sage.

Kulakaç, Ozen; Buldukoğlu, Kadriye; Yılmaz, Mualla ve Alkan, Saliha (2006). "An Analysis of the Motherhood Concept in Employed Women in South Turkey". *Social Behavior and Personality*, Cilt.34, No.7, 837-852.

Kuzgun, Yıldız (1983). Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen Meslek Kavramı ile İlişkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt.16 No.1, 1-10

Kurdek, Lawrence,A. (1996). "Parenting Satisfaction and Marital Satisfaction in Mothers and Fathers With Young Children", *Journal of Family Psychology*, Cilt.10, No. 3, 331-342.

Kurdek, Lawrence,A. (1998). "Prospective Predictors of Parenting Satisfaction for fathers and Mothers with Young Children", *Journal of Family Psychology*, Cilt.12, No. 1, 56-65.

- Lerner Jacqueline,V. ve Galambos Nancy, L. (1985). “Maternal Role Satisfaction, Mother-Child Interaction, Child Temperament: A process model”, *Developmental Psychology*, Cilt.21, 1157-1164.
- Letherby, G., (1994). “Mother or not, mother or what? Problems of definition and Identity”, *Women’s Studies International Forum*, Cilt.17, No.5, 525–532.
- LeVine R.A. (1988). “Human Parental Care:Universal Goals, Cultural Strategies Individual Behavior”. In R.A. Levine, P.M. Miller & M.M. West (Eds.) *Parental Behavior In Diverse Societies*, San Francisco: Jossey-Bass, 5-12.
- Liamputtong, Pranee (2001). “Motherhood and the Challenge of Immigrant Mothers”. *Families in Society*, Cilt.82, 195-202.
- Losoya, Callor, Rowe ve Goldsmith, (1997). “Origins of familial similarity in parenting”, *Developmental Psychology*, Cilt.33, 1012-1023.
- McMahon, M., (1995), *Engendering Motherhood – Identity and Self-Transformation in Women’s Lives*, New York: The Guilford Press.
- MacPhee David, Benson Janette,B. ve Bullock Daniel (1996). “Influences on Maternal Self-perceptions”. *International Conference on Infant Studies in Los Angeles*.

Markus, Hazel ve Keith P. Sents (1982), "The Self in Social Information Processing," in
Psychological Perspectives on the Self, 1, J. Suls, ed. Hillsdale, NJ:
Erlbaum, 41-70.

Marks, Stephen R, . Huston Ted L, Johnson Elizabeth M.ve MacDermid Shelley
M. (2001). "Role Balance Among White Married Couples", *Journal of
Marriage and Famil*, Cilt.63 No. 4, 1083-1098

Markus, Hazel (1983).Self-Knowledge:An expended view, *Journal of Personality*, 51, 543-
565.

Mead, George, H. (1934). *Mind, Self, and Society*. Chicago: Univ. Chicago Press.

Melson, Gail, F., Ladd, Gary, W., ve Hsu, Hui-Chin (1993). Maternal Support Networks,
Maternal Cognitions, and Young Children's Social and Cognitive
Development. *Child Development*, Cilt.64, 1401-1417.

Mize, Jacquelyn, Pettit, Gregory, S. Brown, Glyn (1995). "Mothers Supervision of their
Children's Peer Play: Relations with Beliefs, Perceptions, and
Knowledge, *Developmental Psychology*, Cilt.31, 311-321

Moghadam, Valentine,M. (2004). Patriarchy in Transition:Women and the Changing
Family in the Middle East. *Journal of Comperative Family Studies*,
Cilt.35, 137-162.

Montigny, Francine ve Lacharité, Carl (2005). Perceived Parental Efficacy: Concept Analysis, Nursing Theory and Concept Development or Analysis, *Journal of Advanced Nurcin, Cilt. 49, No.4, 387-396.*

Mouton, Paula.Y. ve Tuma, June, M. (1988). "Stres, Locus of Control and rolle Satisfaction, in Clinic and Control Mothers", *Journal of Clinical Child Psychology, Cilt.17, 217-224.*

Munn, Penny (1991). "Mothering More Than One Child", "Psychological Views of Mothering", *Motherhood: Meanings, Practices and Ideologies, (Gender and Psychology)* edt. Phoenix, A, Woolett, A., Lloyd, E., 1991, Sage Pub.,162- 177.

Myers, David, G. (1999). "Close Relationships and Quality of Life", In *Well-Being: The Foundation of Hedonic Psychology*, (Edit.Kahneman D., Diener E., Schwarz, N.) Russel Sage Foundation, New York. 353-374.

NICHHD, Earlychild Care Research Network (2000). Factor Associated With Father's Care Giving Activities and Sensitivity. *Journal of Family Psychology, Cilt. 14,200-219.*

Oakley, Ann, (1979) "Becoming a Mother", Oxford: Martin Robertson.

Okday, Berrin (1999). “Kuşaklararası Bir Karşılaştırma”, *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.*

Quinton David ve Rutter Michael (1984). “Parents with children in care--II. I Intergenerational continuities. [*Journal of Child Psychology Psychiatry*](#). Cilt.25 No.2, 231-50.

Panaccione, Vickie, F. ve Wahler, Robert,G. (1986). “Child Behavior, Maternal Depression and Social Coercion as Factors in the Quality of Child Care, *Journal of Abnormal Psychology*, Cilt.14, 263-278.

Perrone , Kristin, M. ve Webb, L.Kay, ve Blalock, Rachel,H. (2005). The Effects of Role Congruence and Role Conflict on Work, Marital and Life Satisfaction , *Journal of Career Development*, Cilt. 31, No:4.

Perry-Jenkins, Maureen., Repetti, Rena,L., ve Crouter, Ann, C. (2000). “Work and family in the 1990s”, *Journal of Marriage and the Family*, Cilt.62, 981-998.

Pervin, L. A. ve John, O.P. (2001) *Personality, Theory and Research*, 8th. Edt. John Wiley & Sons, Inc. 223-250/254-295.

Ribas Jr. Rodolfo ve Bornstein Marc.H. (2005). “Parenting Knowledge: Similarities and Differences in Brazilian Mothers and Fathers Interamerican”

Journal of Psychology-2005, Cilt. 39, No. 1, 5-12

Ribbens, Jane. (1994) *Mothers and their children: A feminist sociology of childrearing*.
London:Sage.

Ridgeway, Cecilia, L. ve Correll, Shelley,J. (2004). "Motherhood as a Status
Characteristic", *Journal of Social Issues*, Cilt. 60, No. 4, 683-700.

Rosenthal, Miriam, K. ve Roer-Strier Dorit (2001). "Cultural Differences in
Mothers'Developmental Goals and Ethnotheories", *International
Journal of Psychology*, Cilt.36, No.1, 20-31.

Rothman, Barbara, K. (1994). "Beyond mothers and fathers:Ideology in a patriarchal
Society". In E.N. Gelnn, G. Chang, & L.R. Forcey (Eds.),
Mothering:Ideology experience and agency, New
York :Routledge, 139-157.

Ruddick, Sara (1994). "Thinking Mothers/Conceiving Birth". In D. Bassin, M. Honey & M.M.
Kaplan (Eds.) *Representations of Motherhood*
New Haven, CT:Yale University Pres, 29-46.

Sabatier, Collett. ve Lannegrand-Willems (2005). "Transmission of Familiy Values and
Attachment: A French Three-Generation Study", *Applied Psychology:
An International Review*, Cilt. 54, No.3, 378-395.

Schwartz, Adria (1994) "Taking the nature out of mother". In D.Bassin, M. Honey ve M.M. Kaplan (Eds.), *Representations of motherhood* New Haven, CT: Yale University Pres., 240-255.

Sigel, Irving, E., McGillicuddy-DeLisi, Ann, V. ve Goodnow, Jacqueline. J. (Eds.) (1992). *Parental belief systems: The psychological consequences for children* (2.basım). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Silva, Elizabeth, (1996) 'Introduction', in Silva, E. (edt.) *Good Enough Mothering? Feminist Perspectives on Lone Motherhood*, London: Routledge, 1-9.

Smart, Carol, (1996). 'Deconstructing motherhood', in Silva, E. (ed.) *Good Enough Mothering? Feminist Perspectives on Lone Motherhood*, London: Routledge, 37-57.

Smith, Eliot,R. ve Mackie, Diane,M. (1990). *Social Psychology Worth Pub.*, 114-115.

Stuckey, Francine, M., McGhee, Paul, ve Bell, Nancy, J. (1982). Parent-child interaction. The influence of Maternal Employment, *Developmental Psychology*, Cilt.18, 635-644.

Sunar, Diana. (2001). “*Change and Continuity in the Turkish Middle Class Family*”,
Autonomy and Dependence in the Family, Liljeström, R. & Özdalga, E.
(edit.), Swedish Research Institute in Istanbul, 217-237.

Sümer, Sevil (1998). “Modern Kadınlar, Çatışan Talepler, Farklı “Çözüm”ler”, *Yerli Bir
Feminizme Doğru*, İlyasoğlu, A., Akgökçe, N. (yay.haz), Sel
Yayıncılık, 2001, 107-126.

Tatar, Arkun (2006) “Çok Boyutlu Kişilik Envanteri- Kısa Form Çalışması”,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü.

Trzcinski Eileen ve Holst Elke (2006). “Setting the Set Point”, Initial Predictors of Life
Satisfaction in Early Adulthood”, *German Institute for Economic
Research, Berlin*.

Teti Douglas, M. ve Candelaria Margo, A. (2002). “Parenting Competence”, In M.H.
Bornstein (ed.) *Handbook of Parenting, Cilt. 4, Applied Parenting*,
(2. basım) Mahwah, Nj: Lawrence Erlbaum Ass. Inc., 149-180.

Teti Douglas, M. ve Gelfand Dona, M. (1991). “Behavioral Competence Among Mothers
of Infants in the First Year: The Mediational Role of Maternal Self-
Efficacy”, *Child Development*, Cilt.62, No.5, 918-929.

Tucker, Judith, Stadman (2005). "The New Future of Motherhood", *The Mothers*

Movement Online, www.mothersmovement.org

Uray, Nimet ve Burnaz, Şebnem (2003). "An Analysis of the Portrayal of gender Roles in Turkish Television". *Sex Roles*, Cilt.48, 77-85.

van Aken, Marcel, A. G., van Lieshout, Cornelis, F. M., ve Haselager, Gerbert, J. T.

(1996). "Adolescents' competence and the mutuality of their self-descriptions and descriptions of them provided by others", *Journal of Youth and Adolescence*, Cilt.25, No.3, 285-306.

Van Ijzendoorn, Marinus, H. (1992). "Intergenerational Transmission of Parenting: A review of studies in nonclinical populations". *Developmental Review*, Cilt.12, 76-99.

Yetim, Ünsal (1991). Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yetim, Ünsal (2002). "The Impacts of Individualism/Collectivism, Self-Esteem and Feeling of Mastery on Life Satisfaction Among the Turkish University Students and Academician", *Social Indicators Research*, Cilt.61:297-317.

Yetim, Ünsal (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*; Bağlam Yay., İst.

White, Jenny, B. (2003). "State Feminism, Modernization and the Turkish Republican Woman". *NWSA Journal*, Cilt. 15, 145-160.

Williams, Dannon ve Ispa, Jean, M. (1999). "A Comparison of the Child-Rearing Goals of Russian and U.S. University Students", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Cilt.30, No. 4, 540-546.

Wilkerson, Anny,L. (2004). "Modern Maternitiy". *Hypatia*, Cilt.19, 180-190.

Woodward, Kathryn (1997). 'Motherhood: identities, meanings and myths', in Woodward, K.(ed.),*Identity and Difference, Culture, Media and Identities*, London: Sage, 240–282.

Woollett,Anne ve Phoenix, Ann (1991). "Psychological Views of Mothering", *Motherhood: Gender and Psychology: Meanings, Practices and Ideologies*, edt. Phoenix, A, Woollett, A., Lloyd, E., 1991, Sage Pub., 28-46.

Wyer, Jr. Robert,S. ve Srull, Thomas,K. (1994). *Handbook of Social Cognition*, Vol. 1, Lawrence Earlbaum Ass. Pub., Hillside, New Jersey, 164-165.

EK-1

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma yüksek lisans bitirme çalışması kapsamında yapılmaktadır. Sorulara içten cevap vermeniz araştırma güvenilirliği açısından önemlidir. Lütfen tüm soruları cevaplayınız. Elde edilecek veriler sadece araştırma amacıyla kullanılacaktır. Yardımlarınız ve içtenliğiniz için teşekkür ederiz.

Meltem Güler
Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Yaş :

Eğitim Durumu :

Çocuk Sayısı :

İş Durumu :Çalışıyor () Çalışmıyor ()

Ailenin Gelir Düzeyi :

Çocuk Yetiştirme ile
İlgili Alınan Eğitim :